

STUDENTU SOCIĀLIE UN EKONOMISKIE DZĪVES APSTĀKĻI LATVIJĀ – 2022

EUROSTUDENT VIII

Pētījuma pasūtītājs

Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija
Vaļņu iela 2, Rīga, LV-1050
<https://www.izm.gov.lv/>

Pētījuma veicējs

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
Kalpaka bulvāris 4, Rīga, LV-1050
<https://www.fsi.lu.lv/>

Projekta vadītāja

Ilze Koroļeva

Koordinatori

Aleksandrs Aleksandrovš

Teksta autori

Ilze Koroļeva, Rita Kaša, Ilze Trapenciere, Aleksandrs Aleksandrovš, Ansis Pēteršons

DOI: [10.5281/zenodo.7358823](https://doi.org/10.5281/zenodo.7358823)

eurostudent.eu

eurostudent.eu | eurostudent.lv

Šis darbs ir licencēts saskaņā ar [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Teksta autori, 2022

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 2022

Vāka dizains: Aleksandrs Aleksandrovš. Izmantoti automātiski ģenerēti attēli.

SATURS

ĪEVADS	7
KOPSAVILKUMS	9
1. <i>EUROSTUDENT</i> IETVARŠ	19
2. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA	25
3. STUDĒJOŠO RAKSTUROJUMS	30
4. PĀREJA UZ AUGSTĀKO IZGLĪTĪBU	35
5. NODARBINĀTĪBA STUDIJU LAIKĀ	41
6. LAIKA BUDŽETS	55
7. MATERIĀLAIS STĀVOKLIS	64
8. STUDIJU NOVĒRTĒJUMS	74
9. STARPTAUTISKĀ MOBILITĀTE	85
10. STUDĒJOŠO DZĪVES APSTĀKĻI UN VESELĪBA	93

TABULAS

---

1. tabula.	Studējošo skaits Latvijas augstākajās izglītības iestādēs 2021./2022. mācību gadā	26
2. tabula.	Izsoles raksturojums (svarotās vērtības, visi studējošie)	30
3. tabula.	Vecāku ģimenes turīguma vērtējums atkarībā no vecāku izglītības līmeņa (vid.)	33
4. tabula.	Finansiālo grūtību novērtējums saistībā ar vecāku ģimenes turīguma novērtējumu (vidējais vērtējums)	33
5. tabula.	Vērtējums par spēju segt neparedzētus izdevumus 350 EUR vērtībā, atkarībā no vecāku ģimenes turīguma novērtējuma (%), visi studējošie	33
6. tabula.	Nodarbinātība un attieksme pret nodarbinātību atkarībā no studiju līmeņa (%)	46
7. tabula.	Studiju aktivitātēm veltītās stundas atkarībā no nodarbinātības mācību semestra laikā (vid. nedēļā)	60
8. tabula.	Studējošo ienākumu avoti 2022. gada pavasarī (vid. eiro mēnesī, % saņēmēji)	65
9. tabula.	Studējošo ikdienas izdevumi (vid. eiro mēnesī)	70
10. tabula.	Psihiskās labizjūtas pašraksturojums, balstīts PVO labklājības indeksa (PVO-5) mērījumā (atbilžu sadalījums, %)	99
11. tabula.	Psihiskās labizjūtas pašraksturojums, balstīts PVO labklājības indeksa (PVO-5) mērījumā (atbilžu sadalījums, %)	100

ATTĒLI

---

1. attēls.	Studējošo vecāku sasniegtais izglītības līmenis (%)	32
2. attēls.	Vecāku ģimenes labklājības novērtējums (%)	32
3. attēls.	Darba pieredze pirms studiju uzsākšanas augstskolā vai koledžā (%)	38
4. attēls.	Pārtraukums studijās pēc bakalaura studiju absolvēšanas un pirms iestāšanās maģistrantūrā (%)	39
5. attēls.	Studējošo nodarbinātības statuss mācību semestra laikā (%)	41
6. attēls.	Pilna laika studējošo nodarbinātības statuss mācību semestra laikā 2009., 2013., 2017. un 2022. gadā (%)	42
7. attēls.	Algots darbs (vid., stundas nedēļā)	43
8. attēls.	Attieksme pret darba vai studiju prioritāti (%)	43
9. attēls.	Attieksme pret darba vai studiju prioritāti 2013., 2017. un 2022. gadā (%)	44
10. attēls.	Attieksme pret nodarbinātību atkarībā no studiju līmeņa (%)	45
11. attēls.	Cik lielā mērā šādi apgalvojumi atbilst Jūsu situācijai? (%)	48
12. attēls.	Darba saistība ar iegūstamo specialitāti (studiju programmu) (%)	48
13. attēls.	Darba saistība ar specialitāti atkarībā no studiju programmas (%)	49
14. attēls.	Studentu viedoklis par sagatavotību Latvijas un starptautiskajam darba tirgum pēc pašreizējās studiju programmas pabeigšanas (%)	50
15. attēls.	Studentu viedoklis par sagatavotību Latvijas darba tirgum atkarībā no pašreizējās studiju programmas (%)	51
16. attēls.	Studentu viedoklis par sagatavotību starptautiskajam darba tirgum atkarībā no pašreizējās studiju programmas (%)	52
17. attēls.	Studentu viedoklis par sagatavotību starptautiskajam darba tirgum atkarībā no pašreizējās studiju programmas (%)	52
18. attēls.	Studējošo nodarbībās (lekcijās, laboratorijas darbos u.tml.) pavadītais laiks salīdzinājumā ar 2013. un 2017. gadu (vid. stundas)	56
19. attēls.	Patstāvīgām studijām veltītais laiks salīdzinājumā ar 2013. un 2017. gadu (vid. stundās)	56
20. attēls.	Studējošo nodarbībās pavadītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)	57
21. attēls.	Patstāvīgām studijām veltītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)	57
22. attēls.	Kopējais studijām veltītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)	58
23. attēls.	Kopējais studijām veltītais laiks dažādās tematiskajās izglītības jomās (vid. stundas nedēļā)	59
24. attēls.	Studiju intensitāte dažāda līmeņa pilna laika studiju programmās (%)	61
25. attēls.	Studijām un darbam veltītais laiks (īpatsvars % no kopējā laika)	61
26. attēls.	Studiju intensitāte un studējošo nodarbinātība (%)	62
27. attēls.	Studējošo apmierinātība ar studijām un apmaksātam darbam veltīto laiku	62
28. attēls.	Pilna laika studējošo ienākumu avoti (%)	65
29. attēls.	Studējošo vidējo mēneša ienākumu struktūra pēc avota (%)	66
30. attēls.	Studējošo vidējo mēneša ienākumu struktūra pēc vecuma (%)	67

31. attēls.	Studējošo vidējo mēneša ienākumu struktūra pēc studiju programmas intensitātes (%)	68
32. attēls.	Ikmēneša ienākumu struktūra pēc studiju līmeņa (%)	69
33. attēls.	Ikmēneša ienākumu struktūra pēc augstskolas vai koledžas atrašanās vietas (%)	70
34. attēls.	Pilnu laiku studējošo izdevumi (vid. Eiro mēnesī)	71
35. attēls.	Studējošo izdevumu pozīciju īpatsvars mēneša izdevumos (%)	71
36. attēls.	Izdevumi studijām (vid. iro mēnesī)	72
37. attēls.	Attālinātām studijām nepieciešamās infrastruktūras pieejamība (%)	74
38. attēls.	Covid-19 ietekme uz dažādiem studiju pieredzes aspektiem (%)	75
39. attēls.	Covid-19 ilgtermiņa ietekme uz studijām, darbu un garīgo veselību (%)	76
40. attēls.	Studējošo digitālo prasmju pašvērtējums (%)	76
41. attēls.	Datoru un digitālo ierīču lietošanas nepieciešamība (%)	77
42. attēls.	Pašreizējā un ideālā attiecība starp studijām tiešsaistē un klātienē (%)	77
43. attēls.	Apmierinātība ar digitālo pieejamību (%)	78
44. attēls.	Informētība par augstākās izglītības kontekstā pieejamajām konsultācijām (%)	79
45. attēls.	Augstākās izglītības kontekstā pieejamo konsultāciju vērtējums (%)	79
46. attēls.	Augstākās izglītības kvalitātes vērtējums (%)	80
47. attēls.	Pasniedzēji iedvesmo veikt darbu vislabākajā līmenī (%)	81
48. attēls.	Vai Jūs savu studiju kontekstā jebkad esat izjutis/-usi pret Jums vērstu diskrimināciju? (%)	83
49. attēls.	Negatīvas attieksmes pieredze studiju kontekstā (%)	83
50. attēls.	Studējošo vecums, kas piedalījušies starptautiskajā studiju mobilitātē (%)	85
51. attēls.	Studiju programmas līmenis, kad piedalījās starptautiskajā studiju mobilitātē (%)	86
52. attēls.	Starptautiskā studiju mobilitāte izglītības tematiskajās jomās (%)	86
53. attēls.	Kādas programmas ietvaros tika organizētas studijas ārzemēs (%)	87
54. attēls.	Kreditpunktu (ECTS, sertifikātu u.c.) atzīšana un ieskaitīšana augstskolās Latvijā (%)	87
55. attēls.	Cik lielā mērā zemāk minētie aspekti ir vai ir bijis šķērslis studijām ārzemēs (%)	89
56. attēls.	Ārvalstu praksē iesaistīto studējošo vecums (%)	90
57. attēls.	Studiju programmas līmenis, kad piedalījās ārvalstu praksē (%)	90
58. attēls.	Ārvalstu praksē iesaistītie pēc studiju tematiskajām jomām (%)	91
59. attēls.	Kreditpunktu (ECTS, sertifikātu u.c.) piešķiršana augstskolās Latvijā par praksi ārvalstīs (%)	91
60. attēls.	Ar ko kopā students dzīvo studiju laikā, 2022. gads (%)	93
61. attēls.	Ar ko kopā dzīvo studiju laikā: 2013., 2017., 2022. gadā (%)	94
62. attēls.	Studentu sadalījums pēc dzīves vietas un apstākļiem (%)	94
63. attēls.	Veselības stāvokļa pašvērtējums (%)	95
64. attēls.	Veselības traucējumu veidi (%)	96
65. attēls.	Ierobežojumi ikdienas dzīvē un studiju procesā veselības traucējumu dēļ (%)	97
66. attēls.	Sabiedriskā un institucionālā atbalsta vērtējums (%)	97

IEVADS

Šis pārskata ziņojums atspoguļo starptautiskā zinātniskā pētījuma «Studentu sociālie un ekonomiskie dzīves apstākļi» jeb *Eurostudent VIII* Latvijas datu analīzes rezultātus. 2021./2022. mācību gadā pēc vienotas metodoloģijas pētījums Eiropā tiek realizēts jau astoto reizi. Latvija projektā iesaistījies kopš 2003. gada, kad tika realizēts projekta otrais posms *Eurostudent II*, bet studējošo aptauja mūsu valstī tiek veikta jau sesto reizi. Pētījumā analizēti studentu sociālie un ekonomiskie dzīves apstākļi, kas atspoguļo Eiropas vienotās augstākās izglītības telpā un Boloņas procesā akcentēto sociālo dimensiju. Tomēr *Eurostudent* projekta astotais posms norisinās īpašu sabiedrisko notikumu un procesu kontekstā. Pirmām kārtām jau tā ir Covid-19 pandēmija, kas ir ietekmējusi un vēl turpina ietekmēt jebkuru cilvēka dzīves jomu un kas ir kļuvusi par īpašu izaicinājumu visai izglītības sistēmai ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē. Pandēmijas ietekme izglītības jomā, kā rezultātā notika pilnīga vai daļēja pāreja uz attālināto mācīšanu un attālināto mācīšanos, ir viena no visuzskatāmākajām pārmaiņām, kas šobrīd, šķiet, jau ilgtermiņā ietekmēs visu studiju procesu kopumā.

Eurostudent VIII lauka darbs tika uzsākts vienlaikus visās Eiropas dalībvalstīs 2022. gada martā. Kā zināms, sākot jau ar 2020. gada martu, studijas Latvijas augstskolās notika attālināti. Ministru kabineta 12. marta rīkojumam Nr. 103 par ārkārtas situāciju valstī ar mērķi ierobežot Covid-19 vīrusa izplatību sekoja citi noteikumi par epidemioloģiskās drošības ievērošanu, kas turpināja ierobežot klātienē studijas augstākās izglītības iestādēs. Ierobežojumi studijām klātienē tika atcelti 2022. gada 1. aprīlī, studējošo aptaujas norises laikā.

Nemot vērā apstākļus, ka augstākās izglītības iestādēm bija strauji jāpārorientējas uz izglītības nodrošināšanu attālinātā veidā, *Eurostudent VIII* pētījumā šiem jautājumiem tiek pievērsta īpaša uzmanība, pievienojot aptaujas anketā tematisko jautājumu moduļus un padziļināti pētot tādas tēmas kā studiju procesa digitalizācija, studējošo mentālā veselība u.c.

Eurostudent VIII lauka darba sākums sakrita arī ar Krievijas iebrukuma un uzsāktā kara pirmajām dienām Ukrainā, kas nešaubīgi var atstāt iespaidu uz studējošo psiholoģisko noskaņojumu.

Savukārt arī paša *Eurostudent* projekta ietvaros *Eurostudent VIII* posms salīdzinājumā ar iepriekšējiem posmiem Latvijā ir ienesis vairākas izmaiņas projekta realizācijā. Ja līdz šim visas aptaujas šī projekta ietvaros tika veiktas, anketējot studentus uz vietas mācību grupās, tad *Eurostudent VIII* jau tika izmantota tiešsaistes aptaujas forma. Pirmkārt, šādas metodoloģiskas izmaiņas nereti var ietekmēt datu salīdzināmību un kvalitāti. Otrkārt, ja līdz šim visos *Eurostudent* posmos tika aptaujāti tikai pilna laika studējošie, tad 2022. gadā

aptaujas mērķa grupā tika iekļauti visi — gan pilna, gan nepilna laika (turpmāk tekstā — PL un NL) studenti. Tādēļ šajā ziņojumā salīdzinājumos un dažādu tendenču analīzē izmantoti dati un informācija tikai par pilna laika studentiem.

Viss iepriekš sacītais būtu jāpatur prātā, iepazīstoties ar *Eurostudent VIII* pētījuma rezultātiem, kā arī analizējot un interpretējot iegūtos datus.

LU FSI pētnieku grupa pateicas visiem Latvijas augstskolu un koledžu studentiem, kuri piedalījās *Eurostudent VIII* pētījumā, aizpildot aptaujas anketu!

Pateicamies arī augstākās izglītības iestāžu atbildīgajām personām par atsaucību un palīdzību aptaujas organizēšanā!

KOPSAVILKUMS

Projekts *Eurostudent* ir starptautiska iniciatīva, kuras ietvaros kopš 1999. gada Boloņas procesa valstīs pēc vienotas metodoloģijas tiek veiktas studentu aptaujas. 2022. gadā *Eurostudent* pētījums Eiropā tika realizēts astoto reizi un tajā piedalījās aptuveni 30 valstis. Latvija projektā iesaistījās kopš 2003. gada, kad tika īstenots pētījuma otrais posms. *Eurostudent VIII* pētījumu pēc LR Izglītības un zinātnes ministrijas pasūtījuma Latvijā veica Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieki.

Pētījums sniedz ieskatu tādos aktuālos jautājumos kā: augstākās izglītības pieejamība, studiju apstākļu raksturojums, studiju procesa vērtējums, starptautiskā mobilitāte studiju laikā, studentu nodarbinātība, studējošo ienākumu un izdevumu struktūra, dzīves apstākļi studiju laikā un veselība. *Eurostudent VIII* iekļauti četri papildu jautājumu bloki — tematiskie moduļi, kas skar šobrīd sabiedrībā un augstākajā izglītībā aktuālas tēmas: «Mentālā veselība un studentu labklājība», «Diskriminācijas pieredze», «Digitalizācija mācīšanas un mācīšanās procesā un studējošo dzīvē» un «Covid-19 pandēmijas ietekme».

Latvijas situācijas analīze balstās uz 2646 pilna laika un nepilna laika studējošo sniegtajām atbildēm; saskaņā ar starptautiski izstrādāto metodoloģiju aptauja tika veikta tiešsaistē 52 valsts un juridisko personu dibinātās augstākās izglītības iestādēs visā Latvijā.

Eurostudent VIII pētījuma dalībnieku raksturojums pēc demogrāfiskām pazīmēm kopumā atbilst studējošo raksturojumam ģenerālajā kopā. Studējošo kopskaitā ir 58% sieviešu un atbilstīgi — 42% vīriešu. Augstākais sieviešu īpatsvars jau tradicionāli ir tādās studiju jomās kā «Izglītība» (85%), «Veselības aprūpe un sociālā labklājība» (75%) un «Humanitārās zinātnes un māksla» (70%). Vīrieši proporcionāli vairāk studē tādās studiju jomās kā «Datorika» (77%) un «Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība» (77%).

Lielākā daļa respondentu ir jaunāki par 24 gadiem: vecumā līdz 21 gadam — 38%, vecumā no 22 līdz 24 gadiem — 20%, no 25 līdz 29 gadiem — 16%, bet 30 gadus veci vai vecāki — 26% respondentu.

Aptuveni divas trešdaļas (69%) aptaujāto mācās augstākās izglītības iestādēs Rīgā, bet 31% — kādā no augstākās izglītības iestādēm reģionos.

Studējošo ģimenēs salīdzinoši daudziem vecākiem ir augstākā izglītība. Līdzīgi kā visi iepriekšējo *Eurostudent* posmu rezultāti, arī 2022. gada aptaujas dati apstiprina vecāku izglītības saistību ar respondenta izglītības ceļa izvēli. Vairāk nekā pusei studentu (62%) vismaz vienam no vecākiem ir augstākā izglītība: dažāda līmeņa augstākā izglītība ir 54% no aptaujāto studentu mātēm, 37% no studējošo tēviem. Šī tendence saglabājas no gada uz gadu un apstiprina tēzi, ka augstākās izglītības iestāžu studentu vecākiem ir augstāks formālās izglītības līmenis nekā populācijā kopumā.

Lai arī liela daļa studentu strādā algotu darbu vai ir jau nodibinājuši savu ģimeni un nav vairs tieši atkarīgi no vecāku palīdzības un materiālā atbalsta, tomēr pastāv korelācija starp vecāku ģimenes pārticības līmeņa un paša studenta finansiālā stāvokļa vērtējumu. Aptuveni trešā daļa (32%) studentu raksturo savu vecāku ģimeni kā turīgu, 47% — kā vidēji pārtikušu, bet 20% — kā ne pārāk turīgu vai pat trūcīgu. Studējošie no salīdzinoši trūcīgākām/mazturīgām ģimenēm nozīmīgi biežāk norāda, ka saskaras ar finansiālām grūtībām, kā arī daudz pesimistiskāk vērtē savas spējas segt neparedzētus izdevumus.

Lielākā daļa Latvijas augstskolu atrodas Rīgā, tādēļ studentu mobilitāti pēc vidējās izglītības iegūšanas tradicionāli raksturo vienvirziena kustība — no laukiem un mazpilsētām uz lielajām pilsētām vai reģiona centriem, no dažādiem reģioniem — uz Rīgu.

Lielākā daļa no reģionālo augstskolu studentiem vidējo izglītību ieguvuši tajā pašā reģionā, visbiežāk — pilsētā, kurā atrodas augstskola. Taču, ja izvēlēta studiju programma ir pieejama tikai vienā — divās augstskolās, tad arī jaunieši uz attiecīgo augstskolu ierodas no visiem Latvijas reģioniem.

Pāreja no vidējās uz augstāko izglītību raksturo augstākās izglītības pieejamību gan tiem cilvēkiem, kuri izvēlējušies uzsākt studijas tūlīt pēc vidējās izglītības iegūšanas (tradicionālā jeb regulārā pāreja uz augstāko izglītību), gan tiem, kuri izvēlējušies uzsākt studijas vēlāk — divu vai vairāk gadu laikā pēc vidusskolas beigšanas. To sauc par novēloto pāreju uz augstāko izglītību (*delayed transition*). Līdzīgi kā 2017. gada, arī 2022. gada aptaujas dati parāda, ka absolūtais vairākums (95,5%) studējošo atestātu par vidējo izglītību ir ieguvuši tūlīt pēc skolas pabeigšanas, un tikai ļoti neliela studējošo daļa atestātu/diplomu par vidējo izglītību saņēmusi pēc ilgāka (vairāk nekā 6 mēnešu) pārtraukuma, pabeidzot mācības netradicionālākā veidā — vakarskolā vai pakāpeniski apgūstot dažādus izglītības modulus u.tml. Lielākā daļa studentu (91%) vidējo izglītību un atestātu par vidējo izglītību ieguvuši Latvijā, bet 7% studējošo ir ārzemēs iegūta vidējā izglītība.

Pārtraukums starp vidējās izglītības pabeigšanu un studiju uzsākšanu augstākajā izglītībā raksturīgs līdz 22% studējošo, kas ir salīdzinoši biežāk nekā iepriekšējos *Eurostudent* pētījuma posmos. 2017. gadā novēlotā pāreja uz augstāko izglītību bijusi 15% studentu. Dati liecina, ka sievietēm novēlotā pāreja no vidējās uz augstāko izglītību novērojama nedaudz biežāk nekā vīriešiem.

Eurostudent pētījuma dažādu posmu rezultātu salīdzinājums norāda uz nozīmīgām izmaiņām studentu **darba pieredzē pirms studiju uzsākšanas** augstākās izglītības sistēmā. Laikā no 2009. gada līdz 2013. gadam studentu daļa ar regulāra darba pieredzi pirms studiju uzsākšanas pirmo reizi bija samazinājusies. Savukārt 2017. gadā uz darba pieredzi pirms iestāšanās augstskolā bija norādījuši kopumā 66% studentu. Pēc 2022. gada datiem, regulārs darbs (vismaz vienu gadu bez pārtraukuma, ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļā) bijis nedaudz vairāk nekā trešdaļai studentu (34%), kas, salīdzinot ar 2017. gadu, raksturojams kā būtisks studentu ar darba pieredzi skaita pieaugums. Svarīgi uzsvērt, ka nereti vismaz viena gada darba pieredze ir arī tiem studentiem, kas studijas uzsākuši tūlīt pēc vidējās izglītības ieguves.

Vairākums (92%) aptaujāto augstākās izglītības iestādē mācījušies bez studiju pārtraukumiem, atbilstīgi 8% studentu studējuši ar pārtraukumiem, kas lielākoties bijuši no

viena līdz diviem semestriem; tikai neliela daļa studējošo studijas pārtraukuši uz ilgāku laiku — uz 8–9 semestriem. Galvenie studiju pārtraukšanas iemesli: finansiālās grūtībās, ģimenes apstākļi, nespēja motivēt sevi, neapmierinātība ar izvēlēto studiju programmu, citu aktivitāšu uzsākšana. Retāk minētas veselības problēmas.

Jau kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas, kas nesa būtiskas pārmaiņas arī augstākās izglītības sistēmā, Latvijas studentus raksturo ļoti augsts **nodarbinātības līmenis**. 2022. gadā mācību semestra laikā algotā darbā kopumā strādāja 63% studentu, no tiem vairāk nekā puse (52%) bija nodarbināti regulārā algotā darbā, 11% — strādāja laiku pa laikam. Būtiskākās atšķirības nodarbinātībā ir starp PL un NL studējošajiem. PL studējošo vidū semestra laikā strādā 55%, NL studējošo vidū — 86%.

Ņemot vērā to, ka nevienā no iepriekšējiem *Eurostudent* posmiem Latvijā netika aptaujāti NL studējošie, tad nodarbinātības tendenču salīdzinājumam tiek izmantoti nodarbinātības rādītāji tikai PL studējošo grupā. Līdz 2017. gadam *Eurostudent* dati liecināja par studentu nodarbinātības pastāvīgu pieaugumu. 2017. gadā mācību semestra laikā strādāja 61% PL studentu, no tiem regulārā algotā darbā — 49% (salīdzinājumam: 2013. gadā regulārā darbā bija nodarbināti 36%, bet 2009. gadā — 32% studējošo). Salīdzinot 2017. gada un 2022. gada datus, vērojama pretēja tendence — PL studentu īpatsvars, kuri semestra laikā strādā, pēdējo 5 gadu laikā ir samazinājies no 61% līdz 55% (no tiem regulārs algots darbs bijis 42% studentu). Iespējams, šai tendencei ir īslaicīgs raksturs un rezultāts drīzāk skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas ierobežojumu ietekmi uz darba tirgu un kopējo nodarbinātību valstī. Nemainīga pēdējos aptaujas posmos saglabājusies to PL studentu daļa, kas līdztekus studijām strādā laiku pa laikam — šobrīd tie ir ~13%.

Līdzīga tendence vērojama algotā darbā nostrādāto stundu skaita salīdzinājumā. Laikā no 2009. līdz 2017. gadam vidējais darbam veltīto stundu skaits bija pakāpeniski pieaudzis līdz 31,3 stundām nedēļā, bet 2022. gadā strādājošie studenti algotā darbā pavadījuši jau nozīmīgi mazāk laika — vidēji 28,94 stundas nedēļā.

Kas ir primārs mūsdienu studentiem — darbs vai mācības? Visu respondentu kopā vairāk nekā puse strādājošo studentu (56%) par primāru uzskata savu darbu. Nozīmīgākās atšķirības studējošo attieksmē vērojamas atkarībā no studiju formas. PL studējošo vidū lielākā daļa (62%) par primārām tomēr uzskata savas studijas, kamēr NL studentu vidū absolūtajam vairākumam (85%) prioritārs ir darbs.

Salīdzinot ar iepriekšējiem *Eurostudent* datiem, novērojama PL studentu attieksmes maiņa par labu studijām: ja iepriekšējos pētījuma posmos nedaudz vairāk nekā puse studentu (2013. gadā — 51%, bet 2017. gadā — 55%) norādīja, ka primāras viņiem ir studijas, tad 2022. gadā studiju prioritāti pār darbu atzinuši jau 62% PL studentu.

Studijas kā primāras attiecībā pret darbu visbiežāk min veselības aprūpes un sociālās labklājības (garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas līmenis) jomas studenti. Ievērojami biežāk studijas par prioritārām tiek uzskatītas bakalaura studiju līmenī, kamēr maģistra programmās studējošajiem daudz svarīgāks šķiet darbs (darbu par primāru attiecībā pret studijām atzīst 77% no akadēmiskā un 69% no profesionālā maģistra programmās studējošajiem). Domājams, šīs atšķirības attieksmē ir tieši saistītas ar studējošo nodarbinātību — mācību semestra laikā algotā darbā strādā 83% no

akadēmiskajās un 74% no profesionālajās maģistra programmās studējošajiem. Nākamie augstākie nodarbinātības rādītāji, līdzīgi kā iepriekšējos *Eurostudent* aptaujas posmos, raksturīgi 1. līmeņa augstākās izglītības (koledžas) studentiem, no kuriem paralēli mācībām strādā 61%. Nozīmīgi zemāka nodarbinātība ir bakalaura līmeņa studējošo vidū, lai gan strādājošo īpatsvars tāpat ir gana augsts — algotā darbā strādā aptuveni puse studējošo (49% no profesionālā un 45% no akadēmiskā bakalaura programmas studentiem). Iespējams, mācību noslodzes dēļ salīdzinoši zemāks nodarbinātības līmenis raksturo arī garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās studējošos, no kuriem algotu darbu paralēli studijām strādā 46%, kas gan ir augstāks rādītājs nekā 2017. gadā. Šajā gadījumā īpaši ir pieaudzis to studentu skaits, kuri strādā laiku pa laikam. Iespējams, arī tas skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas ietekmi, jo lielāko daļu šajā līmenī studējošo veido veselības aprūpes jomas studenti, pēc kuru darba pandēmijas laikā būtiski pieauga pieprasījums.

Galvenais iemesls, kādēļ studenti strādā, ir vēlēšanās atļauties nopirkt lietas, ko citādi viņi nevarētu atļauties (svarīga motivācija tā ir 82% strādājošo studentu). Otrs nozīmīgākais iemesls ir nepieciešamība iegūt līdzekļus ikdienas izdevumu segšanai (80% gadījumu). Šī motīva prioritāte saglabājas vienādi augsta visos pētījuma posmos. Vairāk nekā trešdaļa — 37% studējošo norāda, ka, nestrādājot algotu darbu, viņi nevarētu atļauties studēt. Salīdzinot ar iepriekšējā pētījuma datiem, nedaudz pieaudzis to studentu skaits, kuri izvēli strādāt pamato ar nepieciešamību finansiāli atbalstīt citus ģimenes locekļus. Pieredzes gūšanu kā svarīgu motīvu norāda 66% no strādājošajiem studentiem.

Diezgan liela daļa studentu jau studiju laikā ir atraduši darbu atbilstoši apgūstamajai specialitātei/profesijai — 2022. gadā uz to bija norādījuši 57% no strādājošajiem studentiem.

Kā var spriest pēc subjektīvā vērtējuma, visbiežāk atbilstoši specialitātei strādā garā cikla 2. līmeņa profesionālajās programmās (74%) un profesionālā maģistra studiju programmās (72%) studējošie. Ar studijās iegūstamo specialitāti nodarbinātība retāk saistīta profesionālā bakalaura (53%) un akadēmiskā bakalaura (41%) programmā studējošajiem

Pēc izglītības jomām, visaugstāk darba atbilstību studiju programmai vērtē izglītības zinātņu jomas, veselības aprūpes, kā arī inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības, dabaszinātņu un matemātikas, komerczinību un administrēšanas jomas studenti. Viszemāk darba un studiju jomas atbilstību vērtē humanitāro zinātņu un mākslas, sociālo zinātņu un — pārsteidzoši, bet arī pakalpojumu jomā studējošie.

Vairāk nekā puse (57%) studentu uzskata, ka ir labi sagatavoti Latvijas darba tirgum, kas ir pat nedaudz augstāks rādītājs nekā 2017. gadā (55%), vienlaikus nedaudz pieaudzis ir arī to studentu skaits, kuri domā, ka ir slikti sagatavoti darba tirgum (14%). Augstāk sagatavotību Latvijas darba tirgum vērtē tie studenti, kuri semestra laikā strādā algotu darbu, līdz ar to var pieņemt, ka studentiem, kuriem nav darba pieredzes vai pietiekamas prakses specialitātē, ir grūtāk novērtēt savas prasmes un atbilstību pieprasījumam darba tirgū.

Salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu, nedaudz uzlabojies studentu viedoklis par **sagatavotību starptautiskajam darba tirgum**: 2017. gadā tā uzskatīja 29%, bet 2022. gadā — 35% studējošo.

Par labi sagatavotiem Latvijas darba tirgum visbiežāk sevi uzskata garā cikla 2. līmeņa profesionālo studiju programmu studenti (67%), tikai 7% no viņiem domā pretēji. Citos studiju līmeņos vērtējumi ir nedaudz zemāki, bet viszemāk savu gatavību Latvijas darba tirgum vērtē akadēmiskās bakalaura studiju programmās studējošie (50%). Atšķirības vērtējumā visdrīzāk nosaka tas, ka maģistra līmenī studējošajiem jau ir daudz lielāka darba pieredze un prasmes, kas nepieciešamas Latvijas darba tirgū.

Arī par gatavību iekļauties starptautiskajā darba tirgū visvairāk pārliecināti ir garā cikla 2. līmeņa profesionālo studiju programmu studenti (par labi sagatavotiem sevi uzskata 49%). Zemākais pašnovērtējums šajā jautājumā ir koledžas studentiem, no kuriem tikai 30% sevi uzskata par atbilstoši sagatavotiem.

Interesanti, ka NL studenti salīdzinājumā ar PL studentiem pat nedaudz augstāk vērtē savu gatavību Latvijas darba tirgum, bet ir daudz kritiskāki attiecībā uz savu sagatavotību starptautiskajam darba tirgum.

Iespējams, ka ierobežotas starptautiskas vides pieejamība Latvijas augstskolās ir viens no faktoriem, kas saistāms ar salīdzinoši kritisko viedokli par savu gatavību konkurēt starptautiskajā darba tirgū, un studentu atbildes visdrīzāk norāda uz informētības un izpratnes, nevis zināšanu un prasmju trūkumu. Studentu izpratni par viņu gatavību starptautiskajam darba tirgum, iespējams, varētu veicināt internacionālāka vide studiju procesā (lekcijas un nodarbības svešvalodās, tai skaitā tiešsaistē), ārzemju viesprofesori, tikšanās ar starptautisko apmaiņas programmu studentiem, kopīgi semināri un citas starptautiskas aktivitātes.

Liela uzmanība katrā *Eurostudent* pētījuma posmā tiek veltīta studentu **laika budžeta** mērījumiem. Rezultātu salīdzinājums norāda uz tendenci, ka samazinās kopējais stundu skaits, ko PL studējošie katru nedēļu pavada klātienēs nodarbībās (lekcijās, semināros, t.sk. tiešsaistes lekcijās un nodarbībās). PL studējošo vidū 2022. gadā vidēji nodarbībās pavadīto stundu skaits samazinājies par 1,1 stundu nedēļā salīdzinājumā ar 2017. gadu un par aptuveni 2 stundām salīdzinājumā ar 2013. gadu.

Savukārt ļoti nozīmīgi pieaudzis laiks, ko studējošie pavada patstāvīgās studijās – vidēji par 3,9 stundām nedēļā, salīdzinot ar 2017. gadu, un par 6,7 stundām nedēļā, salīdzinot ar 2013. gadu. Viens no iespējamiem skaidrojumiem tam ir pandēmijas laikā attīstījušās attālinātās mācību formas, kas palielināja studentu patstāvīgi veicamā darba apjomu, un tādējādi pieauga arī patstāvīgajām studijām veltītais laiks.

Tieši pateicoties patstāvīgām studijām veltītā laika apjoma pieaugumam, salīdzinot ar 2017. gadu, ir nozīmīgi pieaudzis summārais studiju aktivitātēm veltītais laiks visa līmeņa studiju programmās, izņemot garā cikla 2. līmeņa profesionālajā augstākajā izglītībā (lai arī šajā līmenī studijām veltītais laiks vienalga ir lielāks nekā citos studiju līmeņos). Studiju aktivitātēm visvairāk stundu velta studējošie tādās izglītības jomās kā «Lauksaimniecība» (42,6 stundas nedēļā — galvenokārt pateicoties garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studentiem) un «Veselības aprūpe un sociālā labklājība» (41,3 stundas nedēļā). Arī 2017. gadā minētās jomas tika identificētas kā studiju laika ziņā ietilpīgākās studiju jomas.

Studiju aktivitātēm veltītā laika apjomu ietekmē studentu nodarbinātība — regulārā algotā darbā strādājošie studijām velta vidēji par aptuveni 10 stundām mazāk (vidēji 28,4 stundas nedēļā) nekā nestrādājošie studenti (38,4 stundas nedēļā).

Nav pieejami dati, lai spriestu par studijām veltītā laika apjoma izmaiņām NL studējošo grupā, bet salīdzinājumā ar PL studentiem NL studenti studiju aktivitātēm velta nozīmīgi mazāku kopējo laika apjomu: lekcijām, nodarbībām — 12,8 stundas, bet patstāvīgām studijām — 13,46 stundas vidēji nedēļā.

Atbilstoši studijām veltītā laikam apjomam *Eurostudent* tiek aprēķināts studiju intensitātes rādītājs. Visaugstākā studiju intensitāte raksturīga garā cikla 2. līmeņa profesionālās izglītības studiju programmā (56% studējošo atbilst intensīvu studiju kritērijiem). Mazākais īpatsvars augstā intensitātē studējošo — akadēmiskā maģistra studiju programmās (augstā intensitātē studē tikai 16% studentu).

Paši studenti kopumā ir apmierināti ar laika daudzumu, ko tie pavada klātienē nodarbībās (lekcijās, semināros u. tml., Covid-19 laikā — tiešsaistē) — 65% PL studentu vēlētos klātienē nodarbībām veltīt tikpat daudz laika kā līdz šim. Apmierinātība ar patstāvīgām studijām un darbam veltīto laiku ir ievērojami zemāka — 34% PL studentu gribētu veltīt vairāk laika patstāvīgām studijām, bet 49% — apmaksātam darbam.

Augstākās izglītības pieejamību tiešā veidā ietekmē **finansiālie resursi**. Pat tad, ja studenti mācās valsts apmaksātās budžeta vietās, viņiem ir jāsedz savi mājokļa un ikdienas izdevumi. Ienākumu trūkums var kļūt par šķērslī, lai turpinātu augstākās izglītības iegūšanu.

Lai segtu izdevumus studiju laikā, studējošie Latvijā lielākoties paļaujas uz savu darba algu. Šis ienākumu avots ir gan visbiežāk minētais (64%), gan arī proporcionāli nozīmīgākais studējošo mēneša ienākumu struktūrā. Turklāt šis ienākumu avots ir nozīmīgākais visiem — kā pilna, tā nepilna laika studentiem. Ienākumu īpatsvars no algota darba palielinās līdz ar studējošo vecumu. Otrs visbiežāk minētais ienākumu avots (36% gadījumu) ir maksājumi, kas saņemti no sabiedriskajiem vai valsts līdzekļiem, piemēram, pabalsti. Gandrīz tikpat lielu daļu studentu (34%) finansiāli atbalsta viņu vecāki. Stipendijas ir pieejamas tikai nelielai daļai studējošo (valsts budžeta stipendijas saņem 13% studentu), un to apmērs studējošo ienākumu struktūrā nav tik būtisks. Ienākumu avotu struktūras un nozīmīguma ziņā nav būtisku atšķirību starp pilna un nepilna laika studējošajiem, izņemot to, ka PL studenti biežāk saņem finansiālu atbalstu no vecākiem (42%). Raksturīgi, ka liela daļa Latvijā studējošo ienākumus gūst no vairākiem avotiem vienlaikus.

Izdevumu ziņā galvenos tēriņus visiem studentiem prasa mājoklis un pārtika. Izdevumi par mājokli veido gandrīz trešo daļu no ikmēneša izdevumiem (30%), un tikpat liela līdzekļu daļa tiek tērēta pārtikai (29%). Visi pārējie izdevumi, izņemot regulāros izdevumus par apģērbu un līdzīgiem pirkumiem (11%), katrs veido mazāk par 10% no visa izdevumu kopuma.

Atbilstoši studentu sniegtajai informācijai lielākā ar studijām saistīto izdevumu pozīcija iekļauj maksājumus par studijām, kas tiek maksāti augstākās izglītības iestādei, un tie veido vidēji 103 eiro mēnesī visiem — gan PL, gan NL studentiem. Izdevumi par studijām vidēji ir daudz mazāki nekā izdevumi ikdienas vajadzību segšanai. Tomēr tiem studentiem, kuri maksā mācību maksu, kā arī PL studentiem kopumā studiju izdevumi mēnesī ir vismaz divas

reizes lielāki nekā visiem pārējiem studentiem. Tas nozīmē, ka ar studijām saistītie izdevumi prasa būtisku daļu no studējošā ikmēneša budžeta.

Neskatoties uz Covid-19 radītajiem apstākļiem, vairums studējošo Latvijā ir apmierināti ar savas **augstākās izglītības pieredzi**. Studentiem ir nepieciešamās datortehnoloģijas un pietiekams interneta pieslēgums, lai varētu piedalīties studiju procesā arī attālinātā veidā. Pietiekamas (pašvērtējumā) ir arī studējošo digitālās prasmes. Trešā daļa studējošo uzskata, ka ideāls studiju formāts būtu tāds, kas vienmērīgi kombinē studijas tiešsaistē un klātienē. Lai arī studējošie Latvijā nesagaida lielu Covid-19 seku ietekmi uz savām turpmākajām studijām vai darba gaitām, vairāk nekā puse atzīst iespējumu ilgstošu pandēmijas ietekmi uz savu mentālo veselību. Visnegatīvāk Covid-19 radītie apstākļi augstākajā izglītībā ir ietekmējuši kontaktēšanos ar studiju biedriem. Visjūtāmāk tas iespaidojis pirmo reizi augstākajā izglītībā studējošo iekļaušanos studējošo kopumā, citu studentu sabiedrībā. Lai arī aptuveni divas trešdaļas respondentu jūt, ka viņi iederas augstākajā izglītībā, retāk salīdzinājumā ar pārējiem to atzīst studenti, kas studijas pirmo reizi uzsākuši Covid-19 ierobežojumu laikā. Pozitīvi ir tas, ka, par spīti šai pieredzei, vairums studējošo augstākās izglītības studijas neplāno pārtraukt.

Salīdzinot ar 2017. gadu (*Eurostudent VI*), studenti ir kļuvuši izlēmīgāki, vērtējot dažādus izglītības kvalitātes aspektus. Lai gan saglabājas tendence kopumā visus studiju aspektus vērtēt pozitīvi, palielinājusies arī kritiski domājošo studentu daļa. Iespējams, ka to var skaidrot ar Covid-19 pandēmijas ietekmi uz studiju procesu, kas paspīlgtināja atšķirības starp veiksmīgākiem un neveiksmīgākiem risinājumiem augstākās izglītības piedāvājumā. Iespējams arī, ka šajā pētījumā pārstāvētā studentu paaudze mazāk kautrējas izteikt kritisku vērtējumu. Piemēram, garajās maģistra līmeņa programmās, kā arī datorikas, veselības aprūpes un sociālās labklājības jomās studējošie salīdzinājumā ar pārējiem studentiem kritiskāk vērtējuši pasniedzēju spēju labi izskaidrot mācību vielu.

Konsultācijas saistībā ar studijām, kas varētu sekmēt labāku studiju pieredzi, studējošie līdz šim ir izmantojuši maz. Trešā daļa vispār neko nav dzirdējuši par šādu pakalpojumu. Vēl mazāka daļa studējošo ir informēti par psiholoģiskām, finanšu un mājokļu jautājumu konsultācijām augstskolās. Taču tieši šīs pēdējās trīs, pēc studējošo domām, būtu vislietderīgākās. Tas rosina uzdot jautājumu: vai augstskolu piedāvājums studentiem saņemt konsultācijas un padomus jautājumos par studiju saturu un organizāciju ir pietiekams?

Eurostudent VIII aptaujā tika iekļauts speciāls jautājumu kopums par **diskrimināciju**, ko studenti pieredzējuši savu studiju ietvaros. Atbildes liecina, ka Latvijā studējošie kopumā nejūtas diskriminēti, tomēr atsevišķos gadījumos studenti izjutuši diskriminējošu attieksmi savas izcelsmes/tautības vai vecuma dēļ, bet salīdzinoši visbiežāk studiju kontekstā studējošie jutušies diskriminēti sava dzimuma dēļ.

Iesaistīšanās **ārvalstu studiju apmaiņas programmās**, prakse vai stažēšanās ārzemēs sniedz studentiem iespēju attīstīt starpkultūru saskarsmes prasmes, uzlabot svešvalodu zināšanas, iegūt jaunas sociālas un profesionālas iemaņas. Eurostudent pētījumi tradicionāli pievēršas tam, cik aktīvi studējošie izmanto starptautiskās studiju un prakses mobilitātes iespējas, tāpat tiek vērtēti iespējamie šķēršļi studējošo dalībai īstermiņa ārvalstu studijās.

Kopumā Latvijas studentu aktivitāte, iesaistoties īstermiņa ārvalstu studijās vai praksē, bijusi līdzīga aktivitātei 2017. gadā (atbilstoši *Eurostudent VI* aptaujas datiem).

Izmantojot galvenokārt *Erasmus+* ietvaru, starptautiskajā studiju mobilitātē aktīvāk iesaistījušās sievietes. Biežāk nekā citi ārvalstu studiju iespējas izmantojuši bakalaura programmās studējošie. Salīdzinot ar 2017. gadu, īstermiņa ārvalstu studijās biežāk iesaistījušies inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības jomas studenti, bet šajā ziņā aktīvākie, tāpat kā agrāk, bijuši komerczinību, administrēšanas un tiesību zinātnes, kā arī humanitāro un mākslas zinātņu jomas studenti.

Būtiskākais šķērslis studējošo dalībai īstermiņa ārvalstu studijās bijis personiskās motivācijas trūkums. Tas arī visvairāk atšķir ārzemju studijās bijušos un nebijušos studentus. Papildus finanšu slogu kā šķērslī vienlīdz bieži norādījuši gan bijušie apmaiņas studenti, gan tie, kam nav šādas pieredzes. Savukārt lielākā daļa citu šķēršļu vienmēr šķita pārvaramāki tiem, kas ārzemēs jau mācījušies. Objektīvs šķērslis studijām ārvalstīs, kuru joprojām atzīst tie studenti, kas nav bijuši ārvalstu apmaiņas studijās, ir nepietiekamas svešvalodu zināšanas. Tāpat būtisks šķērslis ir veselības traucējumi — studenti ar studijas ierobežojošiem veselības traucējumiem ārvalstu mobilitātē iesaistījušies nozīmīgi retāk nekā pārējie studenti.

Atšķirībā no ārvalstu īstermiņa studijām praksē uz ārzemēm biežāk devušies vīrieši. Arī šeit aktīvākie bijuši bakalaura līmeņa studiju programmu studenti. Katrs otrais students ārvalstu prakses iespējas bija atradis ārpus institucionālām mobilitātes programmām, kamēr puse izmantojusi *Erasmus+* programmas ietvaru. Latvijas augstskolas kredītpunktus par praksi ārvalstīs piešķir daudz retāk nekā par ārvalstu studijām.

Eurostudent pētījums liecina, ka studentu **mājokļa situācija** Eiropas valstīs ir diezgan atšķirīga — vairākās valstīs lielākā daļa studentu dzīvo kopā ar vecākiem vai vecvecākiem, bet tāpat tiek izmantoti arī citi mājokļu veidi, piemēram, dzīvošana studentu kopmītnēs/dienesta viesnīcā, dzīvošana pie draugiem vai īrēts kopīgs mājoklis ar citiem studentiem, dzīvošana kopā ar partneri un/vai bērniem.

2022. gada Latvijas dati liecina, ka semestra laikā tipiskā darba nedēļā 30% studentu dzīvo kopā ar vecākiem vai vecvecākiem un/vai tuviem radniekiem, trešā daļa (33%) dzīvo kopā ar partneri/dzīvesbiedru, bet 17% — vēl kopā ar saviem un/vai partnera bērniem. Līdzīga studentu daļa (17%) dzīvo kopā ar draugiem, radniekiem vai citām personām, 17% dzīvo vieni paši.

Salīdzinot mājokļa datus ar iepriekšējo pētījuma posmu datiem, Latvijā novērojamas vairākas tendences: turpina mazināties kopmītnē dzīvojošo studentu skaits (no 2013. līdz 2017. gadam šo studentu daļa saruka no 26% līdz 19%, bet 2022. gadā kopmītnēs/dienesta viesnīcās dzīvoja 14% studējošo. Pēdējais samazinājums, iespējams, skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas ierobežojumiem un studijām attālinātā režīmā. Kopumā mazinās to studentu proporcija, kas studiju laikā dzīvo kopā ar vecākiem, vecvecākiem vai tuvākajiem radniekiem, lai gan, iespējams, pandēmijas ietekmē šī tendence ir svārstīga. Turpina pieaugt to studentu īpatsvars, kuri dzīvo vieni paši (no 11% 2013. gadā līdz 17% 2022. gadā). Kopumā palielinājusies to studentu daļa, kas dzīvo kopā ar partneri/dzīvesbiedru, kā arī to, kas dzīvo kopā ar saviem/partnera bērniem, lai gan šīs tendences ir mainīgas.

Studentu **veselība** *Eurostudent* pētījumā līdz šim netika padziļināti pētīta, galveno uzmanību koncentrējot uz studiju vides pieejamību cilvēkiem ar veselības traucējumiem un invaliditāti. *Eurostudent VIII* pētījuma plānošana un norise Covid-19 pandēmijas laikā rosinājusi pētniekus paplašināt veselības jautājumu bloku, fokusējoties galvenokārt uz studentu mentālās veselības stāvokļa izpēti.

Savu vispārējo veselības stāvokli lielākā daļa studentu (68%) vērtē kā diezgan vai pat ļoti labu, un atbilstoši pašvērtējumam salīdzinoši nelielai daļai studējošo (7%) veselības stāvoklis ir slikts vai ļoti slikts. Vīrieši salīdzinājumā ar sievietēm savu veselības stāvokli raksturo kā labāku. Studentu veselības pašvērtējuma rezultāti neapstiprina prognozi, ka palielināta slodze studiju un algota darba apvienošanas gadījumā atstātu negatīvu ietekmi uz studentu kopējo veselības stāvokli, atšķirības nav statistiski nozīmīgas. Tas pats attiecas uz vecuma ietekmi — nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp veselības stāvokļa novērtējumu dažādās vecuma grupās.

Lai arī 2022. gada pētījumā savu veselību kā sliktu vai ļoti sliktu vērtē 7% studentu, tomēr, taujāti par konkrētiem veselības traucējumiem, jau ievērojami lielāka daļa respondentu (25%) norāda, ka viņiem ir kādi ilgstoši veselības traucējumi vai invaliditāte. Biežāk tā ir kāda hroniska slimība, bet būtiski norādīt, ka nākamie minēti psihiskās veselības traucējumi, kā arī maņu orgānu (redzes, dzirdes) traucējumi.

Gandrīz trešā daļa (29%) no tiem studentiem, kuriem ir bijuši kādi veselības traucējumi, neizjūt to dēļ nekādus ierobežojumus nedz parastās ikdienas aktivitātēs, nedz arī studiju procesā. Tomēr vienlaikus 18% šīs grupas studentu veselības problēmu dēļ ir traucētas parastās ikdienas aktivitātes un 14% izjūt ierobežojumus studiju procesā. No šīs grupas studentiem 30% šajā sakarā nesaņem nekādu atbalstu, bet trešā daļa (34%) norādījusi, ka viņiem šāds atbalsts nav nepieciešams, vai viņi to nevēlas saņemt.

Eurostudent VIII aptaujā pirmo reizi ir iekļauts paplašināts jautājumu bloks studējošo psihiskās veselības mērījumiem. Studentiem, kuri norādījuši uz psihiskās veselības traucējumiem, tiek lūgts precizēt, kāda rakstura traucējumi tie bijuši, neatkarīgi no tā, vai tos ir vai nav diagnosticējis speciālists. Lielākā daļa studentu diemžēl izvēlas neatbildēt uz šo jautājumu. Sniegto atbilžu vidū biežāk minēti tādi psihiskās veselības traucējumi kā trauksme, depresija, kā arī uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindroms.

Studējošo mentālās veselības un subjektīvās labklājības novērtējumam *Eurostudent VIII* izmantots «Pasaules Veselības organizācijas labklājības indekss» (PVO-5 mentālās labklājības skala), kas nosaka depresijas risku. Atbilstīgi šī testa rezultātiem puse Latvijas studentu (51%) zināmā mērā ir pakļauta depresijas riskam. Šeit gan uzreiz jāmin, ka aprēķins balstās tikai uz psihiskās labizjūtas mērījumu un runa ir tikai par iespējamiem depresijas riskiem. Turklāt, interpretējot rezultātus, jāņem vērā aptaujas laiks un notikumu konteksts. Pirmkārt, Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz indivīda psihisko veselību, kas pierādīta jau neskaitāmos pētījumos, otrkārt, sociāli politiskā situācija un pieaugoša nedrošība Krievijas uzsāktā kara Ukrainā dēļ (aptaujas laiks sakrīt ar pirmajiem karadarbības mēnešiem). Šajā kontekstā visdrīzāk runa varētu būt par pārejošu fenomenu, kam nebūs ilgtermiņa ietekme uz cilvēka garīgo veselību.

Neskatoties uz to, mērījums ļauj novērtēt, kuras ir mazāk aizsargātās studējošo grupas, kuru pārstāvji, iespējams, biežāk izjūtuši psihiskās veselības traucējošos faktorus un tādēļ tiek ieskaitīti depresijas riska grupā. Riskam vairāk ir pakļautas sievietes, pēc vecuma — gados jaunākie studenti. Riska grupā biežāk iekļūst augstākā intensitātē studējošie, studenti, kas saskaras ar finansiālām grūtībām un dažāda rakstura veselības traucējumiem. Nodarbinātība studiju laikā, pretēji prognozēm, minētos riskus būtiski neietekmē. Zīmīgi, ka riskus mazina sava ģimene, bērni: studenti, kuriem ir viens vai vairāki bērni, ir mazākā mērā pakļauti depresijas riskam.

Novērojama tieša sakarība starp Covid-19 pandēmijas radīto sociālo izolāciju un depresijas riskiem. Visbūtiskāk depresijas risku palielina izolētība no kursa biedriem un draugiem, kam ir nozīmīgāka ietekme nekā izolētībai no ģimenes un citiem cilvēkiem.

Atbilstoši prognozētajam pastāv nozīmīga korelācija starp psiholoģisko labizjūtu un subjektīvās labklājības stāvokli, izteiktu laimes kategorijā. To vidū, kuri jūtas laimīgi, ir vairāk nekā četras reizes zemāks īpatsvars depresijas riskam pakļauto studentu, salīdzinot ar to respondentu grupu, kuri jūtas ļoti nelaimīgi.

1. EUROSTUDENT IETVARS

Starptautiskajos un nacionālajos augstākās izglītības politikas plānošanas procesos studenti tiek uzskatīti par zināšanu sabiedrības veidošanas pamatu. Tāpēc studentu dzīves apstākļu izpēte un studentu viedokļu izziņošana ir svarīga, lai novērtētu esošās augstākās izglītības politikas īstenošanu un veidotu tādu augstākās izglītības stratēģiju, kas vērsta uz efektīvāku un atbildīgāku studiju procesu.

1.1. Augstākās izglītības politika un sociālās dimensijas iespējas Eiropas augstākās izglītības telpā (EAIT)

Augstākās izglītības sociālā dimensija vijas cauri visiem Eiropas augstākās izglītības ministru un Eiropas Savienības augstākās izglītības politikas dokumentiem kopš Boloņas Deklarācijas parakstīšanas 1999. gadā, kuru parakstot Eiropas valstu augstākās izglītības ministri vienojās par intelektuālās, kultūras, sociālās un zinātniskās un tehnoloģiskās dimensijas stiprināšanu augstākajā izglītībā.¹ Lai arī bija plānots, ka vienota EAIT tiks izveidota līdz 2010. gadam, tomēr darbs pie tās attīstības turpinās. 2015. gada Eiropas augstākās izglītības ministru konferencē Erevānā tika uzsvērts, ka nepieciešams pievērst lielāku vērību augstākās izglītības sociālajai dimensijai, tai skaitā paplašinot iespējas tiem jauniešiem un studentiem, kuri ir nelabvēlīgākā sociālajā situācijā, lai jaunieši varētu uzsākt studijas un tās sekmīgi un savlaicīgi pabeigt, kā arī varētu izmantot starptautiskās mobilitātes iespējas, balstoties uz atvērtu dialogu, kopīgiem mērķiem un sadarbojoties valstīm ar dažādām politikas, kultūras un akadēmiskajām tradīcijām.²

Lai noskaidrotu, kā uzlabojusies augstākās izglītības pieejamība, Eiropas Padome ieteica valstīm sistemātiski ievākt salīdzināmus datus, lai «palielinātu politikas izstrādei vajadzīgo pierādījumu bāzi un nodrošinātu iespēju efektīvi uzraudzīt valstu mērķus, kas attiecas uz nelabvēlīgā situācijā esošu un maz pārstāvētu grupu piekļuvi augstākajai izglītībai, dalību tajā un absolvēšanas rādītājiem».³

EAIT ietvaros viena no trim attīstības galvenajām prioritātēm līdz 2030. gadam ir saistīta ar iekļaujošas EAIT attīstību un pilnveidi — 2020. gada Romas augstākās izglītības ministru komunikē ietver tādas jomas kā sociālā dimensija, mācīšana un mācīšanās, uzsverot studentcentrētu pieeju un dažādus mācīšanās veidus, sadarbību un mobilitāti. Uzsvērtā «pamatvienošanās» turpināšana, kas ietver kvalifikāciju ietvarstruktūru un Eiropas kredītpunktu pārneses un uzkrāšanas sistēmu (ECTS); Lisabonas konvenciju un diploma pielikumu; kvalitātes nodrošināšanu atbilstoši Eiropas standartiem un vadlīnijām Eiropas

---

¹ The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. Pieejams: http://ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf

² Yerevan Communiqué, 1.lp. Pieejams: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2015_Yerevan/70/7/YerevanCommuniqueFinal_613707.pdf

³ Padomes secinājumi par augstākās izglītības sociālo dimensiju 2013/C 168/02, 2013. Pieejams: Padomes secinājumi par augstākās izglītības sociālo dimensiju 2013/C 168/02

augstākās izglītības telpā, kā arī sociāli iekļaujošu augstākās izglītības attīstību, sniedzot iespējas un atbalstu vienlīdzīgai indivīdu iekļaušanai no dažādām sabiedrības daļām. Romas komunikē balstās uz sociālās dimensijas definīciju, kas pieņemta 2007. gada Londonas komunikē.⁴ Tajā minēts, ka studentu kopienas sastāvam, kas iestājas, piedalās un pabeidz augstāko izglītību visos līmeņos, jāatbilst neviendabīgajam sabiedrības sociālajam profilam EAIT valstīs. Tajā uzsvērts, ka nepieciešams identificēt nelabvēlīgā situācijā esošus un neaizsargātus studentus augstākajā izglītībā. 2020. gada Romas komunikē jaunums ir tas, ka sociālā dimensija ietver iekļaujošas vides izveidi augstākajā izglītībā, kas veicina vienlīdzību un daudzveidību un reaģē uz vietējo kopienu vajadzībām. Tas nozīmē, ka valsts iestādēm un augstākās izglītības institūcijām ir jāintegrē Boloņas procesa 1. darba grupas pieņemtie «Principi un pamatnostādnes augstākās izglītības sociālās dimensijas stiprināšanai EAIT»⁵: mācīšanās un mācīšanas, pētniecības, inovāciju, zināšanu apmaiņas, institūciju pārvaldības, kā arī pašreizējo un topošo studentu un augstākās izglītības darbinieku pilnvarošanas politikā.

2020. gada Romas komunikē minēts, ka «uzticami dati ir nepieciešams priekšnoteikums uz pierādījumiem balstītai augstākās izglītības sociālās dimensijas uzlabošanai»,⁶ un *Eurostudent* pētījums ar datiem par studentu dzīves sociālajiem un ekonomiskajiem apstākļiem Eiropas augstākās izglītības telpā pēdējos 20 gadus ir bijis galvenais virzītājspēks sociālās dimensijas politikas uzlabošanai EAIT. *Eurostudent* aptaujas rezultāti ļauj identificēt nepietiekami pārstāvētus, nelabvēlīgā situācijā esošus un neaizsargātus studentus augstākajā izglītībā, kas ir priekšnoteikums, lai izveidotu stratēģijas un rīcības plānus sociālās dimensijas uzlabošanai.

Tāpēc sociālās dimensijas izpēte un uzlabošana, nodrošinot augstākās izglītības pieejamības paplašināšanu un sociālās dimensijas principu integrēšanu augstākās izglītības galvenajā misijā un pārvaldībā, ir būtisks solis, cenšoties stiprināt sociālo iekļaušanu, vienlīdzību un dažādību augstākajā izglītībā. Romas konferencē pirmo reizi 49 EAIT ministri pieņēma jaunu, uz nākotni vērstu stratēģisku dokumentu «Sociālās dimensijas principi un pamatnostādnes» (2020. gada Romas komunikē II pielikums), kura mērķis ir palīdzēt valstīm nepārtraukti uzlabot augstākās izglītības politiku un tās efektīvu īstenošanu valsts un institucionālā līmenī. Komunikē ir definēti desmit sociālās dimensijas principi nākamajai desmitgadei kā pamats dažādu sociālās dimensijas uzlabošanas politiku konceptualizēšanai. Svarīgi, ka, apņēmušies īstenot komunikē principus un vadlīnijas, EAIT augstākās izglītības ministri ir uzdevuši Boloņas uzraudzības grupai (BFUG) izveidot Sociālās dimensijas darba grupu laika posmam no 2021. līdz 2024. gadam ar trim galvenajiem uzdevumiem: (1) izstrādāt instrumentus principu un pamatnostādņu īstenošanai, (2) izstrādāt principu un vadlīniju īstenošanas uzraudzības sistēmu un (3) organizēt EAIT sociālās dimensijas atbalsta pasākumus.

⁴ London Communiqué, 2007. Pieejams:

http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2007_London_Communique_English_588697.pdf

⁵ http://ehea.info/Upload/BFUG_HR_UA_69_5_2_AG1_PAGs.pdf

⁶ Romas komunikē II pielikums, 2020.

2020. gadā Eiropas Komisija paziņoja par savu nodomu uzsākt augstākās izglītības pārveides programmas kopīgu izveidi — «Paziņojums par Eiropas izglītības telpas sasniegšanu līdz 2025. gadam».⁷

2022. gadā Eiropas Komisijas pieņemtajā Eiropas universitāšu stratēģijā⁸ atzīmēts, ka universitāšu transnacionālās sadarbības paplašināšana un augstākās izglītības Eiropas dimensijas attīstība ir viena no Eiropas universitāšu stratēģijas būtiskākajām prioritātēm: «veicināt inovatīvas, efektīvas un iekļaujošas mācīšanās, mācīšanas, atvērtās zinātnes un atvērtās izglītības prakses izstrādi un izmantošanu, kā arī vienkāršotas administratīvās procedūras, atbalstot 'Eiropas universitātes' digitālo infrastruktūru un IT rīku stratēģiju izstrādē un īstenošanā».

Vienlaikus Eiropas universitāšu stratēģijā tiek akcentēta augstākās izglītības sociālā dimensija: «radīt jaunu, iekļaujošāku un inovatīvāku mācīšanās vidi, kas sasniedz visus izglītojamus, tostarp nelabvēlīgā situācijā esošus un netradicionālus izglītojamus, un palīdzēt stiprināt Eiropas augstākās izglītības sistēmu kvalitāti un sociālo dimensiju».⁹

Eiropas universitāšu stratēģijā arī minēts galvenais šķērslis kvalitatīvas augstākās izglītības jomā pēdējo divu gadu laikā — Covid-19 pandēmija, kas «Eiropā ir būtiski ietekmējusi izglītības un apmācības sistēmas. Pandēmijas dēļ vairāk nekā 100 miljoni eiropiešu, kas ir daļa no izglītības un apmācības kopienas, saskaras ar jaunu un sarežģītu realitāti, mācīšanās, mācīšanas un saziņas veidiem. Ir svarīgi novērst to, ka veselības krīze kļūst par strukturālu šķērslī mācībām un prasmju attīstībai, kas ietekmē jauniešu nodarbinātības izredzes, ienākumus, kā arī visas sabiedrības vienlīdzību un iekļautību».¹⁰

Paziņojumā izklāstīta pieeja Eiropas augstākās izglītības telpas izveides nodrošināšanai līdz 2025. gadam. Svarīgi uzsvērt, ka Eiropas augstākās izglītības telpa ir saistīta ar iniciatīvu Eiropas Savienības ilgtermiņa budžetu 2021.–2027. gadam un iniciatīvu *Next Generation EU*, kas raksturota ne tikai kā atveseļošanas plāns — «tā ir vienreizēja izdevība izkļūt no pandēmijas spēcīgākiem, viest pozitīvas pārmaiņas mūsu ekonomikā un sabiedrībā un veidot tādu Eiropu, kādā vēlamies dzīvot».¹¹

1.2. Eurostudent projekta mērķi un organizācija

Eurostudent projekta galvenais mērķis visā projekta laikā paliek nemainīgs, un tas ir — sniegt ticamus un analītiskus starpvalstu salīdzinājumus sociālās dimensijas un studentu mobilitātes jomās. Tas tiek panākts, apvienojot centralizētas koordinācijas pieeju ar spēcīgu nacionālo partneru tīklu katrā no iesaistītajām pusēm. *Eurostudent* pētījums balstās uz

⁷ Communication From The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions on achieving the European Education Area by 2025{SWD(2020) 212 final}. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0625>

⁸ European Commission, Communication from the Commission on a European Strategy for Universities, 2022. Pieejams: <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-01/communication-european-strategy-for-universities-graphic-version.pdf>

⁹ Padomes secinājumi par iniciatīvu «Eiropas universitātes» – Veidot tiltu starp augstāko izglītību, pētniecību, inovāciju un sabiedrību: pavērt ceļu jaunai dimensijai Eiropas augstākajā izglītībā (2021/C 221/03). Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 6. lpp.

¹⁰ European Commission, Communication from the Commission on a European Strategy for Universities, 2022. Pieejams: <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-01/communication-european-strategy-for-universities-graphic-version.pdf>, 1. lpp.

¹¹ Next Generation EU. Vairāk skat.: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_lv

dalībvalstu Izglītības ministriju, Eiropas Komisijas, pētnieku un Eiropas Studentu apvienības (ESU) sadarbības tīklu. Tas izveidots, lai izpētītu un izanalizētu studentu dzīves sociālos un ekonomiskos apstākļus Eiropas augstākās izglītības sistēmās.

Projekta vispārējo koordināciju veic centrālais konsorcijs, kuru vada Vācijas Augstākās izglītības pētniecības un zinātnes studiju centrs. Konsorcijs ir septiņu valstu pārstāvji, kas pārstāv gan augstākās izglītības politiku (Malta), gan valsts stratēģiskās analīzes centru (Lietuva), gan pētnieku komandas (piemēram, Austrija, Nīderlande, Igaunija) un valsts statistikas pārvaldi (Šveice).

Eurostudent VIII starptautisko daļu finansē projektā iesaistītās valstis (pārstāv valstu par augstāko izglītību atbildīgās ministrijas) un līdzfinansē Eiropas Savienības *Erasmus+* programma, Vācijas Federālā izglītības un pētniecības ministrija un Nīderlandes Izglītības, kultūras un zinātnes ministrija. Nacionālais koordinators attiecīgās ministrijas līmenī izvēlas nacionālo pētnieku grupu un finansē aptauju valsts līmenī.

Eurostudent pētījuma astotā kārtā jeb posms oficiāli sākās 2021. gada septembrī un noslēgsies 2024. gada augustā.

1.3. *Eurostudent* pētījuma norises vēsture

Starptautiskajā *Eurostudent* projektā Latvija piedalās kopš 2003. gada, kad notika pētījuma otrais posms (*Eurostudent II*, 2003.–2005. gads). Šajā posmā projektā iesaistījās 11 valstis,¹² turklāt Latvija bija vienīgā *Eurostudent* projekta Austrumeiropas dalībvalsts. *Eurostudent* trešajā posmā (*Eurostudent III*, 2005.–2007. gads) projektā piedalījās jau 20 valstis, bet ceturtajā posmā (*Eurostudent IV*, 2008.–2011. gads) — 25 valstis. Sākot ar ceturto posmu, *Eurostudent* ir projekts, kas līdztekus EUROSTAT un *Eurydice* pētījumiem ir atzīts par instrumentu Boloņas procesa sociālās dimensijas izvērtēšanai. Pētījuma ceturta posma aptaujā kopumā piedalījās vairāk nekā 200 tūkstoši studentu. Piektajā pētījuma posmā (*Eurostudent V*, 2012.–2014. gads) dalību bija apstiprinājušas jau 27 valstis, aptverot lielāko daļu Eiropas. Tādējādi var teikt, ka šis pētījums nodrošina visapjomīgākos un visprecīzākos datus Eiropas augstākās izglītības sociālās dimensijas salīdzinošai analīzei. *Eurostudent* sestajā posmā piedalījās 30 valstis (2015.–2017. gads),¹³ *Eurostudent* septītajā posmā — 26 valstis (2018.–2021. gads). Kopš šī posma, reaģējot uz situāciju pasaulē, kā viens no galvenajiem uzdevumiem izvirzījās Covid-19 ietekmes uz augstākās izglītības sociālo dimensiju novērtējums. Viens no pētījuma mērķiem bija noskaidrot, vai Covid-19 pandēmija ir ietekmējusi riska grupas studentus. Daudzi no nelabvēlīgā situācijā esošiem un neaizsargātiem studentiem saskārās ar virkni šķēršļu, kas ierobežoja piekļuvi augstākajai izglītībai, liedza studēt un sekmīgi pabeigt studijas. Projekta septītajā posmā *Eurostudent VII* Latvija nepiedalījās.

1.4. *Eurostudent VIII*

Eurostudent VIII galvenais mērķis, tāpat kā iepriekšējos posmos, ir apkopot salīdzināmus datus par Eiropas augstākās izglītības sociālo dimensiju. Tajā galvenā uzmanība pievērsta

¹² Austrija, Somija, Francija, Vācija, Īrija, Itālija, Latvija, Lielbritānija (Anglija, Velsa), Nīderlande, Portugāle, Spānija.

¹³ Latvijā 2003., 2006., 2013. un 2017. gadā *Eurostudent* pētījumu veica Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, bet 2009. gadā — Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS.

sociālekonomiskajai izcelsmei un studentu dzīves apstākļiem, kā arī tiek aplūkota starptautiskā mobilitāte. Balstoties uz studentu sociālo izcelsmi un demogrāfiskajiem rādītājiem, tiek izvērtēta augstākās izglītības pieejamība jauniešiem, kā arī pāreja uz augstākās izglītības sistēmu, izvērtējot gan studiju apstākļus un kvalitāti, gan laika budžetu, gan mobilitāti.

Savukārt studiju apstākļi un pieredze tiek analizēti, sasaistot tos ar studējošo dzīves apstākļiem — nodarbinātību, studējošo resursiem, studējošo dzīves un studiju procesa izmaksām un mājokļa apstākļiem.

1.5. Eurostudent VIII projekta aktualitāte Covid-19 pandēmijas un tās radīto seku kontekstā

Eiropas Studentu apvienības pētījuma rezultāti¹⁴ sniedza pārskatu par problēmām, ar kurām EAIT studenti saskārās pandēmijas laikā: gandrīz 60% ne vienmēr bija pieejams drošs interneta pieslēgums; gandrīz 70% ne vienmēr bija pieeja studiju materiāliem; 35% studentu bieži vien nebija klusas vietas, kur mācīties; gandrīz 40% studentu, kas strādāja studiju laikā, zaudēja darbu; studenti bieži jutās neapmierināti un satraukti, jo nodarbības uz vietas bija atceltas; studenti, kuriem nebija pieejams papildu atbalsts, minēja zemu vispārējās labklājības līmeni; 10% studentu norādīja, ka viņiem nav cilvēku, kuriem viņi varētu uzticēties, lūgt padomu, lai palīdzētu atrisināt viņu problēmas, kas radušās sakarā ar pandēmijas radītajiem sarežģījumiem studiju un dzīves apstākļos.

Šo papildu problēmu dēļ Covid-19 pandēmijas laikā arvien lielākas grūtības pielāgoties mācībām bija vairākām studentu sociālajām grupām: studentiem zemākajā studiju līmenī, studentiem, kuriem trūkst atbalstoša sociālā tīkla, studentiem, kuri minējuši, ka viņiem ir garīgās veselības problēmas, studentiem ar zemāku digitālo prasmju līmeni.

Tāpēc tika prognozēts, ka pandēmijai būs negatīva ietekme uz vienlīdzību un sociālo iekļaušanu pirmsterciārajā izglītībā, samazinot vienlīdzīgu piekļuvi augstākajai izglītībai un pazeminot riskam pakļauto studentu līdzdalības līmeni augstākajā izglītībā turpmākajos gados. Pandēmija varētu atstāt «ilgtermiņa rētu» — sekas jauniešiem, kas jaunāki par 25 gadiem jeb «Covid paaudzei», kā rezultātā pieaugošā ekonomiskā un izglītības nevienlīdzība izraisīs nepieredzētu sociālās mobilitātes samazināšanos¹⁵ (Farnell, Matijevičs un Šmits 2021).

Lai mazinātu Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz augstāko izglītību, sociālajai dimensijai ir jāklūst par galveno augstākās izglītības stratēģiju gan augstākās izglītības sistēmas, gan institūciju līmenī. Svarīgi identificēt konkrētus mērķus un pasākumus, lai atrisinātu riskam pakļauto studentu problēmas. Tāpēc īpaši svarīgi būs analizēt un izmantot *Eurostudent VIII* datus, lai labāk izprastu pandēmijas tūlītējo un turpmāko ietekmi uz sociālo dimensiju augstākajā izglītībā.

¹⁴ Doolan et al. (2021). Student life during the COVID-19 pandemic lockdown: Europe-wide insights. Brussels: European Students' Union. Pieejams: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED614412.pdf>

¹⁵ Farnell, T., Skledar Matijevič, A., Šćukanec Schmidt, N. (2021). 'The impact of COVID-19 on higher education: a review of emerging evidence', *NESET report*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: [10.2766/069216](https://doi.org/10.2766/069216)

Nākotnes *Eurostudent* aptaujas un to rezultāti varētu iegūt papildu nozīmi, palīdzot izprast izaicinājumus, ar kuriem saskaras riska grupas studenti, iegūstot augstāko izglītību, piedaloties tajā un pabeidzot augstāko izglītību pēc Covid-19 periodā.

Neraugoties uz Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz augstāko izglītību, ir svarīgi arī apsvērt krīzes iespējas sociālo dimensiju izvirzīt kā galveno prioritāti augstākās izglītības atveseļošanā pēc Covid-19.

1.6. Eurostudent VIII rezultātu izmantošana

Eurostudent dati tiek izmantoti politikas novērtēšanai jautājumā par studējošo laika budžetu (lekcijas, patstāvīgais darbs un nodarbinātība), augstākās izglītības pieejamību jauniešiem no dažādām sociālajām grupām, studentu starptautisko mobilitāti (to ietekmējošiem faktoriem, tai skaitā studentu ekonomisko stāvokli, nodarbinātību, ģimenes stāvokli, arī starptautiskās mobilitātes saistību ar studiju maksu), studiju maksas politiku, tās saistību ar studentu nodarbinātību, pilna/nepilna laika studijām.

Pētījuma ietvaros katra valsts publicē ziņojumu par nacionālo pētījumu un pēc vienotas metodikas sagatavo pētījuma datus iesniegšanai publiski pieejamā datubāzē. Nākamajā solī tiks sagatavots starptautiskais salīdzinošais ziņojums, kas aptver galvenos studentu sociālos un ekonomiskos dzīves apstākļus raksturojošus rādītājus. Paredzams, ka *Eurostudent VIII* starptautiskais ziņojums tiks publicēts 2023.–2024. gadā. Starptautiskajā *Eurostudent* pētnieku tīklā dažādu valstu pētnieki var vienoties par dažādu tematisku publikāciju izstrādi un izdošanu. Katra pētījuma sākumposmā un noslēgumā tiek organizēta pētnieku un augstākās izglītības politikas veidotāju konference.

Paredzams, ka galvenie pētījuma rezultātu izmantotāji būs augstākās izglītības politikas veidotāji un īstenotāji nacionālā un starptautiskā līmenī, kā arī augstskolu vadība, administrācija un docētāji, pētnieki un studentu organizācijas.

2. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

2.1. Aptaujas raksturojums

Līdz šim visos *Eurostudent* projekta posmos Latvijā veiktajās studentu aptaujās kā aptaujas metode tika izmantota studējošo tieša anketēšana mācību grupās. *Eurostudent VIII* posmā studentu aptauja Latvijā pirmo reizi šī projekta ietvaros tika plānota un tika veikta tiešsaistē. Aptaujas formas maiņu un izvēli noteica vairāki faktori: 1) pārliecinošā vairākumā dalībvalstu ar katru nākamo *Eurostudent* posmu studentu anketēšanai tika izmantota tiešsaistes aptaujas forma; 2) anketas dizains aizvien vairāk tika piemērots aizpildei elektroniskā vidē; 3) Covid-19 pandēmijas un tās rezultātā noteikto ierobežojumu dēļ pastāvēja būtisks risks, ka 2021./2022. mācību gada pavasara semestrī studiju process tiks organizēts attālināti vai hibrīdā formātā, kas faktiski izslēdz iespēju veikt tiešo anketēšanu mācību grupās.

Lai sasniegtu *Eurostudent VIII* projektā definēto minimālo efektīvās izlases apjomu (sasniezamā izlase $n=2000$ analīzei derīgi gadījumi), ņemot vērā provizoriski zemo respondenci tiešsaistes aptaujās, tika plānots uzrunāt visus 2021./2022. mācību gadā Latvijā studējošos, izsūtīt uz studentu e-pasta adresēm ielūgumus piedalīties aptaujā un saiti uz aptaujas anketu. Tādējādi *Eurostudent VIII* pētījuma ģenerālo kopu veidoja visi studenti, kuri 2021./2022. mācību gadā studēja valsts un juridisko personu dibinātajās augstākās izglītības iestādēs Latvijā.

Ņemot vērā to, ka Latvijā līdz šim nav izveidots vienots studējošo reģistrs, studentu rekrutēšanai galvenokārt tika izmantota katras augstākās izglītības iestādes rīcībā esošā studentu e-pasta adresu datu bāze. Vienlaikus tika izveidota īpaša aptaujai paredzēta tiešsaistes vietne *eurostudent.lv* ar informāciju par pētījumu un saitēm uz aptaujas anketu latviešu, krievu un angļu valodā.

Pamatmasīva rāmī tādējādi veidoja viss pieejamo e-pastu kopums. Rāmī netika iekļautas tās *Eurostudent* metodoloģiskajās vadlīnijās definētās studējošo grupas, kuras neatbilst šī projekta mērķgrupām: īstermiņa apmaiņas studenti (piemēram, ERASMUS studenti), zinātņu doktora līmeņa programmās studējošie, klausītāja statusā esošie, aizsardzības un drošības programmās studējošie, kuri studiju laikā saņem atalgojumu no augstskolas.

Pamatmasīva rāmja veidošanā tika izmantota LR Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) sniegtā informācija par studējošo skaitu augstskolās un koledžās 2021./2022. mācību gadā. Dalībai pētījumā tika uzrunātas visas Latvijas augstākās izglītības iestādes (52), izņemot Latvijas Nacionālo aizsardzības akadēmiju, kurā tiek realizētas aizsardzības un drošības programmas un studējošie studiju laikā saņem atalgojumu no augstskolas. Studējošo ģenerālās kopas apjoms $N = 75012$. 1. tabulā atspoguļots studējošo skaita sadalījums pēc pazīmēm, kuras atbilstoši *Eurostudent* metodoloģiskajām prasībām tika plānots izmantot datu svarošanai. Saskaņā ar *Eurostudent* vadlīnijām nacionālajā pētījumā tika izmantota

izglītības jomu klasifikācija ISCED-F 2013,¹⁶ aprēķiniem veicot statistikas datus pieejamās informācijas pielīdzināšanu minētajai klasifikācijai.

1. tabula. Studējošo skaits Latvijas augstākajās izglītības iestādēs 2021./2022. mācību gadā

		Skaitis
Izglītības joma (ISCED-F 2013)	Izglītība	5009
	Humanitārās zinātnes un māksla	5850
	Sociālās, komunikācijas un informācijas zinātnes	5372
	Komerczinības, administrēšana un tiesību zinātne	19856
	Dabas zinātnes, matemātika	1399
	Datorika	5988
	Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	10881
	Lauksaimniecība	1295
	Veselības aprūpe un sociālā labklājība	13641
	Pakalpojumi	5991
Studiju programmas līmenis	1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma [ISCED 5]	14376
	Bakalaura studiju programma [ISCED 6]	43081
	Īsā nacionālā studiju programma [līdz 3 gadiem, ISCED 6]	277
	Maģistra studiju programma [ISCED 7]	11781
	Garā cikla 2. līmeņa profesionālā augstākā izglītība [ISCED 7]	5767
Studiju forma	Pilna laika	54154
	Nepilna laika	21128
Vecums un dzimums	Sievietes	
	<22	14189
	22–24	9321
	25–29	7047
	30+	13326
	Vīrieši	
	<22	10714
	22–24	7722
	25–29	5864
	30+	7099
Studiju forma	Pilna laika	54154
	Nepilna laika	21128
	Privātās AII	17436
	Publiskās AII	57776

Avots: LR Izglītības un zinātnes ministrija, 2022. Pārskats sagatavots, izmantojot augstākās izglītības iestāžu iesniegtos datus Valsts izglītības informācijas sistēmā uz 01.10.2021.

¹⁶ Izmantotie informācijas avoti: Ministru kabineta Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju (Nr. 322 2017. gada 13. jūnijā, 2. pielikums) un Valsts izglītības informācijas sistēmas dati (https://www.viis.gov.lv/registri/izglitibas_programmas).

2.2. Instrumentārijs

Eurostudent pētījuma dalībvalstīs aptauja tiek īstenota pēc vienotas metodoloģijas un metodikas. Datu ieguvei visos *Eurostudent* posmos tiek izmantota starptautiskā konsorcijs ietvaros izstrādātā vienotā aptaujas anketa, kura ietver atbilstīgi starptautiskā salīdzinošā pētījuma standartiem pārtulkotu un adaptētu *Eurostudent VIII* aptaujas jautājumu kopumu.

Studentu viedokļi un fakti par dzīves apstākļiem tiek noskaidroti atsevišķos tematiskajos blokos, uzdodot studentiem katrā valstī vienādus jautājumus. Dzīves apstākļi ietver plašu jautājumu loku — sākot no tā, kā students nonāk augstākās izglītības sistēmā — tradicionālā ceļā pēc vispārējās vidējās izglītības atestāta ieguves dienas skolā vai netradicionālā ceļā, piemēram, pēc profesionālās izglītības diploma ieguves, vakarskolas vai pašmācības ceļā apgūstot vidējās izglītības programmu, eksternā kārtojot vidējās izglītības eksāmenus. Šis jautājumu loks palīdz noskaidrot augstākās izglītības pieejamības ceļus. Pēc iepriekšējo pētījuma posmu rezultātiem Latvijā studijas augstākajā izglītībā vairākums studentu uzsāk pēc vispārējās vidējās izglītības dienas skolā.

Nākamais jautājumu bloks saistīts ar studenta sociālo izcelsmi jeb studenta vecāku izglītību, vecāku ģimenes pārticību. Šajā jautājumu grupā tiek noskaidrots, vai augstākā izglītība Eiropā kopumā un katrā pētījuma dalībvalstī ir vienlīdz pieejama jauniešiem, kuru vecākiem ir atšķirīgs izglītības līmenis, nodarbošanās un sociālais statuss sabiedrībā. Iepriekšējos *Eurostudent* pētījumos noskaidrots, ka Latvija ir viena no tām Eiropas valstīm, kurās augstāko izglītību biežāk nekā citās ES valstīs iegūst jaunieši no ģimenēm, kurās vecākiem ir augstākā izglītībā. Šis rādītājs liecina par augstākās izglītības ierobežotāku pieejamību jauniešiem no tām sociālajām grupām, kur vecākiem ir zemāks izglītības līmenis.

Eurostudent starptautiskajā anketā katrā secīgi nākamajā posmā atsevišķu jautājumu vai atbilžu formulējumi tiek mainīti vai pievienoti no jauna. Šādu izmaiņu mērķis ir uzlabot mērījumu kvalitāti vai precizitāti, tomēr jāpiebilst, ka dažkārt tas ierobežo rezultātu salīdzināmību laikā, proti, ar pētījuma iepriekšējo posmu datiem.

Eurostudent VIII iekļauti četri papildu jautājumu bloki — tematiskie moduļi, kas skar šobrīd sabiedrībā un augstākajā izglītībā aktuālas tēmas: «Mentālā veselība un studentu labklājība», «Diskriminācijas pieredze», «Digitalizācija mācīšanas, studiju procesā un studējošo dzīvē» un «Covid-19 pandēmijas ietekme». Pēc aprobācijas šajā posmā daļu no šiem jautājumiem plānots iekļaut nākamo *Eurostudent* posmu aptauju pamatanketā.

Aptaujas anketa tika sagatavota latviešu, krievu un angļu valodā, tādējādi nodrošinot labvēlīgus apstākļus dažādās valodās runājošiem studentiem pēc iespējas labāk izprast jautājumus un ērtāk sniegt atbildes.

2.3. Aptaujas realizācija

Pētījuma lauka darbs tika realizēts no 2022. gada 1. marta līdz 15. jūnijam. Aptauja tika veikta 52 Latvijas augstākās izglītības iestādēs, no kurām 28 ir universitātes/augstskolas un 24 — koledžas. 41 augstākā izglītības iestāde atrodas Rīgā, 11 ir reģionālās izglītības iestādes.

Studējošo rekrutācijai tika izmantota katras augstākās izglītības iestādes rīcībā esošā studentu e-pastu datu bāze. Vienlaikus tika izveidota īpaša aptaujai paredzēta tiešsaistes vietne *eurostudent.lv* ar kodolīgu informāciju par pētījumu un saitēm uz aptaujas anketu.

Uzsākot aptaujas lauka darbu, visu izglītības iestāžu administrācijai tika izsūtīta informatīva vēstule, kurā tika sniegta informācija par *Eurostudent* pētījumu un tā mērķiem, aptaujas norisi, izteikts lūgums sniegt atļauju un nepieciešamo atbalstu aptaujas veiksmīgai realizācijai, kā arī nominēt atbildīgo personu, kuras rīcībā ir konkrētās augstskolas studentu e-pastu datu bāze. Nākamajā solī pētnieku komandas pārstāvis kontaktējās (telefoniski vai apmeklējot) ar katras augstskolas atbildīgo personu, lai vienotos par aptaujas norisi konkrētā izglītības iestādē.

Respondentu rekrutācijai tika sagatavots uzaicinājums, kas iekļāva informāciju par *Eurostudent VIII* aptauju, iegūto datu apstrādi un aizsardzību, kā arī aktīvu saiti uz aptaujas platformu un anketu. Uzaicinājums tika sagatavots latviešu un angļu valodā.

Šajā fāzē netika saņemts neviens atteikums no augstskolu administrācijas vai atbildīgajām personām. Tomēr neviena no izglītības iestādēm nepiekrita nodot pētnieku rīcībā studentu e-pasta adresu datu bāzi vai veikt papildu darbu, lai piešķirtu pētnieku izveidotos kodus individuālajām e-pasta adresēm, kas ļautu pašiem pētniekiem izsūtīt individuālos uzaicinājumus un saiti uz aptaujas platformu, kontrolēt respondenci un, izsūtot atkārtotus uzaicinājumus, mērķtiecīgi motivēt neatbildējušos. Līdz ar to atbildība un kontrole par uzaicinājumu izsūtīšanu tika nodota atbildīgajai personai katrā augstskolā.

Divas nedēļas pēc pirmā uzaicinājumu tika sagatavots un izsūtīts atkārtots uzaicinājums. Kopumā tika sūtīti vismaz trīs atgādinājumi, dažās izglītības iestādēs — četri. Uzaicinājumi piedalīties aptaujā 40 augstskolās un koledžās tika izsūtīti uz studentu individuālajiem e-pastiem, bet 12 izglītības iestādēs uzaicinājumi tika sūtīti uz kursa e-pastiem vai ievietoti e-studijās u.tml., minot kā iemeslu to, ka individuālie e-pasti netiekot lietoti saziņai ar studentiem vai augstskolai nav pietiekamu resursu un personāla, lai to izdarītu. Diemžēl šāda pieeja rezultējās nozīmīgi zemākā un pat kritiski zemā respondences līmenī šajās izglītības iestādēs, salīdzinot ar augstskolām, kurās uzaicinājumi tika izsūtīti individualizēti, diferencējot uzaicinājumus atbilstoši studējošo valodai. Augstākais respondentu pieplūdums bija vērojams 3–4 dienas pēc uzaicinājumu vai atgādinājumu izsūtīšanas uz individuālajiem e-pastiem.

Kopējais respondences līmenis pirms kvalitātes un ticamības kontroles (t.i., iekļaujot arī daļēji aizpildītās anketas) koledžās sasniedza vidēji 9,29%, universitātēs/augstskolās — 5,48% (vidēji 5,9%).

No sistēmā aizpildītajām anketām (n=5264) pēc datu pārbaudes un tīrīšanas tika izslēgtas 2600 nepilnīgi aizpildītas un/vai nepabeigtas anketas. Atbilstīgi starptautiskā pētījuma prasībām par derīgām tiek atzītas tās anketas, kurās studenti norādījuši vecumu un dzimumu, snieguši informāciju par galvenajiem mērījumu indikatoriem: pāreju uz augstāko izglītību, materiālo un laika budžetu u.c. Tādējādi turpmākai analīzei datu failā tika saglabāti 2664 gadījumi.

Datu svorošanai sadarbībā ar starptautiskā pētījuma vadības grupu veikti kombinēto svaru aprēķini, kuri balstās uz divām pazīmju grupām: a) studiju līmenis, izglītības joma (10 kategorijas pēc ISCED-F 2013) un respondenta dzimums, b) vecums (vecuma grupas atbilstošas datiem statistikas apkopošanas brīdī).

3. STUDĒJOŠO RAKSTUROJUMS

Bez pamatjautājumiem, kuru mērķis ir noskaidrot studentu dzīves sociālos un ekonomiskos apstākļus, katrā pētījuma posmā tiek veikta virkne mērījumu, kas sniedz studējošo kopas raksturojumu pēc nozīmīgākajām sociāldemogrāfiskajām pazīmēm: dzimuma, vecuma, tautības, studentu vecāku ģimenes sociālā statusa u.tml. Šajā sadaļā sniegsim īsu studentu kopuma raksturojumu atbilstoši galvenajām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm.

3.1. Studentu sociāldemogrāfiskais portrets

Aptaujāto studentu dalījums pēc dzimuma svarotā izlasē atbilst kopējam studējošo dalījumam ģenerālkopā — no respondentiem 58% ir sievietes, 42% — vīrieši. Gan studentu ģenerālajā kopā, gan izlasē nozīmīgākās atšķirības pēc dzimuma ir dažādās studiju tematiskajās jomās. Vislielākais sieviešu īpatsvars ir tādās studiju jomās kā «Izglītība» (85%), «Veselības aprūpe un sociālā labklājība» (75%) un «Humanitārās zinātnes un māksla» (70%). Vīrieši proporcionāli vairāk studē tādās studiju jomās kā «Datorika» (77%) un «Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība» (77%).

Kopumā visu respondentu sadalījums pēc vecuma ir šāds: 38% aptaujāto ir vecumā līdz 21 gadam, 20% — vecumā no 22 līdz 24 gadiem, 16% — no 25 līdz 29 gadiem, 26% ir 30 gadus veci vai vecāki. Absolūtais vairākums studējošo ir dzimuši Latvijā (91%), arī vecāki lielākajai daļai studentu ir dzimuši Latvijā — 79% gadījumu Latvijā dzimuši abi vecāki. Ārpus Latvijas dzimušo vidū studējošo izcelsme ir dažāda, bet visbiežāk minētās izcelsmes valstis ir Indija (1,5%), Vācija (1,2%) un Somija (0,7%).

Studējošo skaita ziņā lielākās izglītības jomas ir «Komerzinības, administrēšana un tiesību zinātne» — šo jomu izlasē pārstāv 26% studējošo un «Veselības aprūpe un sociālā labklājība» ar 18% studējošo. Salīdzinoši liels studējošo skaits ir arī tādā izglītības jomā kā «Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība» — 15%. Studējošoskaita ziņā mazākās izglītības tematiskās jomas ir «Dabaszinātnes, matemātika» (2%) un «Lauksaimniecība» (2%).

Tā kā lielākā daļa augstskolu koncentrējas Rīgā, aptaujāto studentu sadalījums atbilstīgi augstākās izglītības iestādes atrašanās vietai ir šāds: augstākās izglītības iestādēs Rīgā studē 69% respondentu, atbilstīgi 31% studē kādā no augstskolām Latvijas reģionos.

2. tabula. Izlases raksturojums (svarotās vērtības, visi studējošie)

		Skaitis	%
Izglītības joma (ISCED-F 2013)	Komerzinības, administrēšana un tiesību zinātne	703	26,4
	Veselības aprūpe un sociālā labklājība	483	18,1
	Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	385	14,5

		Skaitis	%
	Pakalpojumi	212	8,0
	Datorika	212	8,0
	Humanitārās zinātnes un māksla	207	7,8
	Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	190	7,1
	Izglītība	177	6,7
	Dabaszinātnes, matemātika	50	1,9
	Lauksaimniecība	46	1,7
Studiju līmenis	1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības (koledžas) studiju programma	509	19,1
	Akadēmiskā bakalaura studiju programma	720	27,0
	Profesionālā bakalaura programma	804	30,2
	Akadēmiskā maģistra studiju programma	189	7,1
	Profesionālā maģistra studiju programma	228	8,6
	Garā cikla 2. līmeņa profesionālā augstākā izglītība (piem., medicīna)	204	7,7
Izglītības iestādes atrašanās vieta	Rīga	1834	68,8
	Cita pilsēta/reģions	830	31,2
Dzimums	Sieviete	1111	58,3
	Vīrietis	1553	41,7

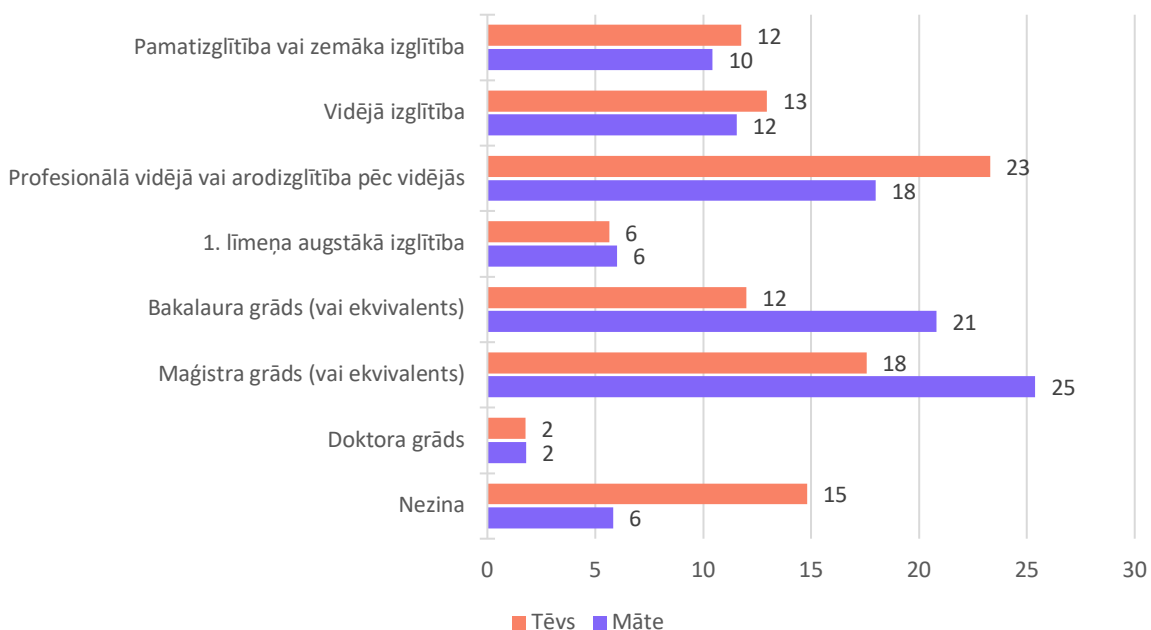
3.2. Studentu vecāku izglītības līmenis

Līdzīgi kā iepriekšējo *Eurostudent* pētījuma posmu rezultāti, arī 2022. gada aptaujas dati norāda uz vecāku izglītības un nodarbošanās saistību ar respondenta izglītības ceļa izvēli. Dažāda līmeņa augstākā izglītība ir 54% no aptaujāto studentu mātēm, t.sk. 6% ir 1. līmeņa augstākā jeb koledžas izglītība, 21% — bakalaura grāds, 25% — maģistra grāds vai tā ekvivalents, bet 1,8% — doktora grāds.

Arī pārējie izglītības raksturojumi praktiski neatšķiras no iepriekšējos gados novērotajiem rezultātiem. Studentu tēvu izglītības līmenis ir nozīmīgi zemāks nekā mātēm: dažāda līmeņa augstākā izglītība ir 37% tēvu (koledžas līmenis — 6%, bakalaura grāds — 12%, bet maģistra grāds vai tā ekvivalents ir 18% tēvu, doktora grāds — 1,8%).

Apkopotie dati liecina, ka vecāku izglītības līmenis ir ļoti līdzīgs tam, kāds bija 2017. gada studentu vecākiem. Arī šobrīd vairāk nekā pusei studentu (62%) vienam no vecākiem ir augstākā izglītība. Šī tendence saglabājas no gadu uz gadu un apstiprina tēzi, ka augstākās izglītības iestāžu studentu vecākiem ir augstāks formālās izglītības līmenis nekā populācijā kopumā.

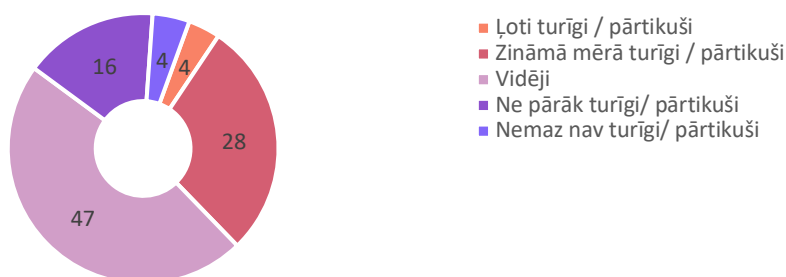
Tāpat kā iepriekšējos pētījuma posmos, tostarp *Eurostudent IV* (2009), *Eurostudent V* (2013) un *Eurostudent VI* (2017) aptaujās, studentiem bijis salīdzinoši grūtāk atbildēt par tēva nekā mātes izglītību, nodarbošanos vai dzimšanas vietu u.tml. Tēva izglītības līmeni nezina vai par to nevēlas informēt 15% aptaujāto studentu, par māti grūtības atbildēt ir 6% studējošo.

1. attēls. Studējošo vecāku sasniegtais izglītības līmenis (%)

Bāze: visi respondenti.

3.3. Vecāku ģimenes materiālā labklājība

Vērtējot savu vecāku ģimenes materiālo pārticību 5 punktu skalā, kur 1 nozīmē «nemaz nav turīgi/pārtikuši», bet 5 — « ļoti turīgi/pārtikuši», aptuveni trešā daļa — 32% studentu raksturojuši savu vecāku ģimeni kā turīgu (ļoti turīgu vai zināmā mērā turīgu), 47% studējošo uzskata, ka vecāku ģimene ir vidēji pārtikusī, bet aptuveni piektā daļa — 20% vērtē savu vecāku ģimeni kā ne pārāk turīgu vai pat trūcīgu.

2. attēls. Vecāku ģimenes labklājības novērtējums (%)

Bāze: visi respondenti.

Līdzīgi kā 2017. gadā, balstoties uz datiem, var secināt, ka pastāv korelācija starp vecāku izglītības līmeni un vecāku ģimenes materiālo labklājību, arī 2022. gada dati norāda uz tiešu sakarību starp vecāku izglītības līmeni un vecāku ģimenes materiālo pārticību.

Jo augstāks vecāku izglītības līmenis, jo augstāk viņu bērni — studenti vērtē ģimenes turīgumu (3,28 — ģimenē kādam no vecākiem ir augstākā izglītība; 2,79 — nevienam no vecākiem nav augstākās izglītības).

3. tabula. Vecāku ģimenes turīguma vērtējums atkarībā no vecāku izglītības līmeņa (vid.)

	Vecāku augstākais izglītības līmenis	Tēva izglītība	Mātes izglītība
Pamatzglītība vai zemāka izglītība	2,7	2,88	2,74
Vidējā izglītība	2,74	3,02	2,85
Profesionālā vidējā vai arodizglītība pēc vidējās	2,85	3,04	2,94
1. līmeņa augstākā izglītība	3,11	3,11	3,13
Bakalaura grāds (vai ekvivalents)	3,27	3,40	3,28
Maģistra grāds (vai ekvivalents)	3,29	3,37	3,31
Doktora grāds	3,69	3,72	3,68

Bāze: visi respondenti.

Lai arī liela daļa studentu, kuri patstāvīgi strādā un kuriem ir savi ienākumi, vai kuri ir jau nodibinājuši savu ģimeni, nav vairs tieši atkarīgi no vecāku palīdzības un vecāku materiālā atbalsta, tomēr pastāv korelācija starp vecāku ģimenes pārticības līmeņa un pašu studentu labklājības līmeņa subjektīvo novērtējumu. Studējošie, kas raksturojuši savas vecāku ģimenes kā turīgas vai drīzāk turīgas, savas pašreizējās finansiālās grūtības 5 punktu skalā vērtē vidēji ar 2,57 punktiem, bet studējošo no mazturīgām/trūcīgām ģimenēm vērtējums ir nozīmīgi augstāks — 3,29.

4. tabula. Finansiālo grūtību novērtējums saistībā ar vecāku ģimenes turīguma novērtējumu (vidējais vērtējums)

	Pārtikusi vecāku ģimene	Vidēji pārtikusi vecāku ģimene	Mazturīga/trūcīga vecāku ģimene
Cik lielā mērā respondents pašlaik saskaras ar finansiālām grūtībām	2,57	2,89	3,29

Bāze: visi respondenti. Piezīme: Vērtējums sniegts 5 punktu skalā, kur 1 nozīmē «nemaz nesaskaras ar finansiālām grūtībām», bet 5 — «ļoti lielā mērā saskaras ar finansiālām grūtībām».

Šķirtni starp studējošajiem no pārtikušām/turīgām ģimenēm un trūcīgām/mazturīgām ģimenēm labi var saskatīt arī studējošo vērtējumā par iespēju segt neparedzētus izdevumus. 51% studējošo no pārtikušu vecāku ģimenēm varētu segt neparedzētus izdevumus 350 EUR vērtībā, salīdzinot ar 45% no mazāk turīgām ģimenēm. Savukārt no pārticīgām ģimenēm tikai 12% respondentu atzīst, ka nespētu segt 350 EUR lielus izdevumus nedz paši, nedz arī ar kāda cita palīdzību, bet studējošo vidū no mazturīgām/trūcīgām ģimenēm to nevarētu atļauties aptuveni trešā daļa respondentu (34%).

5. tabula. Vērtējums par spēju segt neparedzētus izdevumus 350 EUR vērtībā, atkarībā no vecāku ģimenes turīguma novērtējuma (% , visi studējošie)

	Pārtikusi vecāku ģimene	Vidēji pārtikusi vecāku ģimene	Mazturīga/trūcīga vecāku ģimene
Jā, varētu samaksāt no saviem līdzekļiem	51	47	45

	Pārtikusi vecāku ģimene	Vidēji pārtikusi vecāku ģimene	Mazturīga/trūcīga vecāku ģimene
Nē, bet kāds cits (vecāki, ģimene, partneris u. tml.) varētu samaksāt manā vietā	37	32	21
Nē, es nevarētu to atļauties ne ar resursiem, kas ir manā rīcībā, ne arī kāds cits varētu to samaksāt manā vietā	12	21	34

Bāze: visi respondenti.

3.4. Kopsavilkums un secinājumi

Eurostudent VIII pētījuma dalībnieku raksturojums pēc demogrāfiskām pazīmēm kopumā atbilst studējošo dalījumam ģenerālajā kopā.

Lielākais sieviešu īpatsvars jau tradicionāli ir tādās studiju jomās kā «Izglītība» (85%), «Veselības aprūpe un sociālā labklājība» (75%) un «Humanitārās zinātnes un māksla» (70%). Savukārt augstākais vīriešu īpatsvars studējošo vidū ir tādās studiju jomās kā «Datorika» (77%) un «Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība» (77%).

Studējošo skaita ziņā visvairāk pārstāvētā izglītības joma ir «Komerccinības, administrēšana un tiesību zinātne» (26% respondentu).

Lielākā daļa respondentu ir jaunāki par 24 gadiem: 38% aptaujāto ir vecumā līdz 21 gadam, 20% — vecumā no 22 līdz 24 gadiem, 16% — no 25 līdz 29 gadiem, 26% ir 30 gadus veci vai vecāki.

Vairāk nekā puse aptaujāto studē bakalaura līmeņa studiju programmās: 30% profesionālā bakalaura studiju programmās, 27% akadēmiskā bakalaura studiju programmās.

Aptuveni divas trešdaļas (69%) studentu mācās augstākās izglītības iestādē Rīgā, bet 31% — kādā no augstākās izglītības iestādēm reģionos.

Studējošo ģimenēs salīdzinoši daudziem vecākiem ir augstākā izglītība. Šāda tendence novērojama arī iepriekš īstenotajos pētījumos, kas apstiprina tēzi, ka augstākās izglītības iestāžu studentu vecākiem ir augstāks formālās izglītības līmenis nekā populācijā kopumā.

Aptuveni trešā daļa — 32% studentu raksturojuši savu vecāku ģimeni kā turīgu, 47% studējošo uzskata, ka vecāku ģimene ir vidēji pārtikusi, bet aptuveni piektā daļa — 20% vērtē savu vecāku ģimeni kā ne pārāk turīgu vai pat trūcīgu. Studējošie, kuri savas ģimenes raksturo kā trūcīgas/mazturīgas, biežāk arī norāda, ka saskaras ar finansiālām grūtībām, kā arī pesimistiskāk vērtē savas spējas segt neparedzētus izdevumus.

4. PĀREJA UZ AUGSTĀKO IZGLĪTĪBU

4.1. Pārejas uz augstāko izglītību jēdziena skaidrojums un izpētes aktualitāte

Augstākajā izglītībā ir svarīgi «veicināt atvērtību un izstrādāt elastīgus un pārredzamus veidus, kā īstenot pāreju uz augstāko izglītību, jo īpaši no profesionālās izglītības un neformālās [ikdienējās] mācīšanās»,¹⁷ tādējādi uzsverot netradicionālās pieejas augstākajai izglītībai. Lai palielinātu augstākās izglītības un darba tirgus sasaisti, ES dalībvalstīs nepieciešams «palielināt iespējas elastīgākā veidā iegūt izglītību, dažādojot mācību satura pasniegšanas veidu, piemēram, pieņemot uz studentiem orientētas pieejas mācīšanās un mācīšanās jomā, paplašinot daļēja laika izglītošanās iespējas, nodrošinot iespēju finansēt praksi ar kredīta palīdzību, sadalot moduļos mācību programmas un tālmācību, izmantojot IKT instrumentus un izstrādājot kvalitatīvus atvērtos izglītības resursus».¹⁸

Eiropas Padome aicina dalībvalstis izpētīt, kā «finansējuma un studentu finansiālā atbalsta sistēma ietekmē nelabvēlīgā situācijā esošu un maz pārstāvētu grupu dalību augstākajā izglītībā, un izanalizēt, kā finansiāls atbalsts var tikt vislabāk izmantots, lai uzlabotu piekļuvi, dalības un absolvēšanas rādītājus».¹⁹

Atbilstoši *Eurostudent* pētījuma koncepcijai dati par jauniešu pāreju uz augstāko izglītību nodrošina iespēju analizēt svarīgu Romas komunikē aspektu — augstākās izglītības pieejamību dažādām iedzīvotāju grupām. Augstākās izglītības pieejamības aktualitāte saistāma arī ar modernizācijas nozīmīgumu atbilstoši Eiropas Komisijas izstrādātajai Eiropas universitāšu stratēģijai. Tāpēc dažādas iespējas, kā iestāties augstskolā, uzsākt studijas, studēt un sekmīgi pabeigt studijas, ir būtisks augstākās izglītības aspekts. Eiropas Komisija akcentē: «to studentu sastāvam, kuri sāk mācīties, mācās un pabeidz mācības augstākās izglītības iestādēs, visos šīs izglītības līmeņos būtu jāatspoguļo dalībvalstu iedzīvotāju grupu daudzveidība».²⁰

Arī Eiropas universitāšu stratēģijā uzsvērts, ka Eiropas augstskolās nepieciešams «radīt jaunu, iekļaujošāku un inovatīvāku mācīšanās vidi, kas sasniedz visus izglītojamus, tai skaitā nelabvēlīgā situācijā esošus un netradicionālus izglītojamus, un palīdzēt stiprināt Eiropas augstākās izglītības sistēmu kvalitāti un sociālo dimensiju».²¹

¹⁷ Padomes secinājumi par augstākās izglītības sociālo dimensiju, 2013/C 168/02. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013XG0614\(01\)&from=DE](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013XG0614(01)&from=DE)

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Padomes secinājumi par iniciatīvu «Eiropas universitātes» — Veidot tiltu starp augstāko izglītību, pētniecību, inovāciju un sabiedrību: pavērt ceļu jaunai dimensijai Eiropas augstākajā izglītībā (2021/C 221/03). Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis.

Šajā nodaļā tiks aplūkoti pārejas veidi no vidējās izglītības uz augstāko izglītību, studentu pieredzes nozīmīgums pirms iestāšanās augstākajās izglītības iestādēs, darba pieredze pirms iestāšanās augstskolā, mācību pārtraukumi starp studiju uzsākšanu un absolvēšanu.

4.2. Ģeogrāfiskā mobilitāte saistībā ar studiju uzsākšanu

Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī publicētajos Eiropas Padomes secinājumos ir minēts, ka augstākajā izglītībā svarīgi ir panākt «pareizo līdzsvaru starp kvalitāti un izcilību, no vienas puses, un iekļaujošu un taisnīgu ģeogrāfisko aptvērumu, no otras puses, tādējādi atbalstot inovatīvu izglītību, zināšanu pārnesi, pētniecību un inovāciju, lai sasniegtu iniciatīvas mērķus, piemēram, Eiropas kohēziju un konkurētspēju». Tādējādi ir svarīgi, lai visu ģeogrāfisko reģionu iedzīvotājiem būtu iespējams iestāties augstskolā, sekmīgi studēt un absolvēt augstskolu.

Pārejas uz augstāko izglītību analīzi sāksim ar ģeogrāfiskās pārejas (*transition*) jeb mobilitātes raksturojumu. Lielākā daļa Latvijas augstskolu atrodas Rīgā, tādēļ studentu mobilitāti pēc vidējās izglītības iegūšanas tradicionāli raksturo vienvirziena kustība — no laukiem un mazpilsētām uz lielajām pilsētām, reģiona centriem, kā arī no dažādiem reģioniem uz Rīgu. Divas trešdaļas (69%) aptaujāto studentu 2022. gadā studē Rīgā, aptuveni trešā daļa (31%) — reģionālajās augstskolās ārpus Rīgas (Daugavpilī, Liepājā, Jelgavā, Rēzeknē, Ventspilī un Valmierā). Tas raksturo korelāciju starp vidējās izglītības iegūšanas vietu un augstskolas atrašanās vietu. Līdzīgu vidusskolas absolventu plūsmas virzienu demonstrēja arī *Eurostudent VI* dati, lai gan 2017. gadā galvaspilsētā bija nedaudz lielāks studējošo skaits nekā reģionos — Rīgā studēja 72% studentu.

Rīgas augstskolās kopumā studē lielākā daļa no Latvijas augstskolu studentiem, to skaitā tie jaunieši, kuri vidējās izglītības iestādes absolvējuši citās Latvijas pilsētās, laukos vai ārzemēs. Reģionālajās augstskolās studējošo vidū ir lielāks to jauniešu īpatsvars, kuri vidējo izglītību ieguvuši pilsētā, kurā atrodas augstskola, vai kādā citā šī reģiona pilsētā/apdzīvotā vietā. To ilustrē dati par studējošo sadalījumu atkarībā no augstskolas atrašanās vietas. Līdzīgi dati iegūti arī iepriekšējā *Eurostudent* pētījuma posmā — 2017. gadā vidējās izglītības atestātu jaunieši bija saņēmuši tajā pašā reģionā (no 71% līdz 84%). Taču, protams, ir izņēmumi, kas saistīti ar studiju programmu specifiku — ja izvēlēta programma ir pieejama tikai vienā vai divās augstskolās, tad arī studenti uz attiecīgo augstskolu ierodas no visiem Latvijas reģioniem.

4.3. Novēlota pāreja no vidējās izglītības uz augstāko izglītību

Šajā sadaļā tiek aplūkots, kā notiek pāreja no vidējās uz augstāko izglītību. Šis rādītājs raksturo augstākās izglītības pieejamību gan tiem cilvēkiem, kas izvēlējušies uzsākt studijas tūlīt pēc vidējās izglītības (tradicionālā jeb regulārā pāreja uz augstāko izglītību), gan tiem, kas izvēlējušies uzsākt studijas vēlāk — divus vai vairāk gadus pēc vidējās izglītības ieguves. To literatūrā sauc par novēloto pāreju (*delayed transition*) uz augstāko izglītību.²²

Eurostudent aptaujā tiek veikti vairāki mērījumi, kas ļauj raksturot pāreju no vidējās uz augstāko izglītību: tiek noskaidrots laiks, (1) kad respondents pirmo reizi atstājis vispārējās

²² Shweta Mishra, International Centre for Higher Education Research (INCHER) Kassel, Germany. Eurostudent brief, 2016. Pieejams: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/IB_delayed_transition.pdf

izglītības sistēmu, (2) kad ieguvis atestātu par vidējo izglītību un/vai nokārtojis pārbaudījumus, kuri dod iespēju iestāties augstskolā/koledžā, (3) kad pirmo reizi uzsācis studijas augstākās izglītības sistēmā un (4) kad sācis studēt pašreizējā programmā.

Līdzīgi kā 2017. gada aptaujas, tā arī 2022. gada aptaujas dati parāda, ka absolūtais vairākums (95,5%) studējošo atestātu par vidējo izglītību ieguvuši uzreiz pēc skolas pabeigšanas un tikai ļoti neliela studējošo daļa (4,5%) atestātu/diplomu par vidējo izglītību saņēmusi pēc vairāk nekā 6 mēnešu pārtraukuma. Šie studenti vidējo izglītību un atestātu ieguvuši vēlāk, dzīves laikā pēc skolas gaitu pārtraukuma, mācoties vakarskolā vai pakāpeniski apgūstot dažādus izglītības modulus u.tml.

Lielākā daļa aptaujāto studentu vidējo izglītību un vidējās izglītības atestātu ieguvuši Latvijā (91%), nelielai daļai studējošo ir ārzemēs iegūta vidējā izglītība (7%). Aptuveni 2% respondentu nav skaidras izpratnes vai, iespējams, viņi nevēlas sniegt informāciju par sava vidējās izglītības diploma/atestāta iegūšanu.

Nedaudz vairāk nekā trīs ceturtdaļas aptaujāto (78%) studijas augstskolā pirmo reizi ir uzsākuši uzreiz pēc vidējās izglītības iegūšanas, t.i., gada laikā, kopš saņēmuši atestātu par vidējo izglītību vai nokārtojuši pārbaudījumus, kas dod iespēju iestāties augstskolā.

Starptautiskā *Eurostudent* pētījuma koncepcijā īpaša uzmanība tiek pievērsta augstākās izglītības pieejamībai tiem cilvēkiem, kuri nav iestājušies augstskolā tūlīt pēc vidējās izglītības iegūšanas.

Eurostudent IV un *Eurostudent VI* aptaujas rezultātu salīdzinājums liecina, ka Latvijā atšķirības izglītības ceļā nav bijušas nozīmīgas: pārtraukums starp vidējās izglītības iegūšanu un studiju uzsākšanu augstākajā izglītībā 2009. gadā bija 13%, 2013. gadā — 14% studējošo, 2017. gadā novēlotā pāreja uz augstāko izglītību bijusi 15% studentu. 2022. gadā novēlotās pārejas uz augstāko izglītību īpatsvars pieaudzis līdz 22% studējošo. Dati rāda, ka sievietēm novēlotā pāreja no vidējās uz augstāko izglītību novērojama nedaudz biežāk, bet dzimumu atšķirības nav uzskatāmas par nozīmīgām. Būtisks rādītājs, kas korelē ar novēlotu augstākās izglītības uzsākšanu un/vai pārtraukumu augstākās izglītības ieguvē, ir bērna piedzimšana. Novēlotā pāreja, kas ilgāka par 2 gadiem, raksturīga 61% respondentu, kuriem ir bērni.

Eurostudent iepriekšējo posmu datu starptautiskais salīdzinājums liecina, ka pāreja no vidējās izglītības uz augstāko izglītību un pārtraukums starp vidējo un augstāko izglītību dažādās valstīs nozīmīgi atšķiras un svārstās no 2% Vācijā, 3% Slovēnijā, Francijā un Maltā līdz pat 18–24% Ziemeļvalstīs.²³

4.4. Darba pieredze pirms studiju uzsākšanas

Eurostudent pētījuma dažādu posmu rezultātu salīdzinājums norāda uz nozīmīgām izmaiņām studentu darba pieredzē pirms studiju uzsākšanas augstākās izglītības sistēmā. No 2009. gada līdz 2013. gadam bija ievērojami samazinājusies studentu daļa, kam bijusi regulāra darba pieredze, pirmo reizi stājoties augstskolā, — šādu studentu skaits minētajā

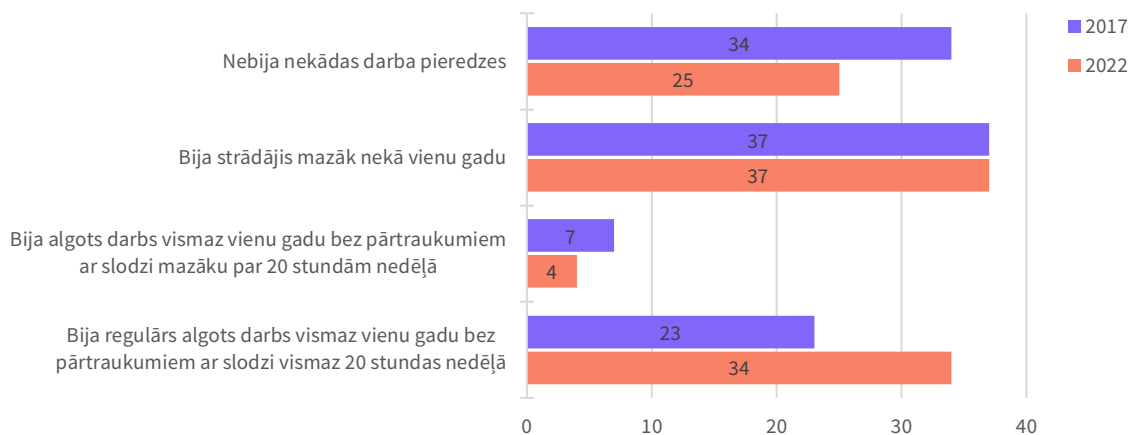
²³ Hauschildt, K., Gwosć, C., Netz, N., & Mishra, S. (2015). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012–2015*. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag. DOI: [10.3278/6001920bw](https://doi.org/10.3278/6001920bw)

laika posmā bija sarucis no 65% līdz 47%. Savukārt *Eurostudent VI* aptaujā 2017. gadā (līdzīgi kā 2009. gadā) uz darba pieredzi pirms studiju uzsākšanas bija norādījuši kopumā 66% studentu (no kuriem 23% bija strādājuši regulāru darbu ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļās).²⁴ Atbilstoši 2022. gada datiem regulārs darbs vismaz gadu bez pārtraukuma un ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļā bijis nedaudz vairāk par trešdaļu studentu (34%), kas, salīdzinot ar 2017. gadu, raksturojams kā būtisks studentu ar darba pieredzi skaita pieaugums. Ir svarīgi uzsvērt, ka vismaz viena gada darba pieredze ir arī lielai daļai to studentu, kas studijas uzsākuši tūlīt pēc vidējās izglītības ieguves.

Piecu gadu laikā atbilstoši samazinājies to jauniešu skaits, kuriem pirms studiju uzsākšanas augstskolā nav bijusi darba pieredze, — ja 2017. gadā algota darba pieredzes nebija 34% studējošo, tad 2022. gadā darba pieredzes vispār nebija vairs tikai ceturtajai daļai jeb 25% studējošo. Analizējot darba pieredzi vai tās iztrūkumu dzimumu griezumā, redzams, ka vīriešiem biežāk nekā sievietēm nav nekādas algota darba pieredzes (darba pieredzes nav 29% vīriešu un 21% sieviešu).

Darba pieredze pirms studiju uzsākšanas izplatītāka ir gados vecāko studentu grupā nekā starp gados jaunākajiem studentiem.

3. attēls. Darba pieredze pirms studiju uzsākšanas augstskolā vai koledžā (%)

Bāze: visi respondenti.

4.5. Studiju pārtraukumi starp studiju uzsākšanu augstskolā un studiju pabeigšanu

Eurostudent VIII pētījuma dati liecina, ka, salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu, praktiski nav mainījusies to studentu proporcija, kuri kopš studiju uzsākšanas augstākajā izglītībā studijas nav pārtraukuši. Gan 2017., gan 2022. gadā bez studiju pārtraukumiem mācījās aptuveni 92% aptaujāto studentu un atbilstīgi 8% studentu uz kādu laiku bija pārtraukuši studijas. Lielākā daļa no viņiem pārtrauca studijas uz vienu līdz diviem semestriem; daži

²⁴ Iespējams, ka rezultātu varēja ietekmēt metodoloģiskas izmaiņas jautājuma formulējumā — starptautiskā pētījuma ietvaros ir nedaudz mainīts darba pieredzi raksturojošo atbilžu formulējums — iepriekšējo 2 kategoriju vietā atsevišķi tiek piedāvātas 3 kategorijas: regulāra darba pieredze vismaz vienu gadu bez pārtraukuma ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļā, regulāra darba pieredze ar slodzi mazāku nekā 20 stundas nedēļā un papildus pievienota atbilde par darba pieredzi, kas mazāka par vienu gadu. Pēdējā kategorija tāpat ietver arī tos skolas vecuma jauniešus, kuri vasaras brīvlaikā, iespējams, nostrādājuši tikai vienu vai vairākus mēnešus.

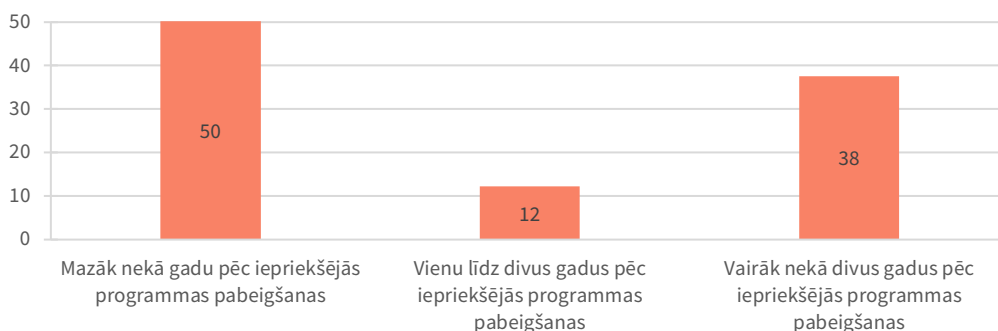
studenti bija ņēmuši arī garākus pārtraukumus — līdz pat 8–9 semestriem. Iemesli studiju pārtraukšanai tiek minēti dažādi: sākot no finansiālām grūtībām un ģimenes apstākļiem līdz veselības problēmām un nespējai motivēt sevi, kā arī neapmierinātība ar izvēlēto studiju programmu un citu aktivitāšu uzsākšana.

Pēdējais rādītājs, kas raksturo izglītības ceļu, ir mērījums, kas fiksē, vai un cik ilgs ir laika posms starp vienas augstākās izglītības programmas pabeigšanu un studiju uzsākšanu citā augstākās izglītības līmenī. Analizējot pāreju no bakalaura studiju programmas uz maģistrantūras studijām, redzams, ka tiešā pāreja uz maģistrantūru bez studiju pārtraukuma ir raksturīga divām trešdaļām studentu (63%), bet novēlotā pāreja un studiju pārtraukums — vairāk nekā trešdaļai studentu (37%). Salīdzinot ar 2017. gada datiem, 2022. gadā bakalaura studiju programmu absolventiem biežāk raksturīga tiešā pāreja uz nākamo studiju līmeni — gandrīz divas trešdaļas bakalaura programmas absolventu (63%) bija bez pārtraukuma uzsākuši studijas maģistrantūrā (2017. gadā — 56%).

4.6. Studiju pārtraukumi starp studiju pabeigšanu bakalaura studiju programmā un studiju uzsākšanu maģistra studiju programmā

Aplūkojot to studentu daļu, kuri pēc bakalaura studiju absolvēšanas bija paņēmuši pārtraukumu, redzams, ka puse no viņiem pārtraukuši studijas uz nepilnu gadu, vēl 12% — uz vienu līdz diviem gadiem, bet nedaudz vairāk nekā trešdaļai studentu (38%) pārtraukums starp bakalaura un maģistra studijām ir bijis divus un vairāk gadus ilgs.

4. attēls. Pārtraukums studijās pēc bakalaura studiju absolvēšanas un pirms iestāšanās maģistrantūrā (%)

Bāze: visi respondenti.

Padziļināta analīze neuzrāda būtisku korelāciju starp studējošo dzimumu un ilgumu pārejai no bakalaura grāda ieguves līdz maģistra studiju uzsākšanai: 54% vīriešu un 51% sieviešu uzsāk maģistra studijas tūlīt pēc bakalaura grāda ieguves. Tomēr sievietes biežāk nekā vīrieši (16% sieviešu, 7% vīriešu) atsāk studijas pēc viena gada pārtraukuma, kamēr vīriešiem biežāk raksturīgs divu un vairāk gadu pārtraukums studijās (39% vīriešu un 33% sieviešu). Visbiežāk pārtraukums studijās starp vienas programmas pabeigšanu un studiju uzsākšanu cita līmeņa programmā saistāms ar bērna piedzimšanu. Veselības problēmas praktiski netiek minētas kā iemesls, lai neturpinātu studijas maģistrantūrā. Neliela korelācija starp veselības vērtējumu un pārtraukumu starp diviem studiju posmiem novērojama tiem maģistrantūras studentiem, kam pārtraukums starp abiem studiju posmiem ir bijis ilgāks

par diviem gadiem. Ilgākam pārtraukumam starp bakalaura un maģistra studijām nav korelācijas ar vecāku izglītības līmeni u.c. studējošā izcelsmes pazīmēm.

4.7. Kopsavilkums un secinājumi

Vairākums (95,5%) studējošo ir ieguvuši atestātu par vidējo izglītību tūlīt pēc skolas pabeigšanas, un tikai ļoti neliela studējošo daļa (4,5%) vidējās izglītības atestātu/diplomu saņēmuši pēc ilgāka (vairāk nekā 6 mēnešu) pārtraukuma, pabeidzot vidējās izglītības ieguvu netradicionālākā veidā – vakarskolā vai pakāpeniski apgūstot dažādus izglītības modulus u.tml.

Pārtraukums starp vidējās izglītības iegūšanu un studiju uzsākšanu augstākajā izglītībā raksturīgs līdz 22% studējošo, kas ir salīdzinoši biežāk izplatīts nekā iepriekšējos *Eurostudent* pētījuma posmos. Dati liecina, ka sievietēm novēlotā pāreja no vidējās uz augstāko izglītību novērojama nedaudz biežāk nekā vīriešiem.

Regulārs darbs (vismaz vienu gadu bez pārtraukuma, ar slodzi vismaz 20 stundas nedēļā) bijis nedaudz vairāk nekā trešdaļai (34%) studentu, kas, salīdzinot ar 2017. gadu, raksturojams kā būtisks studentu ar regulāra darba pieredzi skaita pieaugums. Vismaz viena gada darba pieredze ir arī daudziem studentiem, kuri studijas uzsākuši tūlīt pēc vidējās izglītības ieguves.

Absolūtais vairākums studentu (92%) mācījušies bez studiju pārtraukumiem, atbilstīgi 8% studentu bijis studiju pārtraukums. No tiem lielākā daļa pārtraukuši studijas uz vienu līdz diviem semestriem un tikai pavisam nelielai studējošo daļai pārtraukumi ilguši 8–9 semestrus. Galvenie studiju pārtraukšanas iemesli: finansiālās grūtības, ģimenes apstākļi, nespēja motivēt sevi, neapmierinātība ar izvēlēto studiju programmu vai citu aktivitāšu uzsākšana. Retāk minētas veselības problēmas.

5. NODARBINĀTĪBA STUDIJU LAIKĀ

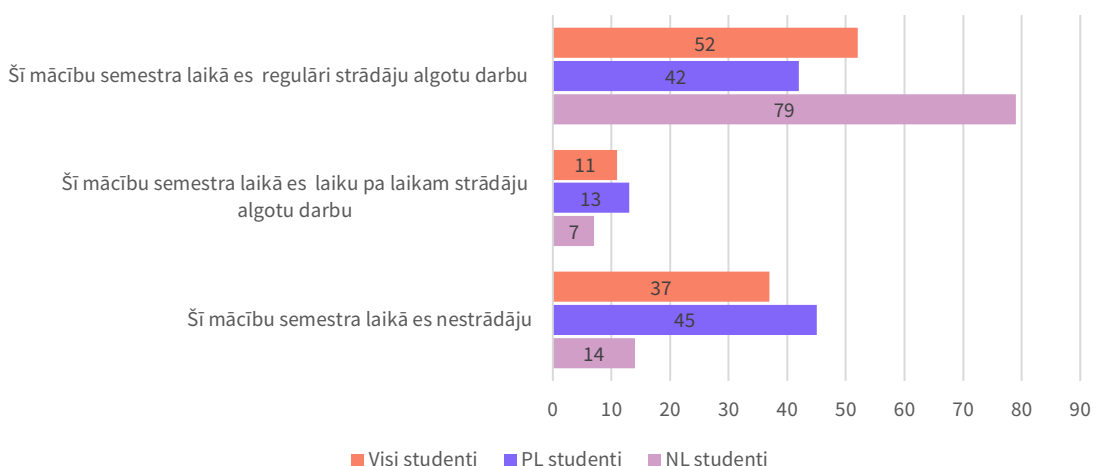
Gan statistikas dati, gan *Eurostudent* iepriekšējo posmu rezultāti liecina, ka liela daļa studentu apvieno studijas ar darbu, t.sk. pilna laika mācības ar pilna vai nepilna laika slodzi algotā darbā. Strādājošo studentu īpatsvars ir atkarīgs no studiju formas (PL vai NL studijas), studiju līmeņa un izglītības jomas, tomēr tā ir mūsdienu studentu dzīves realitāte, ar kuru jārēķinās gan izglītības politikas veidotājiem, gan augstskolām. No vienas puses, darbs sniedz studentiem tik nepieciešamo pieredzi, nodrošina pastāvīgus ienākumus, daudziem tā ir vienīgā iespēja, lai vispār studētu, bet, protams, šai situācijai ir ļoti būtiskas ēnas puses — darba pienākumu dēļ bieži tiek kavētas lekcijas, samazinās laiks, ko students var veltīt studijām, no kā rezultātā var ciest arī studiju kvalitāte.

5.1. Studiju apvienošana ar algotu darbu

Studentu darba pieredze pirms studiju uzsākšanas augstākās izglītības sistēmā raksturota nodaļā «Pāreja uz augstāko izglītību». Šajā nodaļā aplūkosim studentu nodarbinātību mācību semestra laikā.

Mācību semestra laikā algotā darbā kopumā strādā 63% studentu, no tiem vairāk nekā puse (52%) nodarbināti regulārā algotā darbā, 11% — strādā laiku pa laikam. Būtiskākās atšķirības nodarbinātības līmenī, protams, ir starp PL un NL studējošajiem. PL studējošo vidū semestra laikā strādā 55%, savukārt NL studējošo vidū semestra laikā strādā absolūtais vairākums studentu — 86%, turklāt lielākā daļa (79%) no tiem nodarbināti regulārā algotā darbā, bet semestra laikā nestrādā vien 14% no šīs studējošo grupas.

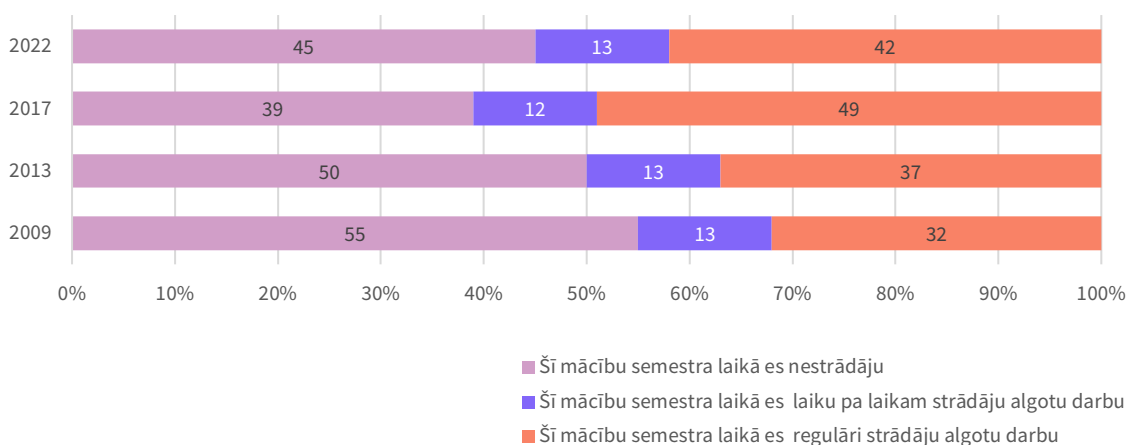
5. attēls. Studējošo nodarbinātības statuss mācību semestra laikā (%)

Bāze: Visi respondenti.

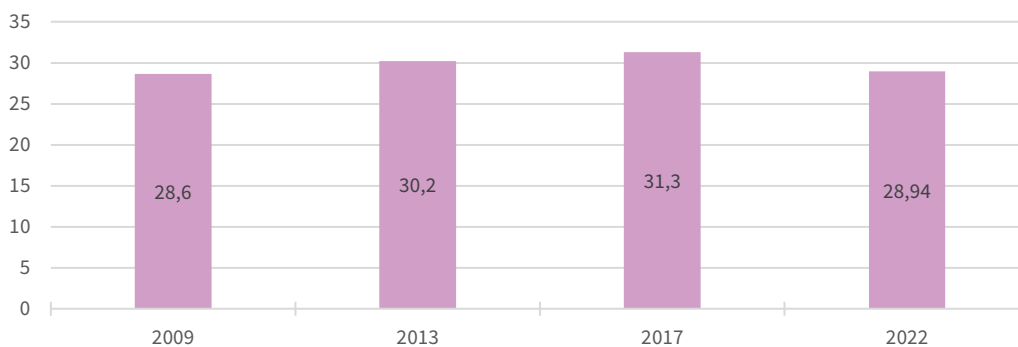
Lai spriestu par tendencēm studentu nodarbinātībā, varam salīdzināt izmaiņas tikai PL studējošo vidū. Iepriekšējo Eurostudent posmu dati liecināja par pastāvīgu strādājošo studentu skaita pieaugumu. 2009. gadā regulārā algotā darbā bija nodarbināti 32%, 2013. gadā — 36% studentu, 2017. gadā — 49%, bet kopumā mācību semestra laikā algotu darbu strādāja 61% studentu. Salīdzinot ar 2017. gadu, šobrīd vērojama pretēja tendence — PL studentu īpatsvars, kuri paralēli studijām regulāri strādā algotu darbu, ir samazinājies. Atbilstoši aptaujas datiem 2022. gadā semestra laikā strādā 55% studentu, no tiem regulārs algots darbs ir 42%. Gandrīz nemainīga laika gaitā saglabājas to studentu daļa, kas līdztekus studijām strādā neregulāru darbu, t.i., strādā laiku pa laikam — šobrīd tie ir 13%, iepriekšējos gados 12%–13%.

6. attēls. Pilna laika studējošo nodarbinātības statuss mācību semestra laikā 2009., 2013., 2017. un 2022. gadā (%)

Bāze: PL studējošie.

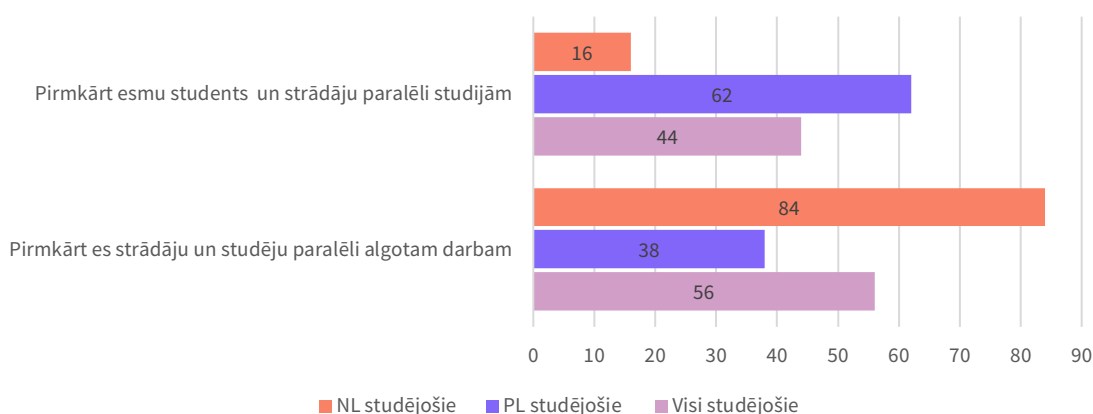
Līdzīga tendence vērojama arī algotā darbā nostrādāto stundu skaita salīdzinājumā. Ja laikā no 2009. līdz 2017. gadam vidējais darbā pavadīto stundu skaits nedēļā pakāpeniski pieauga — 2009. gadā strādājošo studentu grupā vidējais algotam darbam patērēto stundu skaits nedēļā bija 28,6 stundas, 2013. gadā tas bija pieaudzis līdz 30,2 stundām, bet 2017. gadā — jau līdz 31,3 stundām nedēļā, tad 2022. gada aptaujas dati liecina, ka šobrīd strādājošie studenti ik nedēļu algotā darbā nodarbināti vidēji 28,94 stundas, kas ir līdzīgs rezultāts 2009. gada mērījumam. Visos pētījuma posmos moda, proti, studentu visbiežāk minētais nostrādāto stundu skaits nedēļā bija 40 stundas, kas atbilst pilnas slodzes darba laikam.

7. attēls. Algots darbs (vid., stundas nedēļā)

Bāze: PL studējošie.

Lai arī darbam veltīto stundu skaits ir mainījies, laiks, ko PL studenti velta algotam darbam, ir diezgan liels, un jautājums, kurš pētniekiem rodas katrā pētījuma posmā, bet uz kuru pētījums nesniedz tiešu atbildi, — cik lielā mērā pilna laika darbs ir savienojams ar pilna laika studijām un kas no tā cieš vairāk — darbs vai studijas? Tādēļ *Eurostudent* pētījumā regulāri un pamatoti tiek iekļauts jautājums pašiem studentiem: kas viņiem ir primārais — darbs vai studijas?

Aplūkojot visu respondentu atbildes, redzam, ka vairāk nekā puse strādājošo studentu (56%) par primāru uzskata savu darbu, tomēr šajā attieksmē vērojamas ļoti nozīmīgas atšķirības atkarībā no studiju formas. PL studējošo vidū lielākā daļa (62%) par primārām tomēr uzskata studijas. Savukārt ir tikai likumsakarīgi, ka NL studentu vidū absolūtajam vairākumam prioritārs ir darbs — 85% NL studentu atzīst, ka pirmkārt jau viņi strādā un studē paralēli darbam.

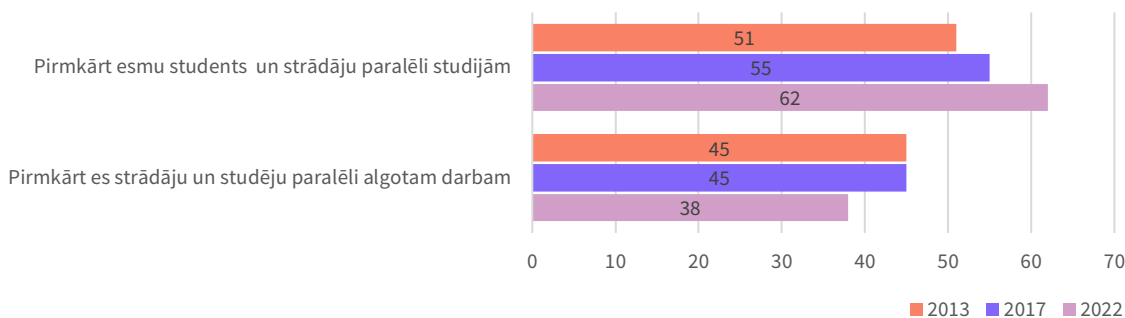
8. attēls. Attieksme pret darba vai studiju prioritāti (%)

Bāze: visi studenti, kas strādā algotu darbu semestra laikā.

Lai arī attieksmes salīdzinājuma precizitāti nedaudz ierobežo izmaiņas atbilžu formulējumā, tomēr, salīdzinot PL studentu atbildes ar iepriekšējiem *Eurostudent* datiem, redzams, kā studentu attieksme laika gaitā ir mainījusies: ja agrākajos pētījuma posmos vairāk nekā puse no strādājošajiem studentiem (2013. gadā — 51%, bet 2017. gadā — 55%) norādīja, ka studijas

ir primāras un svarīgākas par citām aktivitātēm, tad 2022. gadā studiju prioritāti pār darbu atzīst jau 62% studentu. Un otrādi — ja agrāk (2013. un 2017. gadā) 45% studentu atzina, ka primārs ir darbs un studijas notiek līdztekus darbam, tad 2022. gadā šādu atbildi sniedza vairs 38% studentu.

9. attēls. Attieksme pret darba vai studiju prioritāti 2013., 2017. un 2022. gadā (%)

Bāze: PL studējošie, kas strādā algotu darbu semestra laikā.

Pastāv diezgan būtiskas atšķirības dažādās jomās, kā arī bakalaura un maģistra programmās studējošo attieksmē.

Studijas kā primāras attiecībā pret darbu visbiežāk min veselības aprūpes un sociālās labklājības (garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas līmenis) jomas studenti, turklāt šīs jomas studentu attieksme laikā gaitā nemainās: 2017. gadā šādu uzskatu paudis 91%, 2022. gadā — 92% studējošo. Jānorāda, ka šajā grupā ir arī viszemākais algotā darbā nodarbināto studentu īpatsvars: 28% respondentu strādā pastāvīgā algotā darbā, un vēl 18% studējošo norādījuši, ka strādā laiku pa laikam.

Studiju prioritāti attiecībā pret darbu salīdzinoši biežāk atzīst arī bakalaura studiju programmas studenti: 80% akadēmiskā bakalaura un 74% profesionālā bakalaura, t.sk. 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas studenti. Šie rādītāji saglabājas nemainīgi augsti, arī salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu 2017. gadā, kad studijas kā primāro nodarbošanos tāpat minēja 80% no akadēmiskā bakalaura un 76% no profesionālā bakalaura programmās studējošajiem.

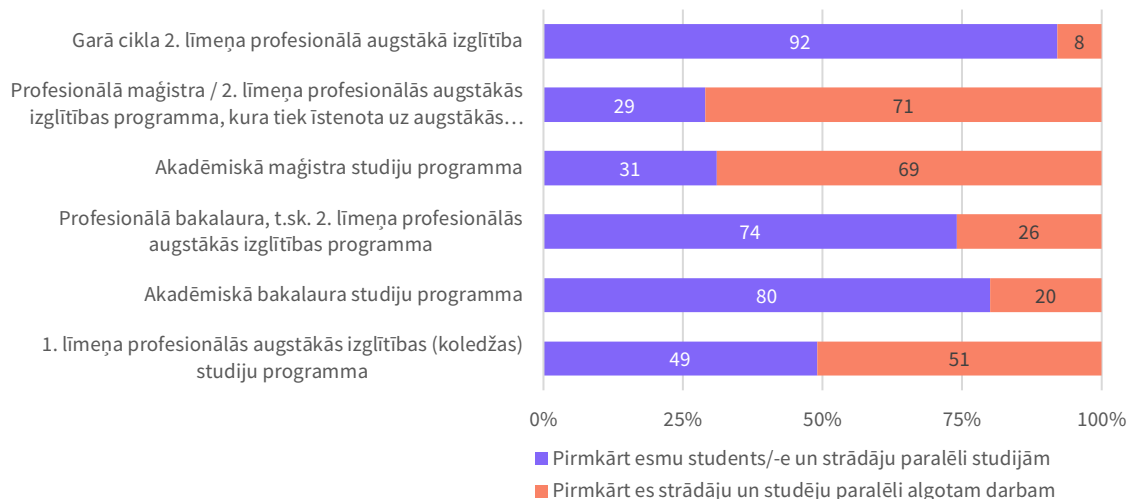
Pretēja tendence raksturo maģistra programmas studentu attieksmi — 77% no akadēmiskā maģistra un 69% no profesionālā maģistra studiju programmas / 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas studentiem uzskata, ka primārais viņiem ir darbs un studijas notiek līdztekus darbam.

Turklāt kopš 2013. gada abās minētajās grupās to studentu skaits, kuri pauž šādus uzskatus, ir pieaudzis (2013. gadā darba prioritāti uzsvēra 60% no profesionālajā un 59% no akadēmiskajā maģistrantūrā studējošajiem; 2017. gadā darbam attiecībā pret studijām priekšroku deva 77% profesionālā maģistra un 65% akadēmiskās maģistrantūras studenti).

1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības (koledžu) studiju programmas studentu viedokļi sadalās gandrīz vienlīdzīgi: 49% koledžu studentu atzīst, ka pirmkārt sevi uzskata par

studentiem, kamēr 51% norāda, ka viņiem pirmajā vietā ir darbs un studijas notiek paralēli darba pienākumiem. Arī šī attieksme saglabājas gandrīz nemainīga attiecībā pret iepriekšējo pētījuma posmu 2017. gadā, kad pret darbu un studijām bija līdzīga attieksme — 50% prioritāras bija studijas, bet 50% — darbs.

10. attēls. Attieksme pret nodarbinātību atkarībā no studiju līmeņa (%)

Bāze: PL studējošie, kuri semestra laikā strādā algotu darbu.

Iepriekš aplūkotais darba un studiju hierarhijas vērtējums ir cieši saistīts ar studentu nodarbinātības līmeni, kas nozīmīgi atšķiras dažādos studiju līmeņos. Darba pieredze kopumā un nodarbinātība mācību semestra laikā pieaug līdz ar studentu vecumu, apgūstamās specialitātes pieprasījumu darba tirgū, un tas ir būtiski augstāks maģistra līmeņa programmās.

Lielākā daļa (83%) no akadēmiskā maģistra programmās studējošajiem paralēli mācībām strādā (vairākums — 77% strādā regulārā darbā, 6% — laiku pa laikam), kas ir gandrīz tikpat augsts rādītājs kā 2017. gadā (attiecīgi 75% strādāja regulārā darbā, 10% — laiku pa laikam). Arī profesionālā maģistra programmās studējošos 2022. gadā raksturo augsti nodarbinātības rādītāji — mācību laikā algotā darbā strādā 74% studējošo (no tiem 69% ir regulārs darbs, bet 5% strādā laiku pa laikam), kas savukārt ir zemāks rādītājs nekā 2017. gadā, kad algotu darbu mācību laikā strādāja 82% profesionālā maģistra programmās studējošo (no tiem 75% bija regulārs darbs, bet 7% strādāja laiku pa laikam).

Nākamie augstākie nodarbinātības rādītāji, līdzīgi kā iepriekšējos *Eurostudent* aptaujas posmos, raksturīgi 1. līmeņa augstākās izglītības (koledžas) studentu kopai — paralēli mācībām nodarbināts 61% no koledžu studentiem (regulāru algotu darbu strādā 46%, laiku pa laikam — 15% studentu). 2013. gadā šajā studiju programmā paralēli mācībām arī strādāja vairāk nekā puse jeb 57%, bet 2017. gadā — 62% studējošo.

Bakalaura līmeņa studijās semestra laikā studenti strādā retāk, tomēr nodarbinātības rādītāji tāpat ir augsti — kopumā algotu darbu veic aptuveni puse studējošo: profesionālā bakalaura studiju programmās 49% (no tiem regulārā darbā — 34%, neregulārā darbā — 15%), akadēmiskā bakalaura līmenī mācību semestra laikā strādā 45% studentu (regulārā

darbā — 32%, laiku pa laikam — 13%). Salīdzinot ar 2017. gadu, nodarbinātības rādītāji šajās studiju programmu grupās ir nedaudz mazinājušies: tolaik nodarbināti bija 51% profesionālā bakalaura un 48% akadēmiskā bakalaura programmās studējošo.

Visdrīzāk mācību noslodzes dēļ zemāks nodarbināto studentu skaits semestra laikā ir raksturīgs garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās: algotu darbu strādā 46% šajā jomā studējošo, no kuriem regulārā darbā strādā 28%, laiku pa laikam — 18%. Tomēr, salīdzinot ar 2017. gadu, tieši šajā studējošo grupā ir nozīmīgi pieaudzis studentu skaits, kuri neregulāri — laiku pa laikam strādā algotu darbu (iepriekš algotā darbā bija nodarbināti 35% garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu studentu, no kuriem regulārā darbā strādāja 28%, laiku pa laikam — 6%). Iespējams, tas skaidrojams ar pandēmijas laikā strauji pieaugušo pieprasījumu pēc veselības aprūpes jomas speciālistu pakalpojumiem.

6. tabula. Nodarbinātība un attieksme pret nodarbinātību atkarībā no studiju līmeņa (%)

	Mācību semestra laikā strādā regulārā darbā	Strādā laiku pa laikam	Mācību semestra laikā nestrādā
1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības (koledžas) studiju programma	46	15	39
Akadēmiskā bakalaura studiju programma	32	13	55
Profesionālā bakalaura, t.sk. 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma	34	15	51
Akadēmiskā maģistra studiju programma	77	6	17
Profesionālā maģistra / 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma, kura tiek īstenota uz augstākās izglītības bāzes	69	5	26
Garā cikla 2. līmeņa profesionālā augstākā izglītība	28	18	54

Bāze: PL studējošie.

Atšķirības nodarbinātībā starp Rīgā un reģionālajās augstskolās studējošajiem nav nozīmīgas — 55% no Rīgā studējošajiem, tāpat kā 55% no reģionālo augstskolu studentiem ir semestra laikā strādājuši algotu darbu. Iepriekšējā posmā 2017. gadā nodarbinātības rādītāji augstāki bijā Rīgā studējošo grupā (63%), zemāki — reģionālo augstskolu studentu vidū (53%).

Lai arī studējošajiem svarīgas ir ne tikai teorētiskās zināšanas, bet arī darba tirgū iegūtās prasmes un iemaņas, tai skaitā darbošanās kolektīvā un profesionālās karjeras plānošana, tomēr pārmērīga koncentrēšanās uz karjeru un pelnīšanu studiju laikā var pazemināt studiju kvalitāti. Šajā kontekstā ir svarīga studentu pašu motivācija, kādēļ viņi strādā algotu darbu.

Galvenais iemesls, kādēļ studenti strādā, ir vēlēšanās atļauties nopirkt lietas, ko citādi viņi nevarētu atļauties, — par svarīgu motivāciju to atzinuši 82% strādājošo studentu (no tiem 60% šo iemeslu bija atzīmējuši ar maksimālo vērtību, proti, «pilnībā atbilst»). Šis motīvs parāda, ka studējošo vidū vēlme strādāt algotu darbu nav saistīta tikai ar nepieciešamību

segt ikdienas izdevumus un pašus nepieciešamākos tēriņus, bet liecina par jauniešu vēlmi pašiem veidot savus standartus un iegūt lielāku neatkarību no vecākiem.

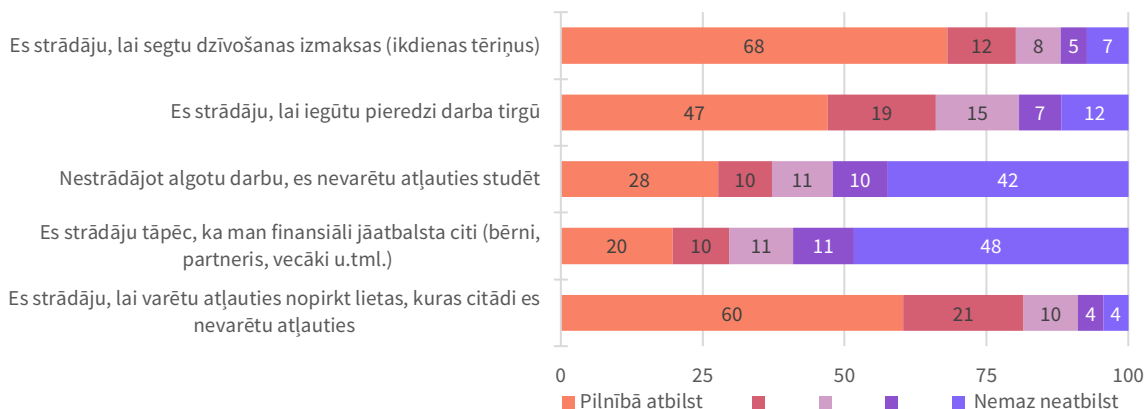
Tomēr tālākā analīze norāda uz to, ka nepieciešamību strādāt joprojām lielā mērā nosaka reālā dzīves situācija. Kā otru nozīmīgāko faktoru 80% strādājošo studentu minējuši līdzekļu iegūšanu ikdienas izdevumu segšanai (no tiem 68% šim iemeslam atzīmējuši maksimālo vērtību, proti, «pilnībā atbilst»). Šis motīvs bijis nozīmīgs visos pētījuma posmos: 2013. gadā to par svarīgāko motīvu atzina 78% (no tiem 62% izvēlējās piešķirt maksimālo punktu skaitu), 2017. gadā — 81% strādājošo studentu (no tiem 63% šim iemeslam bija atzīmējuši maksimālo vērtību).

Būtiski atzīmēt, ka vairāk nekā trešdaļa jeb 37% studējošo norāda uz to, ka, nestrādājot algotu darbu, viņi nevarētu atļauties studēt (turklāt 28% studējošo šim iemeslam atzīmējuši maksimālo vērtību, proti, «pilnībā atbilst»). Studentu daļa, kuri strādā šī iemesla dēļ, 2017. gadā bija pilnībā identiska. Tas liecina, ka neatkarīgi no ekonomiskās vai politiskās situācijas Latvijā aptuveni trešdaļa studentu ir spiesti strādāt, lai varētu atļauties studijas.

Salīdzinot ar 2017. gada aptaujas datiem, nedaudz pieaudzis to studentu skaits, kuri izvēli strādāt studiju laikā pamato ar nepieciešamību finansiāli atbalstīt citus ģimenes locekļus: 2022. gadā šādu atbildi sniedza 30% studentu, kamēr 2017. gadā šādu motīvu bija atzīmējuši 26% respondentu.

Jāsecina, ka, lai gan studentu izvēle strādāt lielā mērā balstās vēlmē būt neatkarīgiem, iegūt lietas, ko viņi nevarētu atļauties ar vecāku vai stipendijas palīdzību, tomēr diezgan lielai studentu daļai nav izvēles starp darbu vai studijām — ja viņi vēlas mācīties un pabeigt studijas, viņiem nākas tās savienot ar algotu darbu.

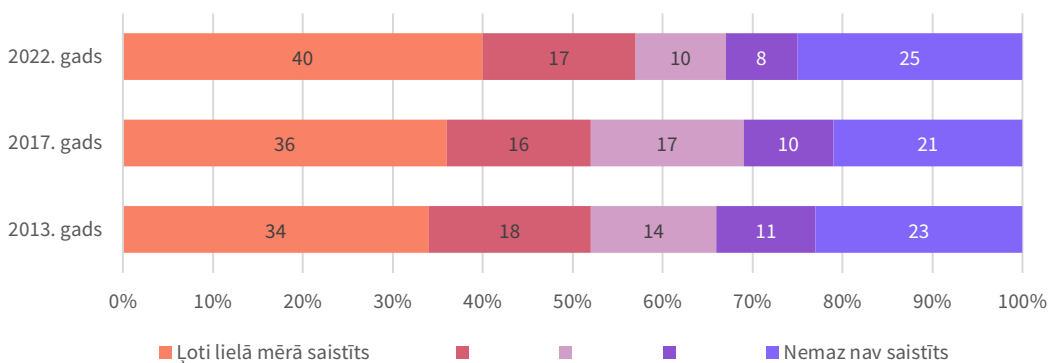
Vienlaikus jānorāda, ka joprojām nozīmīgs faktors, kādēļ studenti strādā, ir pieredzes gūšana darba tirgū — par svarīgu motivāciju to atzinuši 66% no strādājošajiem studentiem (47% to norādīja kā pašu svarīgāko). Šī faktora nozīme ir mazinājusies jau kopš 2013. gada, kad to kā svarīgu bija atzīmējuši 72% respondentu, un nedaudz mazinājusies, arī salīdzinot ar 2017. gadu (kad svarīga tā bija 68% respondentu), bet to studentu daļa, kas darba pieredzi atzīmējuši kā pašu svarīgāko iemeslu, samazinājusies no 53% 2013. gadā līdz 45% 2017. gada aptaujā.

11. attēls. Cik lielā mērā šādi apgalvojumi atbilst Jūsu situācijai? (%)

Bāze: PL studējošie.

5.2. Atbilstība starp apgūstamo specialitāti un nodarbinātību

Eurostudent dati liecina, ka diezgan liela daļa PL studentu jau studiju laikā ir atraduši darbu un strādā atbilstoši iegūstamajai specialitātei/profesijai, turklāt šo studentu daļa laika gaitā pat nedaudz pieaugusi: 2022. gadā 57% respondentu uzskatīja, ka viņu darbs ir samērā cieši saistīts ar studiju tematisko jomu, specialitāti, ko viņi apgūst augstskolā, kamēr 2017. gadā, tāpat kā 2013. gadā, tā uzskatīja apmēram puse studējošo (52%). Savukārt vidēji trešdaļa (33% šobrīd, 31% 2017. gadā un 34% 2013. gadā) studentu atzina, ka ir nodarbināti profesijās, kas maz vai nemaz nav saistītas ar viņu studiju programmu.

12. attēls. Darba saistība ar iegūstamo specialitāti (studiju programmu) (%)

Bāze: PL studējošie.

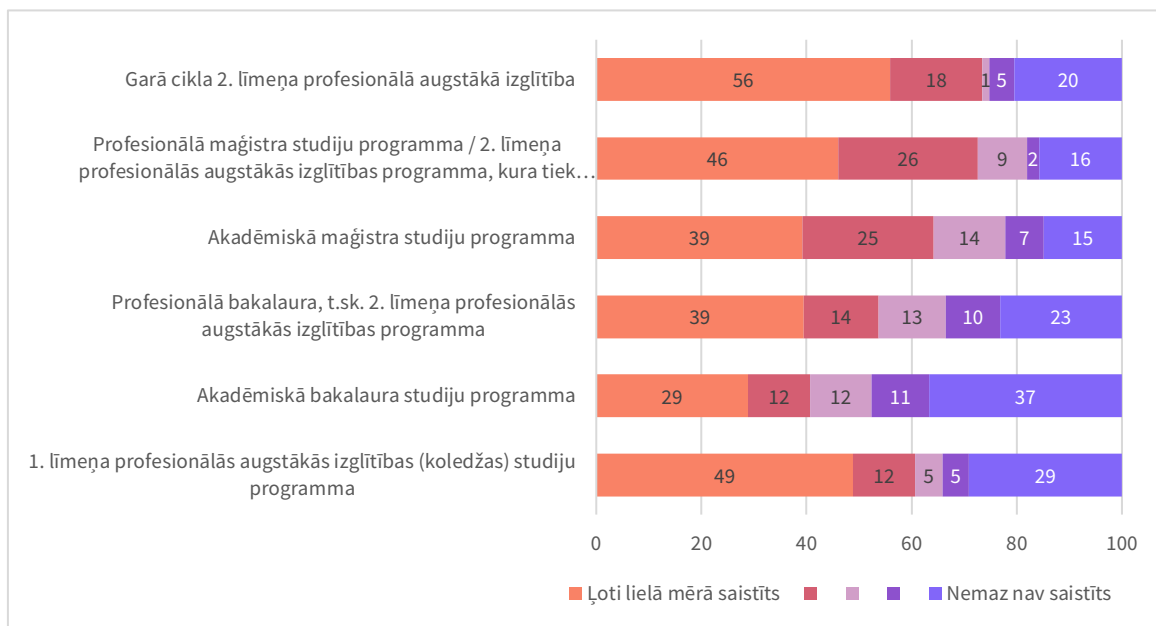
Atbilstīgi specialitātei, kā var spriest pēc subjektīvā vērtējuma, visbiežāk strādā garā cikla 2. līmeņa profesionālajās programmās (74%) un profesionālā maģistra studiju programmās (72%) studējošie.

To, ka darbs ir saistīts ar specialitāti, atzīst arī liela daļa akadēmiskā maģistra studiju programmās (64%), kā arī 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības (koledžas) programmās studējošie (61%). Nodarbinātība ar studijās iegūstamo specialitāti retāk saistīta

profesionālā bakalaura programmu līmenī (53%), bet visretāk — akadēmiskā bakalaura programmā studējošajiem (41%).

13. attēls. Darba saistība ar specialitāti atkarībā no studiju programmas (%)

Bāze: PL studējošie.

Aplūkojot darba un studiju saistības vērtējumu pa izglītības jomām, visaugstāk darba atbilstību studiju programmai vērtē izglītības zinātņu jomas studenti. Salīdzinoši biežāk nekā citās atbilstoši savai izglītības jomai nodarbināti arī veselības aprūpes, inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības, dabaszinātņu un matemātikas, komerczinību un administrēšanas jomas studenti. Viszemāk sava pašreizējā darba saistību ar apgūstamo specialitāti vērtē humanitāro zinātņu un mākslas, sociālo zinātņu, kā arī pārsteidzoši, bet — pakalpojumu jomas studenti.

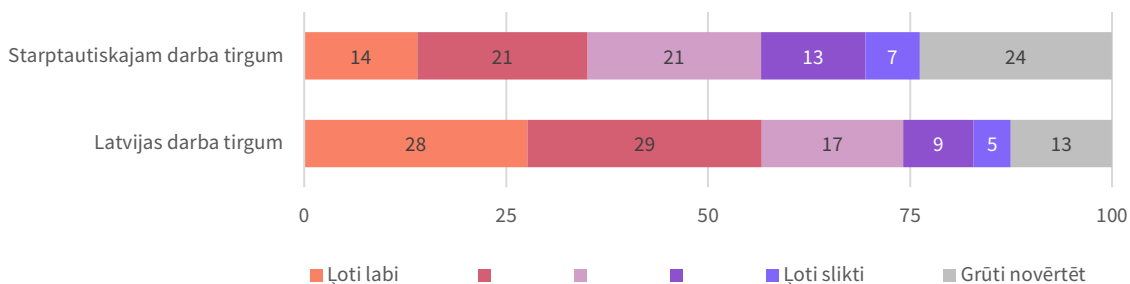
5.3. Studentu viedoklis par sagatavotību darba tirgum

Vispirms raksturosim «vidējā PL studenta» viedokli par savu sagatavotību darba tirgum. Kopumā vairāk nekā puse (57%) aptaujāto studentu uzskata, ka ir labi sagatavoti Latvijas darba tirgum, kas ir pat nedaudz augstāks rādītājs nekā 2017. gadā (55%). Tomēr vienlaikus nedaudz pieaudzis arī to studentu skaits, kuri ir ļoti skeptiski par savu sagatavotību darba tirgum: 2022. gada aptaujā par slikti sagatavotiem sevi atzina 14% respondentu, kamēr 2017. gadā — 8% (līdzīgi kā iepriekšējā aptaujā — 13% respondentu bija grūtības atbildēt uz šo jautājumu).

Augstāk savu sagatavotību Latvijas darba tirgum vērtē tie studenti, kuri semestra laikā strādā algotu darbu, līdz ar to var izvirzīt pieņēmumu, ka studentiem, kuriem nav darba pieredzes vai pietiekamas prakses specialitātē, ir grūtāk novērtēt, vai viņu prasmes ir atbilstošas darba tirgus prasībām.

Salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu, nedaudz uzlabojies ir studentu viedoklis par savu sagatavotību starptautiskajam darba tirgum, lai gan kopumā saglabājas salīdzinoši zems pašvērtējums: 2022. gadā 35% studentu uzskatīja, ka studijas viņus spēj sagatavot starptautiskajam darba tirgum, kamēr 2017. gadā tā domāja tikai 29% respondentu. Katrs piektais students 2022. un 2017. gada pētījumos uzskatīja sevi par slikti sagatavotu starptautiskajam darba tirgum, un liela daļa (24% 2022. gadā, 29% 2017. gada pētījumā) nespēja novērtēt savu sagatavotību starptautiskajam darba tirgum.

14. attēls. Studentu viedoklis par sagatavotību Latvijas un starptautiskajam darba tirgum pēc pašreizējās studiju programmas pabeigšanas (%)

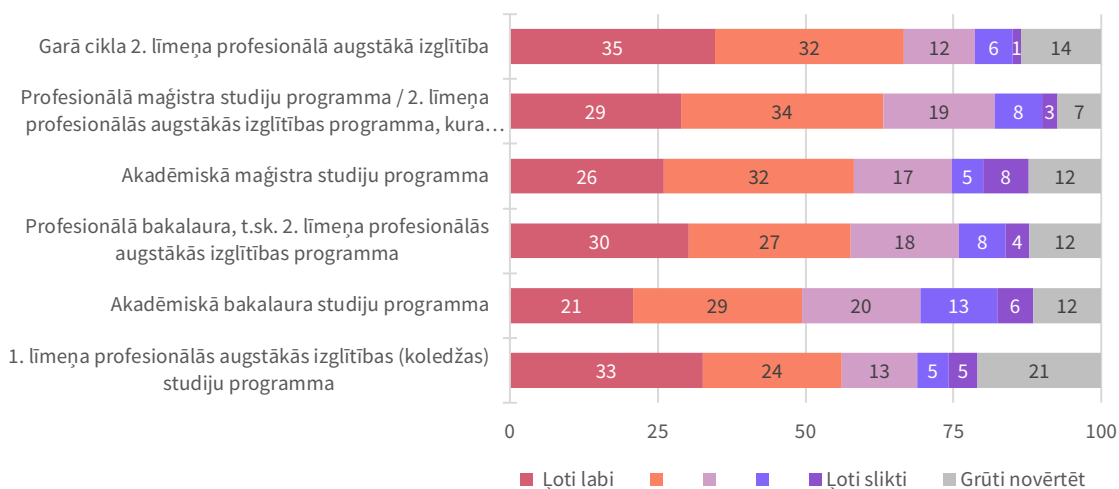
Bāze: PL studējošie.

Viedoklis par gatavību darba tirgum atšķiras atkarībā no studiju programmas. Par labi sagatavotiem Latvijas darba tirgum sevi uzskata 67% no garā cikla 2. līmeņa profesionālajās programmās studējošajiem, un tikai 7% domā pretēji, kas uzskatāms par labu rādītāju. Vienlaikus savu gatavību starptautiskajam darba tirgum šīs (līdzīgi kā pārējo) programmas studenti vērtē kritiskāk: 49% garā cikla 2. līmeņa profesionālajās programmās studējošo uzskata, ka ir gatavi starptautiskajam darba tirgum, bet 16% uzskata, ka nav piemēroti, kamēr 17% bija grūti novērtēt šo atbilstību.

Savu gatavību strādāt Latvijas darba tirgū augsti vērtē arī profesionālā maģistra (63%) studiju programmas studenti. Citās studiju programmās studējošie savos vērtējumos ir kritiskāki — par labi sagatavotiem sevi uzskata 58% akadēmiskā maģistra studiju programmas studenti, 57% pirmā līmeņa augstākās izglītības (koledžas), kā arī profesionālā bakalaura studiju programmā studējošie. Viszemāk savu gatavību Latvijas darba tirgum vērtē akadēmiskās bakalaura studiju programmas studenti, no kuriem puse (50%) domā, ka ir tam labi sagatavoti.

Jāsecina, ka profesionālo studiju, kā arī maģistra programmas studentu vērtējumu noteikti ietekmē tas, ka lielākajai daļai no šajās programmās studējošajiem jau ir darba pieredze, darba un prakses laikā izveidojušās prasmes un iemaņas, kas ļoti nepieciešamas Latvijas darba tirgū. Savukārt studentiem, kuriem nav bijusi saskarsme ar darba tirgu un nav pieredzes šajā jomā, ir grūti novērtēt, vai viņu izglītība, zināšanas, prasmes un kompetences ir atbilstošas darba tirgus prasībām.

15. attēls. Studentu viedoklis par sagatavotību Latvijas darba tirgum atkarībā no pašreizējās studiju programmas (%)

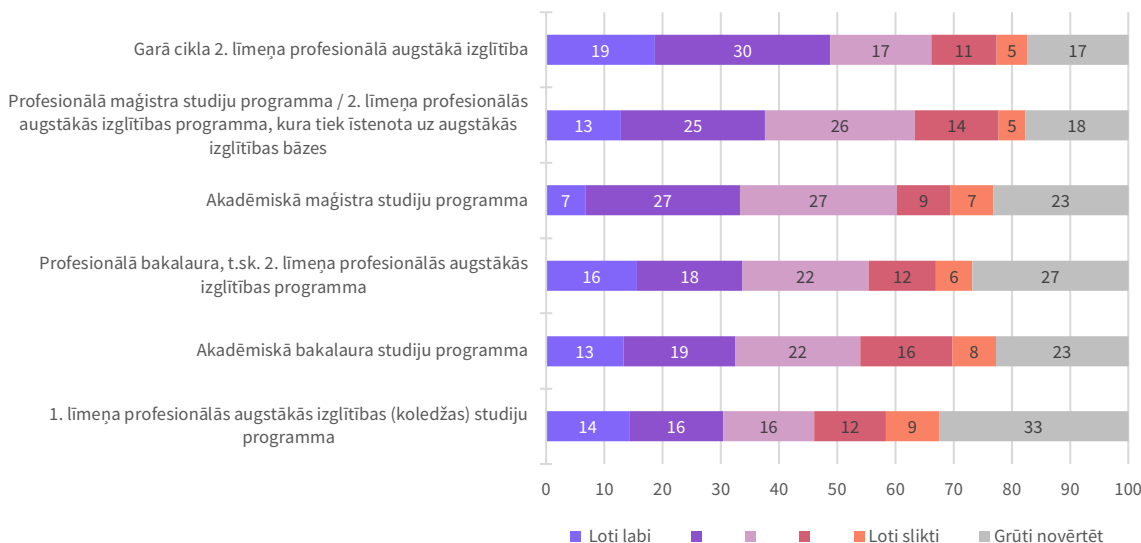
Bāze: PL studējošie.

Kā jau minēts, salīdzinoši visvairāk pārliecināti par savu gatavību starptautiskajam darba tirgum ir garā cikla 2. līmeņa profesionālo studiju programmu studenti: sevi par labi vai ļoti labi sagatavotiem uzskata gandrīz puse (49%) šo studentu, tomēr vienlaikus apmēram trešā daļa (33%) šīs programmas studentu uzskata sevi par starptautiskajam darba tirgum slikti sagatavotiem vai nav pārliecināti par sevi.

Pārējo studiju programmu studenti attiecībā uz spēju iekļauties starptautiskajā darba tirgū ir vēl daudz skeptiskāki. No profesionālās maģistra programmās studējošajiem 38% uzskata sevi par sagatavotiem starptautiskajam darba tirgum, bet 19% uzskata, ka ir slikti sagatavoti (17% grūti formulēt savu viedokli). Runājot par pārējām studiju programmām, sevi par spējīgiem iekļauties starptautiskajā darba tirgū uzskata apmēram trešā daļa studentu (32–34%), vienlaikus, salīdzinot ar subjektīvo vērtējumu par atbilstību Latvijas darba tirgum, šajā jautājumā visās studiju programmās pamatoti ir augstāks procents respondentu, kuriem ir grūti novērtēt savu sagatavotību.

Viszemākais pašnovērtējums ir aptaujātajiem koledžas studentiem: tikai 30% uzskata, ka ir piemēroti starptautiskajam darba tirgum, 21% uzskata, ka ir slikti sagatavoti, bet 33% ir grūti to novērtēt.

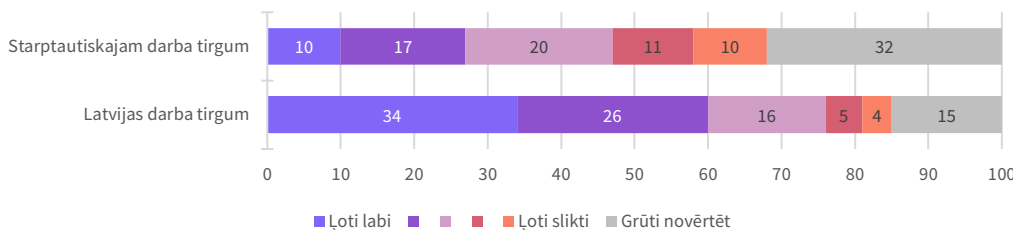
16. attēls. Studentu viedoklis par sagatavotību starptautiskajam darba tirgum atkarībā no pašreizējās studiju programmas (%)

Bāze: PL studējošie.

Interesantas atšķirības jautājumā par sagatavotību darba tirgum vērojamas, salīdzinot PL un NL studējošo viedokļus. NL studenti salīdzinājumā ar PL studentiem pat nedaudz augstāk vērtē savu gatavību Latvijas darba tirgum: 60% uzskata, ka ir ļoti labi vai labi tam sagatavoti, bet, runājot par starptautisko darba tirgu, NL studenti ir daudz kritiskāki un vērtē savu sagatavotību nozīmīgi zemāk nekā PL studējošie: tikai 27% uzskata, ka ir labi vai ļoti labi sagatavoti, bet gandrīz trešdaļai (32%) ir grūtības to novērtēt.

17. attēls. Studentu viedoklis par sagatavotību starptautiskajam darba tirgum atkarībā no pašreizējās studiju programmas (%)

Bāze: NL studējošie.

5.4. Kopsavilkums un secinājumi

Latvijā studējošo vidū ir ļoti augsts nodarbinātības līmenis. 2022. gadā mācību semestra laikā algotā darbā kopumā strādāja 63% studentu, no tiem vairāk nekā puse (52%) bija nodarbināti regulārā algotā darbā. Nozīmīgākās atšķirības nodarbinātībā ir starp PL un NL studējošajiem. No PL studējošajiem semestra laikā strādā 55%, NL studējošo grupā — 86%.

Ņemot vērā to, ka nevienā no iepriekšējiem Eurostudent posmiem Latvijā netika aptaujāti NL studējošie, nodarbinātības tendenču salīdzinājumam tiek izmantoti nodarbinātības

rādītāji tikai PL studējošo grupā. Līdz 2017. gadam *Eurostudent* dati liecina par studentu nodarbinātības pastāvīgu pieaugumu, 2022. gads iezīmē pretēju tendenci — PL studentu īpatsvars, kuri semestra laikā strādā, samazinās no 61% līdz 55% (no tiem regulārs algots darbs bijis 42%). Iespējams, šai tendencei ir īslaicīgs raksturs un rezultāts drīzāk skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas ierobežojumu ietekmi uz darba tirgu un kopējo nodarbinātību valstī. Nemainīga pēdējos aptaujas posmos saglabājusies to PL studentu daļa (~13%), kas līdztekus studijām strādā neregulāri — laiku pa laikam.

Salīdzinot ar iepriekšējo periodu, vērojams algotā darbā nostrādāto stundu skaita samazinājums. Laikā no 2009. līdz 2017. gadam vidējais darbam veltīto stundu skaits bija pakāpeniski pieaudzis līdz 31,3 stundām nedēļā, bet 2022. gadā strādājošie studenti algotā darbā pavadījuši jau nozīmīgi mazāk laika — vidēji 28,94 stundas nedēļā.

Kopumā vairāk nekā puse strādājošo studentu (56%) par primāru uzskata savu darbu. Nozīmīgākās atšķirības studējošo attieksmē vērojamas atkarībā no studiju formas. PL studējošo vidū lielākā daļa (62%) par primārām tomēr uzskata savas studijas, kamēr NL studentu vidū absolūtajam vairākumam (85%) prioritārs ir darbs.

Salīdzinot PL studentu atbildes ar iepriekšējiem *Eurostudent* datiem, novērojama attieksmes maiņa par labu studijām: iepriekšējos pētījuma posmos nedaudz vairāk nekā puse studentu norādīja, ka studijas ir primāras, bet 2022. gadā studiju prioritāti pār darbu atzinuši jau 62% PL studentu.

Studijas kā primāras attiecībā pret darbu visbiežāk min veselības aprūpes un sociālās labklājības (garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programma) jomas studenti. Studiju prioritāti biežāk atzīst bakalaura programmu studenti, kamēr maģistra programmās studējošajiem daudz biežāk svarīgāks šķiet darbs. Domājams, šī attieksme ir tieši saistīta ar nodarbinātības līmeņa atšķirībām šajās programmās. Zemākā nodarbinātība ir bakalaura līmeņa studējošo grupā, lai gan strādājošo studentu īpatsvars tāpat ir gana augsts. Iespējams, mācību noslodzes dēļ salīdzinoši zemāks nodarbinātības līmenis raksturo arī garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas studentus, lai gan, salīdzinot ar 2017. gadu, tieši šajā grupā nodarbinātības līmenis ir pieaudzis, galvenokārt palielinoties neregulāri strādājošo studentu skaitam. Iespējams, tas skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas ietekmi, jo lielāko daļu šajā līmenī studējošo veido veselības aprūpes jomas studenti, pēc kuru darba pandēmijas laikā pieprasījums būtiski pieauga.

Galvenais iemesls, kādēļ studenti strādā, ir vēlēšanās atļauties nopirkt lietas, ko citādi viņi nevarētu atļauties (svarīga motivācija tā ir 82% strādājošo studentu). Otrs nozīmīgākais iemesls ir nepieciešamība iegūt līdzekļus ikdienas izdevumu segšanai. Svarīgi atzīmēt, ka vairāk nekā trešdaļa studējošo atzīst, ka, nestrādājot algotu darbu, viņi nevarētu atļauties studēt. Salīdzinot ar iepriekšējā pētījuma datiem, nedaudz pieaudzis to studentu skaits, kuri izvēli strādāt pamato ar nepieciešamību finansiāli atbalstīt citus ģimenes locekļus. Pieredzes gūšanu ir svarīgs motīvs 66% strādājošo studentu.

Diezgan liela daļa studentu jau studiju laikā atrod darbu atbilstoši iegūstamajai specialitātei/profesijai — 2022. gadā uz to bija norādījuši 57% no strādājošajiem studentiem.

Kā var spriest pēc subjektīvā vērtējuma, visbiežāk atbilstoši specialitātei strādā garā cikla 2. līmeņa profesionālās un profesionālā maģistra studiju programmas studenti. Ar studijās iegūstamo specialitāti darbs retāk ir saistīts profesionālā un akadēmiskā bakalaura programmas studentiem.

Pēc izglītības jomām, visaugstāk darba atbilstību studiju programmai vērtē izglītības zinātņu, veselības aprūpes, kā arī inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības, dabaszinātņu un matemātikas, komerczinību un administrēšanas jomas studenti. Viszemākā atbilstība ir humanitāro zinātņu un mākslas, sociālo zinātņu un — pārsteidzoši, bet arī pakalpojumu jomā studējošajiem.

Vairāk nekā puse (57%) studentu uzskata, ka ir labi sagatavoti Latvijas darba tirgum, kas ir pat nedaudz augstāks rādītājs nekā 2017. gadā, tomēr vienlaikus nedaudz pieaudzis arī to studentu skaits, kuri domā, ka ir slikti sagatavoti darba tirgum (14%). Sagatavotību Latvijas darba tirgum augstāk vērtē tie studenti, kuri semestra laikā strādā algotu darbu. Salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu, nedaudz uzlabojies studentu viedoklis par sagatavotību starptautiskajam darba tirgum.

Par labi sagatavotiem kā Latvijas, tā arī starptautiskajam darba tirgum visbiežāk sevi uzskata garā cikla 2. līmeņa profesionālās programmas studenti, viszemāk savu gatavību vērtē akadēmiskā bakalaura studiju programmās studējošie. Domājams, ka atšķirības pašvērtējumā visdrīzāk ietekmē fakts, ka maģistrantiem ir daudz lielāka darba pieredze un Latvijas darba tirgū pieprasītās prasmes. Zemākais pašnovērtējums attiecībā uz gatavību starptautiskajam darba tirgum ir koledžas studentiem.

Interesanti, ka NL studenti salīdzinājumā ar PL studentiem nedaudz augstāk vērtē savu gatavību Latvijas darba tirgum, bet ir daudz kritiskāki, vērtējot savu gatavotību starptautiskajam darba tirgum.

Pieļaujams, ka studentu atbildes norāda uz informētības un izpratnes trūkumu, nevis zināšanu un prasmju trūkumu. Iespējams, ka ierobežotas starptautiskas vides pieejamība Latvijas augstskolās ir viens no faktoriem, kas saistāms ar salīdzinoši kritisko viedokli par savu gatavību konkurēt starptautiskajā darba tirgū. Studentu izpratni par viņu gatavību starptautiskajam darba tirgum, iespējams, varētu veicināt internacionālāka vide studiju procesā (lekcijas un nodarbības svešvalodās, tai skaitā tiešsaistē), ārzemju viesprofesori, tikšanās ar starptautisko apmaiņas programmu studentiem, kopīgi semināri un citas starptautiskas aktivitātes.

6. LAIKA BUDŽETS

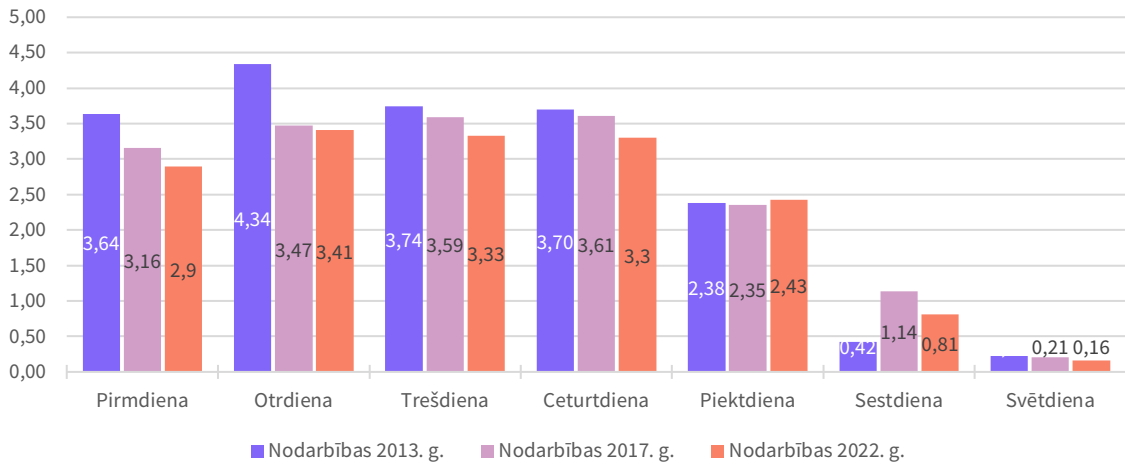
Studentu laika budžeta mērījumiem *Eurostudent* pētījumā tiek pievērsta īpaša uzmanība. Katrā pētījuma posmā pēc identiskas metodikas tiek veikti mērījumi atbilstoši studentu laika budžeta nozīmīgākajām pozīcijām, lūdzot respondentiem fiksēt laika apjomu, ko viņi katru dienu velta lekciju apmeklējumam, patstāvīgām studijām, kā arī algotam darbam.

6.1. Laika dalījums studiju aktivitātēm

Kopējam stundu skaitam, ko PL studējošie katru nedēļu pavada lekcijās, semināros un laboratorijas darbos, ir tendence samazināties. Ja vēl laika posmā no 2009. gada līdz 2013. gadam lekciju apmeklējumam veltītais laiks pat nedaudz pieauga (no 18,41 līdz 18,44 stundām nedēļā), tad 2017. gads iezīmē nodarbībām veltītā laika samazinājumu — līdz 17,53 stundām vidēji nedēļā (tas atbilst 5% samazinājumam vidēji nedēļā), bet 2022. gadā lekcijās pavadītais laiks samazinājies vēl vairāk — līdz 16,35 stundām nedēļā. Nepilna laika studijās lekcijām, nodarbībām veltītais laiks pirmo reizi tika mērīts tikai 2022. gadā. Atbilstoši studentu sniegtajām atbildēm lekcijām, nodarbībām šie studenti nedēļā velta vidēji 12,8 stundas.

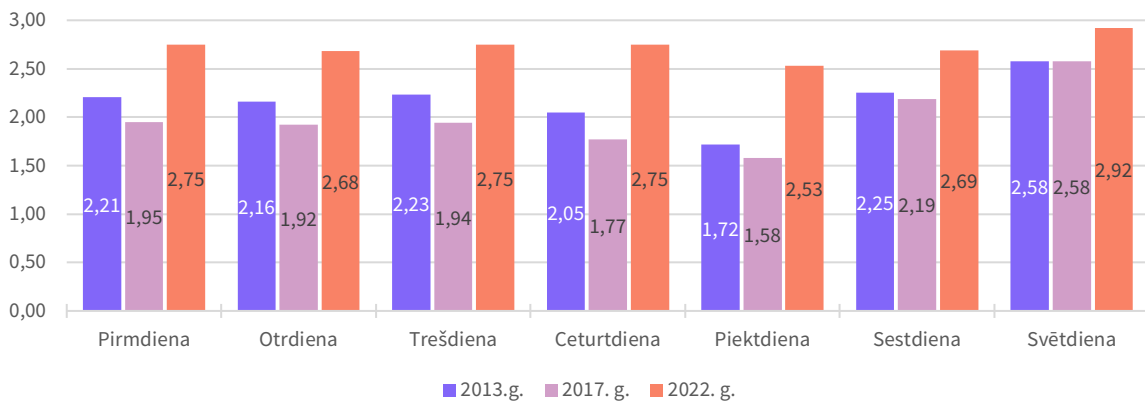
Samazinoties lekciju un tiešo kontaktstundu skaitam, augstākās izglītības sistēmā aizvien lielāks uzsvars tiek likts uz studentu patstāvīgo darbu. Iepriekšējos pētījuma posmos iegūtie dati gan liecināja par pretējo — laikā no 2013. līdz 2017. gadam patstāvīgām studijām veltītais laiks samazinājās no 15,19 līdz 13,93 stundām vidēji nedēļā (jeb par 8%). Tomēr 2022. gada dati iezīmē nozīmīgas pārmaiņas patstāvīgām studijām veltītā laika apjomā. Covid-19 pandēmijas ierobežojumi sekmējuši ne tikai daudz straujāku e-resursu apguvi un izmantošanu attālinātajās studijās, bet arī patstāvīgā darba īpatsvara pieaugumu studiju procesā. Patstāvīgām studijām veltītais laiks 2022. gadā PL studējošo grupā bija pieaudzis līdz pat 19,08 stundām nedēļā. NL studenti patstāvīgām studijām velta 13,46 stundas nedēļā.

18. attēls. Studējošo nodarbībās (lekcijās, laboratorijas darbos u.tml.) pavadītais laiks salīdzinājumā ar 2013. un 2017. gadu (vid. stundas)

Bāze: PL studējošie.

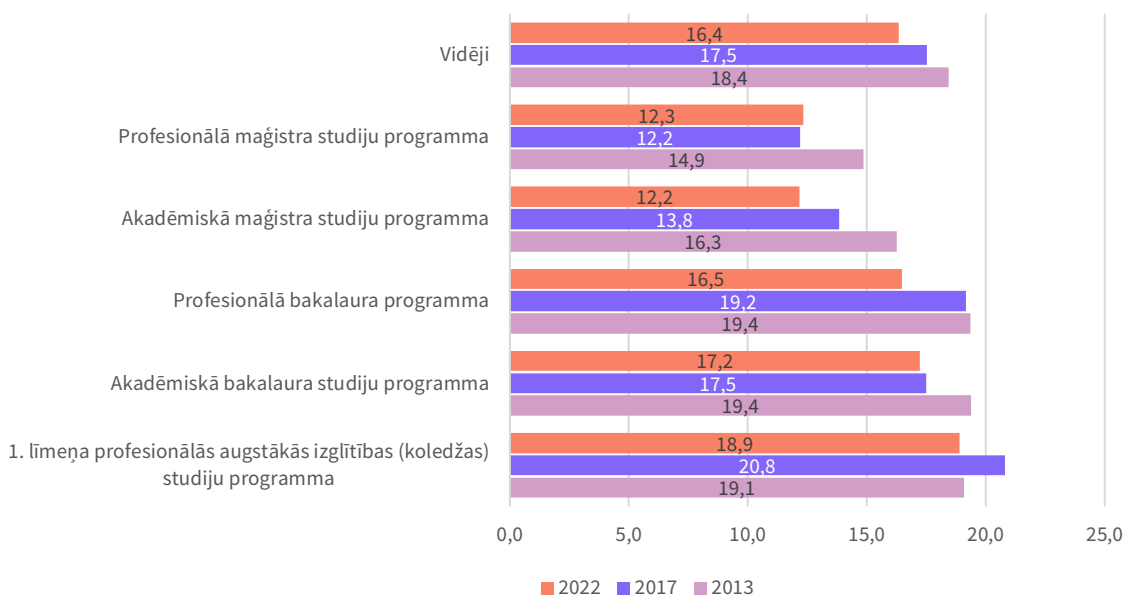
19. attēls. Patstāvīgām studijām veltītais laiks salīdzinājumā ar 2013. un 2017. gadu (vid. stundās)

Bāze: PL studējošie.

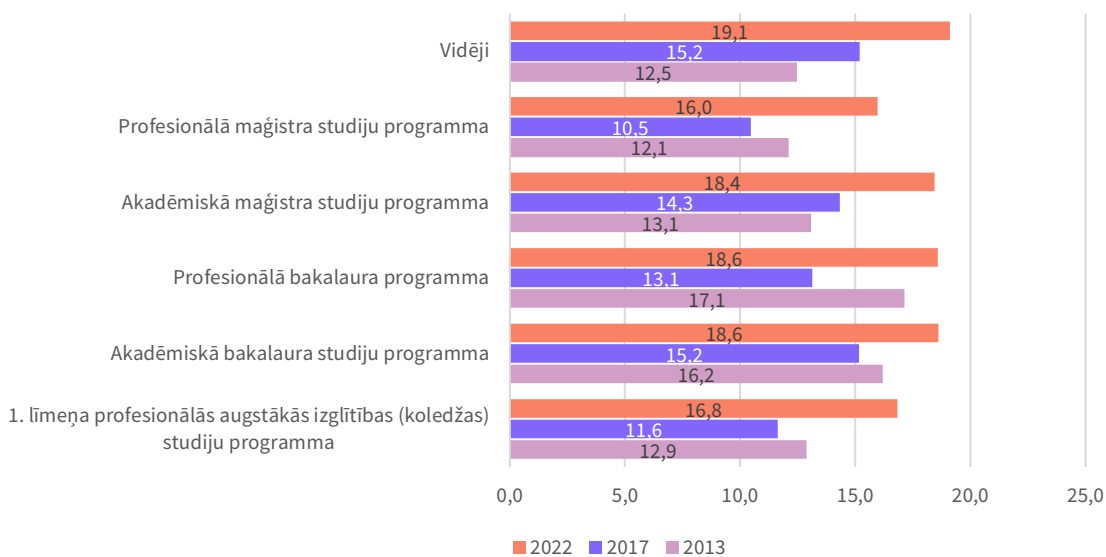
PL studējošo vidū 2022. gadā vidēji lekcijās un nodarbībās pavadīto stundu skaits nedēļā samazinājies par 1,1 stundu, salīdzinot ar 2017. gadu, un par aptuveni 2 stundām, salīdzinot ar 2013. gadu. Samazinājums vērojams dažāda līmeņa studiju programmās, izņemot profesionālā maģistra studiju programmas, kur klātienēs nodarbībās pavadītais laiks bijis teju nemainīgs un kopumā pat pieaudzis par 0,1 stundu. Vislielākais klātienēs nodarbību laika samazinājums — par 3,3 stundām — vērojams profesionālā bakalaura studiju programmās.

20. attēls. Studējošo nodarbībās pavadītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)

Bāze: PL studējošie.

Kā jau minēts, tieši pandēmijas veicinātā attālināto studiju formu ienākšana studiju ikdienā, iespējams, ir sekmējusi patstāvīgām studijām veltītā laika pieauguma, kas PL studentu vidū ir pieaudzis par vidēji 3,9 stundām nedēļā, salīdzinot ar 2017. gadu, un par 6,7 stundām nedēļā, salīdzinot ar 2013. gadu. Patstāvīgām studijām veltītais laiks nozīmīgi pieaudzis visu līmeņu studiju programmās — visvairāk (+5,5 stundas) profesionālā maģistra studiju programmās un profesionālā bakalaura studiju programmās (+5,5 stundas).

21. attēls. Patstāvīgām studijām veltītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)

Bāze: PL studējošie.

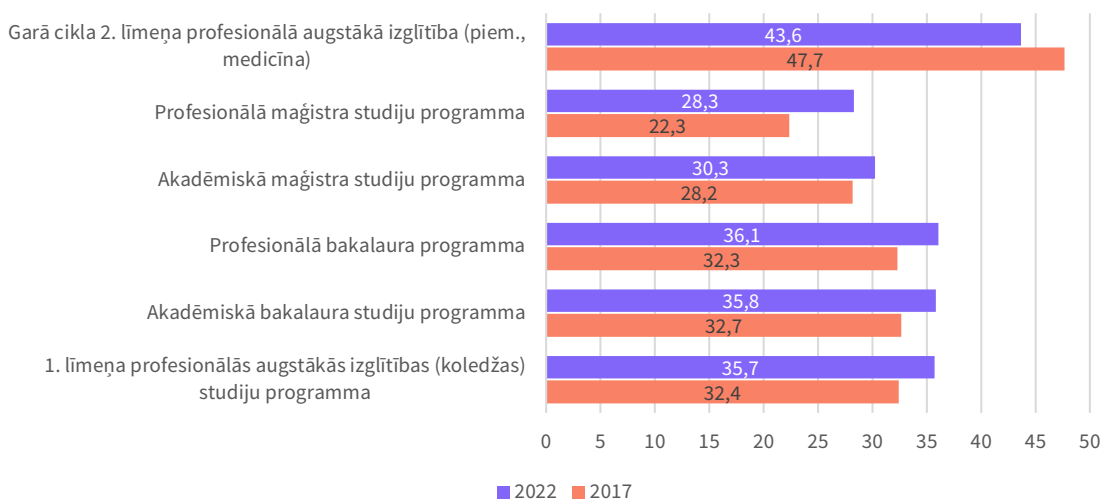
Uzskatāmu ainu par to, kā mainās studijām veltītais laiks gan attiecībā pret iepriekšējiem gadiem, gan atkarībā no studiju programmas, sniedz studiju aktivitātēm veltītā laika summārais rādītājs, kas iekļauj gan lekcijās/nodarbībās pavadīto laiku, gan patstāvīgām studijām veltīto laiku. Tieši pateicoties patstāvīgām studijām veltītā laika pieaugumam, 2022. gadā vērojams nozīmīgs pieaugums arī studiju aktivitātēm veltītā laika summārajā apjomā.

Izmaiņas un svārstības studijām veltītā laika apjomā iespējams salīdzināt vairāk nekā 15 gadus ilgā laika periodā. 2005. gadā kopējais studijām veltītais laiks bija vidēji 33 stundas nedēļā. Nākamajā periodā tika novērots nozīmīgs laika samazinājums, līdz 2009. gadam studijām veltītais summārais laiks saruka līdz 30,86 stundām nedēļā. Savukārt nākamajā posmā — 2013. gadā tas atkal bija pieaudzis līdz 33,63 stundām, bet 2017. gadā atkal samazinājās līdz 31,47 stundām vidēji nedēļā. Tobrīd svārstības notika galvenokārt uz patstāvīgām studijām veltītā laika samazinājuma rēķina.

Kā jau minēts iepriekš, 2022. gadā kopējais studiju aktivitātēm veltītais laiks, salīdzinot ar visiem iepriekšējiem gadiem, ievērojami pieauga, sasniedzot vidēji 35,4 stundas nedēļā.

Salīdzinot ar 2017. gadu, studijām veltītais summārais laiks ir pieaudzis visu līmeņu PL studiju programmās, izņemot garā cikla 2. līmeņa profesionālajā augstākajā izglītībā. Lai arī, līdzīgi kā iepriekš, šajā programmā studējošie studiju aktivitātēm velta nozīmīgi vairāk laika nekā citu programmu studenti (43,6 stundas nedēļā), tomēr, salīdzinot ar 2017. gadu, studijām veltītais kopējais laiks šajā grupā ir būtiski samazinājies. Savukārt vislielākais studijām veltītā laika pieaugums nedēļā vērojams profesionālā bakalaura studiju programmās (+3,7 stundas) un profesionālā maģistra studiju programmās (+6 stundas). Neskatoties uz pozitīvām izmaiņām salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu, vismazāk laika studijām velta maģistranti — nedēļā vidēji 28,3 stundas profesionālā maģistra programmās studējošie un 30,3 stundas akadēmiskā maģistra programmās studējošie.

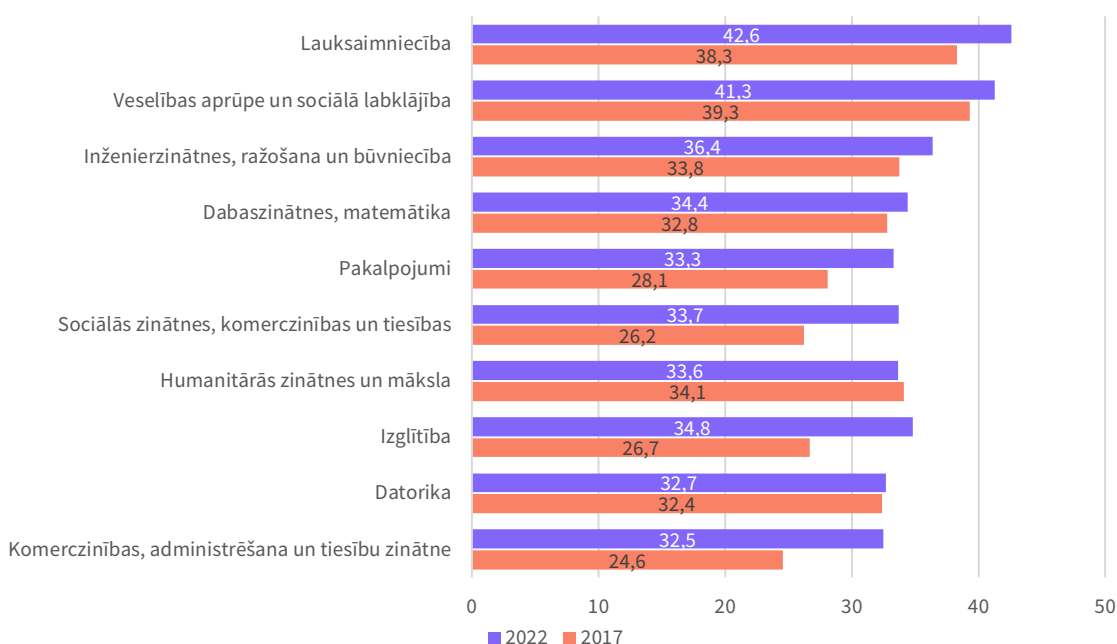
22. attēls. Kopējais studijām veltītais laiks dažādos studiju līmeņos (vid. stundas nedēļā)

Bāze: PL studējošie.

Vislielāko laiku studiju aktivitātēs 2022. gadā pavadījuši PL studējošie tādās izglītības jomās kā «Lauksaimniecība» (42,6 stundas nedēļā) un «Veselības aprūpe un sociālā labklājība» (41,3 stundas nedēļā). Arī 2017. gadā īstenotajā pētījuma posmā tās tika identificētas kā studiju laika ziņā ietilpīgākās studiju jomas. Vismazāk laika studijām velta studējošie izglītības jomā «Komerzcinības, administrēšana un tiesības» (32,5 stundas nedēļā), lai gan tas ir par 7,9 stundām vairāk nekā 2017. gadā. Kopumā teju visās izglītības jomās studijām veltītais laiks nedēļā ir palielinājies, izņemot «Humanitārās zinātnes un mākslas», kur tas samazinājies par aptuveni 0,5 stundām nedēļā.

23. attēls. Kopējais studijām veltītais laiks dažādās tematiskajās izglītības jomās (vid. stundas nedēļā)

Bāze: PL studējošie.

Kā jau tas ir sagaidāms, NL studenti kopējām studiju aktivitātēm velta ievērojami mazāk laika — vidēji 26,98 stundas nedēļā, salīdzinot ar 35,44 stundām PL studējošo grupā.

6.2. Laika budžeta sadalījumu ietekmējošie faktori

Nav šaubu, ka studiju aktivitātēm veltīto laiku ietekmē lekciju/nodarbību skaits un apjoms, kas ir atšķirīgs dažādos programmu līmeņos, tomēr pētījuma rezultāti norāda uz to, ka pastāv korelācija starp studentu nodarbinātību mācību semestra laikā un studijām veltīto laiku. Iegūtie dati ļauj pārbaudīt hipotēzi: viens no faktoriem, kas samazina patstāvīgām studijām veltītā laika apjomu, ir studentu nodarbinātība un algotā darbā pavadītais laiks.

Studējošie, kuri mācību semestra laikā strādā regulāru algotu darbu, vidēji studijām velta par aptuveni 10 stundām mazāk (vidēji 28,4 stundas nedēļā) nekā studējošie, kuri mācību laikā nestrādā un studijām kopumā velta 38,4 stundas nedēļā. Arī studējošie, kuri semestra laikā strādā neregulāru algotu darbu, studijām velta mazliet mazāk laika nekā nestrādājošie (vidēji 35,6 stundas nedēļā).

7. tabula. Studiju aktivitātēm veltītās stundas atkarībā no nodarbinātības mācību semestra laikā (vid. nedēļā)

Nodarbinātība semestra laikā	Studiju aktivitātēm veltītās stundas
Mācību semestra laikā strādā regulāru algotu darbu	28,4
Mācību semestra laikā strādā neregulāru algotu darbu	35,6
Mācību semestra laikā nestrādā	38,4

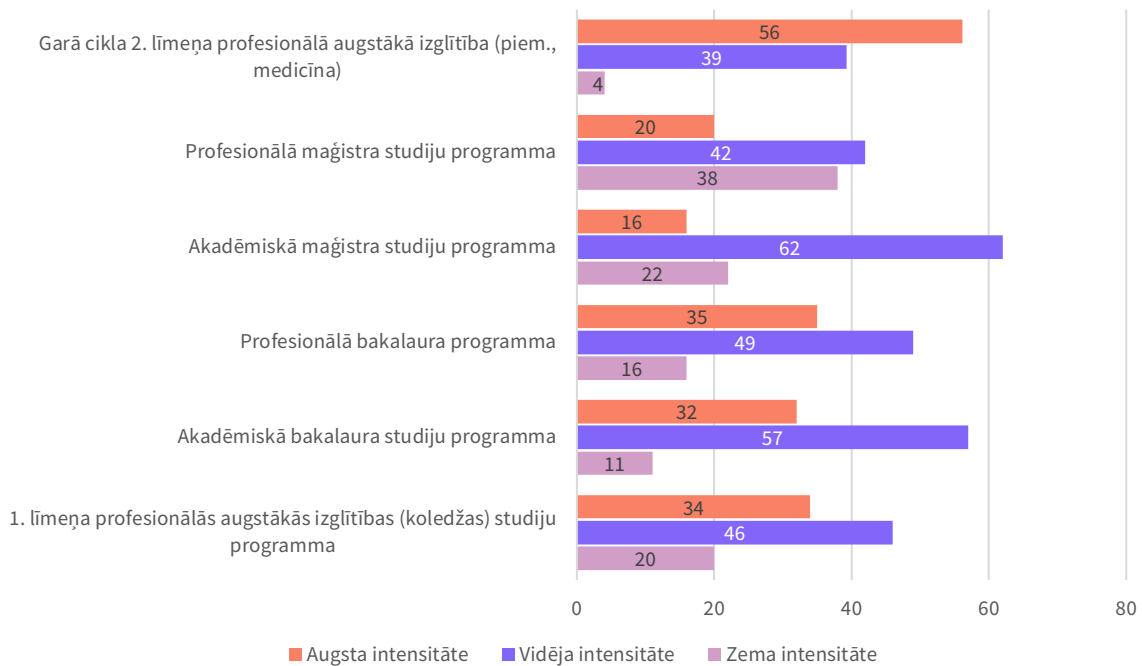
Bāze: visi respondenti.

Lai uzskatāmāk demonstrētu laika budžeta sadalījumu dažādās studentu kopās, t.sk. strādājošo un nestrādājošo, atbilstoši starptautiskā pētījuma metodoloģijai visi studenti tiek sagrupēti pēc *studiju intensitātes*. Šī rādītāja aprēķināšanai tiek izmantots summārais laiks, kas veltīts studiju aktivitātēm. Atbilstoši kopējai noslodzei tiek izdalītas 3 grupas: 1) zema studiju intensitāte (mācībām kopumā, ieskaitot visas studiju aktivitātes, tiek veltīts mazāk par 20 stundām nedēļā), 2) vidēja studiju intensitāte (studijām tiek veltītas 20–40 stundas nedēļā) un 3) augsta studiju intensitāte (studiju aktivitātēm kopumā tiek veltīts vairāk nekā 40 stundu nedēļā). PL izlases kopā puse studentu (51%) pārstāv vidējās intensitātes grupu, 33% studējošo atbilst augstas intensitātes kritērijiem, bet (16%) — zemas intensitātes kritērijiem.

Nepilna laika studējošo grupā, kā tas ir sagaidāms, dominē zemā un vidējā intensitātē studējošie: zemas studiju intensitātes kritērijam atbilst 42% un tieši tikpat liela daļa — 42% atbilst vidējas intensitātes studijām, savukārt augstas studiju intensitātes grupai atbilst 16% NL studentu.

Visaugstākā studiju intensitāte raksturīga garā cikla 2. līmeņa profesionālās izglītības studiju programmām, kurās 56% studējošo atbilst intensīvo studiju kritērijam. Salīdzinoši mazākais īpatsvars augstā intensitātē studējošo savukārt raksturīgs akadēmiskā maģistra studiju programmās — tikai 16% gadījumu studijām veltītais laiks liecina par augstu studiju intensitāti. Proporcioniāli lielākais studējošo skaits, kuri atbilst zemas studiju intensitātes kategorijai, ir profesionālā maģistra studiju programmās (38%). Kopumā visos studiju līmeņos, izņemot garā cikla 2. līmeņa profesionālās izglītības programmas, lielākā daļa studējošo atbilst vidējas intensitātes kritērijiem.

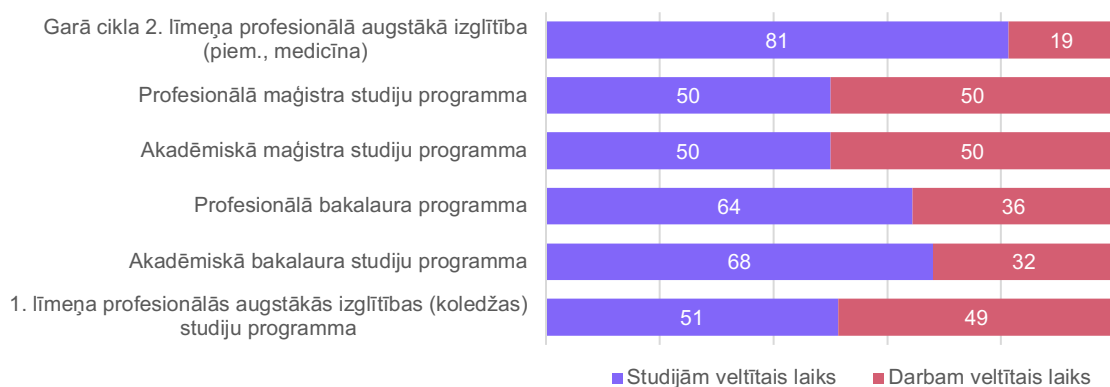
24. attēls. Studiju intensitāte dažāda līmeņa pilna laika studiju programmās (%)

Bāze: PL studējošie.

Aplūkojot laika sadalījumu starp darbu un studijām, labi redzams, ka studiju programmu līmeņos, kuros studenti velta mazāk laika studijām, proporcionāli lielāku laiku daļu tie velta apmaksātam darbam. Garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās studējošie, no kuriem salīdzinoši vismazākais īpatsvars studiju laikā strādā algotu darbu, četras piektdaļas no kopīgā laika velta studijām, kamēr akadēmiskā bakalaura studiju programmās 68%, profesionālā bakalaura programmās 64%, bet citās studiju programmās aptuveni puse laika tiek veltīta studijām.

25. attēls. Studijām un darbam veltītais laiks (īpatsvars % no kopējā laika)

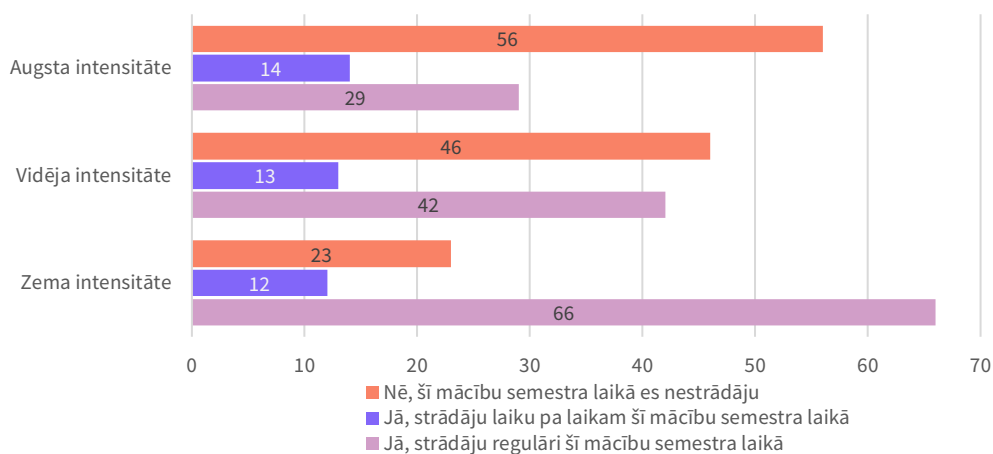

Bāze: PL studējošie.

Nodarbinātības ietekmi uz studijām labi var novērtēt, aplūkojot attiecību starp studiju intensitāti un studējošo nodarbinātību. Nākamais attēls uzskatāmi parāda, ka nestrādājošie studenti var veltīt/velta vairāk laika studijām. No augstā intensitātē studējošajiem semestra

laikā nestrādā 56%, turpretī zemā intensitātē studējošo grupā nestrādājošie veido tikai 23% un atbilstīgi lielākā daļa studējošo (78%) strādā regulāru vai neregulāru algotu darbu.

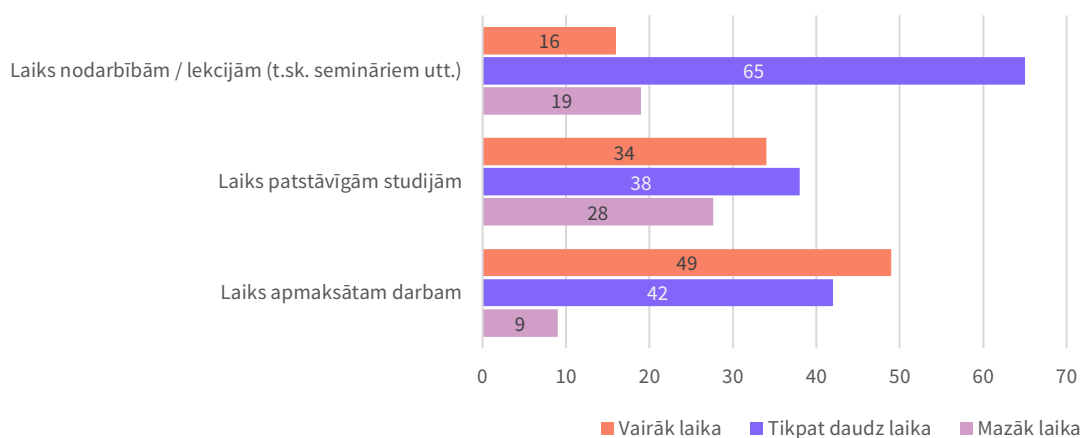
26. attēls. Studiju intensitāte un studējošo nodarbinātība (%)

Bāze: PL studējošie.

Šīs nodaļas nobeigumā aplūkosim studentu subjektīvo apmierinātību ar mācību un darba slodzes sadalījumu. Studentiem tika vaicāts, vai viņi vēlētos veltīt mazāk, tikpat daudz vai vairāk laika attiecīgi lekciju/nodarbību apmeklējumam, patstāvīgām studijām un apmaksātam darbam. Aptuveni divas trešdaļas (65%) PL studējošo klātienē nodarbībām vēlētos veltīt tikpat daudz laika, cik pašlaik, un tikai 16% studentu gribētu atvēlēt tam vairāk laika, bet 19% vēlētos samazināt lekcijām, nodarbībām veltīto laiku. Ar laiku, kas šobrīd tiek pavadīts patstāvīgās studijās, ir apmierināta jau ievērojami mazāka daļa studējošo (38%), aptuveni trešdaļa (34%) gribētu patstāvīgām studijām veltīt vairāk laika, savukārt 28% gribētu tam tērēt mazāk laika. Interesanta ir PL studentu attieksme pret apmaksātā darbā pavadīto laika apjomu. Apmierināti ar apmaksātam darbam veltīto laiku ir 42% studējošo, norādot, ka nevēlētos izmaiņas šajā laika apjomā, bet atšķirīgs ir studējošo vēlmju vektors — tikai 9% vēlētos apmaksātam darbam veltīt mazāk laika, savukārt ļoti liela daļa — 49% gribētu strādāt vairāk stundu, veltot darbam lielāku laika apjomu.

27. attēls. Studējošo apmierinātība ar studijām un apmaksātam darbam veltīto laiku

Bāze: PL studējošie.

6.3. Kopsavilkums un secinājumi

Stundu skaitam, ko PL studējošie katru nedēļu pavada klātienēs nodarbībās (lekcijās, semināros u. tml., t.sk. tiešsaistes lekcijās un nodarbībās), ir tendence samazināties. PL studējošo vidū 2022. gadā nodarbībās pavadīto stundu skaits nedēļā samazinājies vidēji par 1,1 stundu, salīdzinot ar 2017. gadu, un par aptuveni 2 stundām, salīdzinot ar 2013. gadu.

Ievērojami pieaudzis laiks, ko studējošie pavada patstāvīgās studijās, — vidēji par 3,9 stundām nedēļā, salīdzinot ar 2017. gadu, un par 6,7 stundām nedēļā, salīdzinot ar 2013. gadu. Viens no iespējamajiem skaidrojumiem tam ir pandēmijas laikā ieviestās attālinātās mācību formas, kas palielināja studentu patstāvīgi veicamā darba apjomu un tādējādi arī patstāvīgajām studijām nepieciešamo laiku.

Tā kā NL studējošie *Eurostudent* pētījumā Latvijā iekļauti pirmo reizi, tad nav iespējams spriest par studijām veltītā laika apjoma izmaiņām, bet salīdzinājumā ar PL studentiem NL studenti studiju aktivitātēm velta nozīmīgi mazāku laika apjomu: lekcijām, nodarbībām — vidēji 12,8 stundas, bet patstāvīgām studijām — vidēji 13,46 stundas nedēļā.

Tieši pateicoties patstāvīgām studijām veltītā laika apjoma pieaugumam, salīdzinot ar iepriekšējiem *Eurostudent* posmiem, summārais studiju aktivitātēs pavadītais laiks ir pieaudzis gandrīz visu līmeņu studiju programmās. PL studējošo vidū vislielāko kopējo laiku studijām 2022. gadā veltījuši studējošie tādās izglītības jomās kā «Lauksaimniecība» (42,6 stundas nedēļā — galvenokārt pateicoties garā cikla 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studentiem) un «Veselības aprūpe un sociālā labklājība» (41,3 stundas nedēļā). Arī 2017. gadā īstenotajā pētījumā tās tika identificētas kā laika ziņā ietilpīgākās studiju jomas.

Studējošie, kuri mācību semestra laikā strādā regulāru algotu darbu, studijām velta par 10 stundām mazāk laika (vidēji 28,4 stundas nedēļā) nekā nestrādājošie studenti, kuri studijām kopumā velta 38,4 stundas nedēļā.

Visaugstākā studiju intensitāte ir raksturīga garā cikla 2. līmeņa profesionālās izglītības studiju programmām, kurās 56% studējošo atbilst intensīvu studiju kategorijai. Salīdzinoši mazākais augstā intensitātē studējošo īpatsvars vērojams akadēmiskā maģistra studiju programmās — tikai 16% gadījumu studijām veltītais laiks liecina par augstu studiju intensitāti.

Studējošie kopumā ir apmierināti ar laika daudzumu, ko tie pavada klātienēs nodarbībās (lekcijās, semināros u. tml.), — 65% PL studējošo vēlētos klātienēs nodarbībām veltīt tikpat daudz laika kā līdz šim. Apmierinātība ar patstāvīgām studijām un darbam veltītā laika sadalījumu ir ievērojami zemāka — 34% PL studējošo vēlētos vairāk laika veltīt patstāvīgām studijām, bet apmaksātam darbam vairāk laika gribētu veltīt gandrīz puse — 49% no PL studentiem.

7. MATERIĀLAIS STĀVOKLIS

Finansiālie resursi tiešā veidā ietekmē augstākās izglītības pieejamību. Pat tad, ja studenti mācās valsts apmaksātās budžeta vietās, viņiem ir jāsedz savi mājokļa un ikdienas izdevumi. Ienākumu, kas ļautu to darīt, trūkums var kļūt par šķērslī, lai studējošie turpinātu augstākās izglītības iegūšanu. Tāpēc *Eurostudent* pievērš īpašu uzmanību studējošo ienākumu un izdevumu rādītājiem, katrā pētījuma posmā cenšoties iegūt detalizētu informāciju par respondentu ikdienas un ar studijām saistītajiem izdevumiem, tiešajiem ienākumiem un izmērāmo atbalstu, ko sniedz ģimene vai citas personas. Šajā nodaļā ir raksturoti studējošo tiešie, naudā saņemtie ikmēneša ienākumi, viņu pašu segtie ikdienas un ar studijām saistītie izdevumi, netiešs finansiāls atbalsts, kā arī visaptverošie dzīvošanas izmaksu rādītāji. Šie dati iekļauj informāciju gan par pilna, gan par nepilna laika studējošajiem.

7.1. Studentu ienākumu avoti un līmenis semestra ietvaros

Tāpat kā iepriekšējās *Eurostudent* pētījuma kārtās, arī šoreiz studējošie Latvijā ienākumus guvuši no dažādiem avotiem. Visbiežāk (63%) un vislielākā ienākumu daļa bija no algota darba (vidēji 796 eiro mēnesī). Nākamie visbiežāk minētie (36%) ir citi ienākumi no sabiedriskiem jeb valsts līdzekļiem, piemēram, pabalstu veidā (226 eiro). Gandrīz tikpat liela daļa studentu (34%) minējuši, ka finansiāli viņus atbalsta vecāki (vidēji 243 eiro). Ienākumus no citiem privātajiem avotiem guvuši 26% studējošo (246 eiro), bet 18% izdevumu segšanai studiju laikā izmantojuši savus uzkrājumus no iepriekšējā algotā darba (380 eiro). Valsts budžeta stipendijas saņēmuši 13% studentu (vidēji 153 eiro). Uzkrājumus, kas veidojušies ne no algota darba, bet, piemēram, no naudas dāvinājumiem, izmantojuši 8% studējošo (157 eiro). Mediāna (100 eiro) un standarta novirze (153 eiro) gan liecina par ļoti plašu summu diapazonu šajā ienākumu grupā. Augstskolas vai citas stipendijas saņēmuši mazāk nekā 5% studējošo. Trīs procenti studējošo paļāvušies uz sava partnera finansiālo atbalstu (103 eiro). Tikai nepilns procents studējošo izmaksu segšanai studiju laikā izmantojuši kredītu (193 eiro).

Jāsecina, ka, lai segtu savus dzīves izdevumus, studējot augstskolā, lielākā daļa Latvijas studentu paļaujas uz pašu darba ienākumiem un uzkrājumiem. Salīdzinot ar 2017. gadu, studējošo proporcija, kas paļaujas uz ienākumiem no esošā algotā darba, ir palielinājusies par 9%. Lai arī, salīdzinot ar iepriekšējā posma pētījumu, ir palielinājusies pieejamo stipendiju daudzveidība, studējošo skaits, kas saņēmuši ienākumus no šī avota, ir neliels.

Atsevišķi aplūkojot pilna laika studējošos, redzam, ka šajā grupā situācija ar ienākumu avotiem ir līdzīga kā vidēji visiem studentiem Latvijā, izņemot to, ka PL studenti biežāk saņem finansiālo atbalstu no vecākiem (42%), lai gan atbalsta apjoms būtiski neatšķiras (247 eiro) no vidējā atbalsta lieluma visu studējošo kopā. Arī PL studējošo grupā pirmais un biežāk minētais ienākumu avots ir algots darbs (57%) ar vidējiem mēneša ienākumiem 724

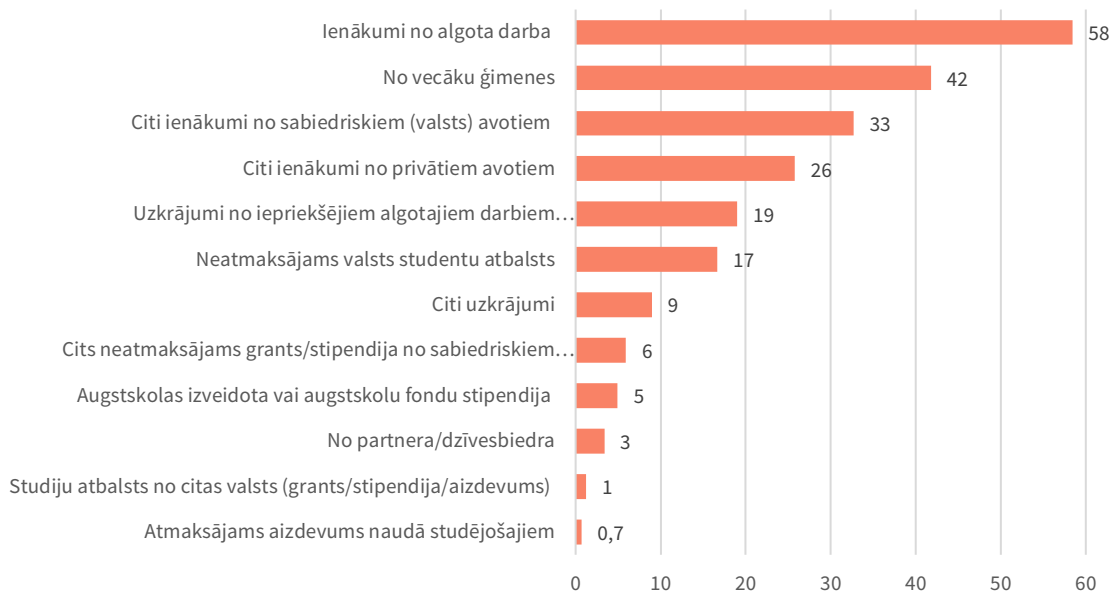
eiro apmērā. Visi pārējie ienākumu avoti pilna laika studējošajiem pēc to izplatības un nozīmīguma sakārtojas tādā pašā secībā kā vidēji visā studējošo kopā.

8. tabula. Studējošo ienākumu avoti 2022. gada pavasarī (vid. eiro mēnesī, % saņēmēji)

	Vid.	Mediāna	St. nov.	Saņēmēju %
Ienākumi no algota darba	796	700	553	63
Citi ienākumi no sabiedriskiem (valsts) avotiem	226	150	395	36
No vecāku ģimenes	243	200	248	34
Citi ienākumi no privātiem avotiem	246	150	479	26
Uzkrājumi no iepriekšējiem algotajiem darbiem studiju/dzīvošanas izmaksu segšanai	211	200	174	18
Neatmaksājams valsts studentu atbalsts	153	140	61	13
Citi uzkrājumi	157	100	153	8
Cits neatmaksājams grants/stipendija no sabiedriskiem avotiem	159	160	10	5
Augstskolas izveidota vai augstskolu fondu stipendija	142	140	35	4
No partnera/dzīvesbiedra	103	50	110	3
Studiju atbalsts no citas valsts (grants/stipendija/aizdevums)	306	300	131	1
Atmaksājams aizdevums naudā studējošajiem	193	200	79	0.6

Bāze: respondenti, kuri saņēma ienākumus no attiecīgā avota (kolonna «Saņēmēju %»).

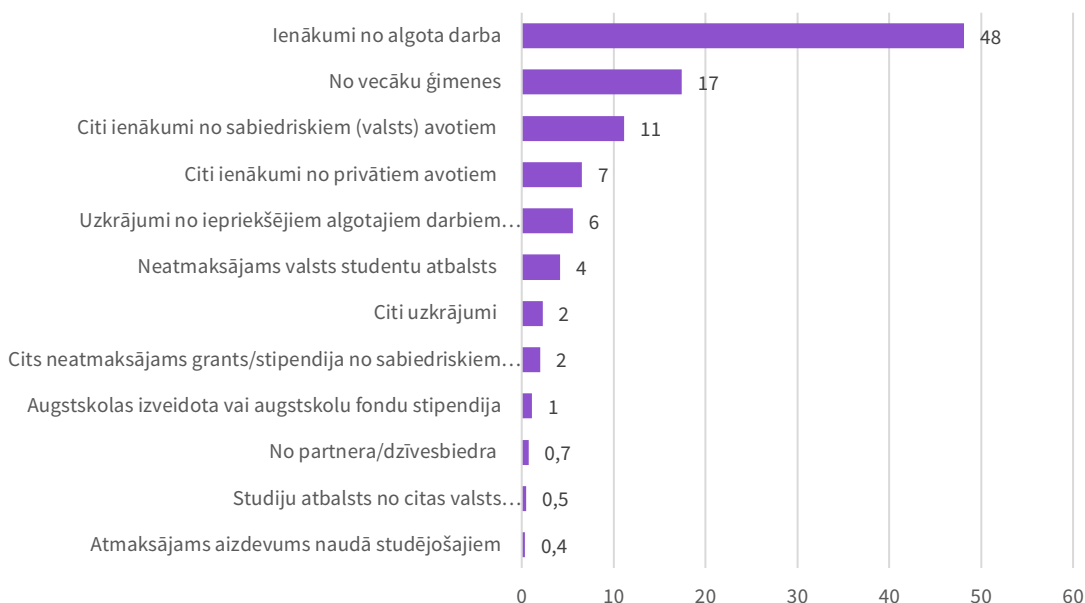
28. attēls. Pilna laika studējošo ienākumu avoti (%)

Bāze: PL studējošie, kuri saņēmuši ienākumus no atbilstīgā avota.

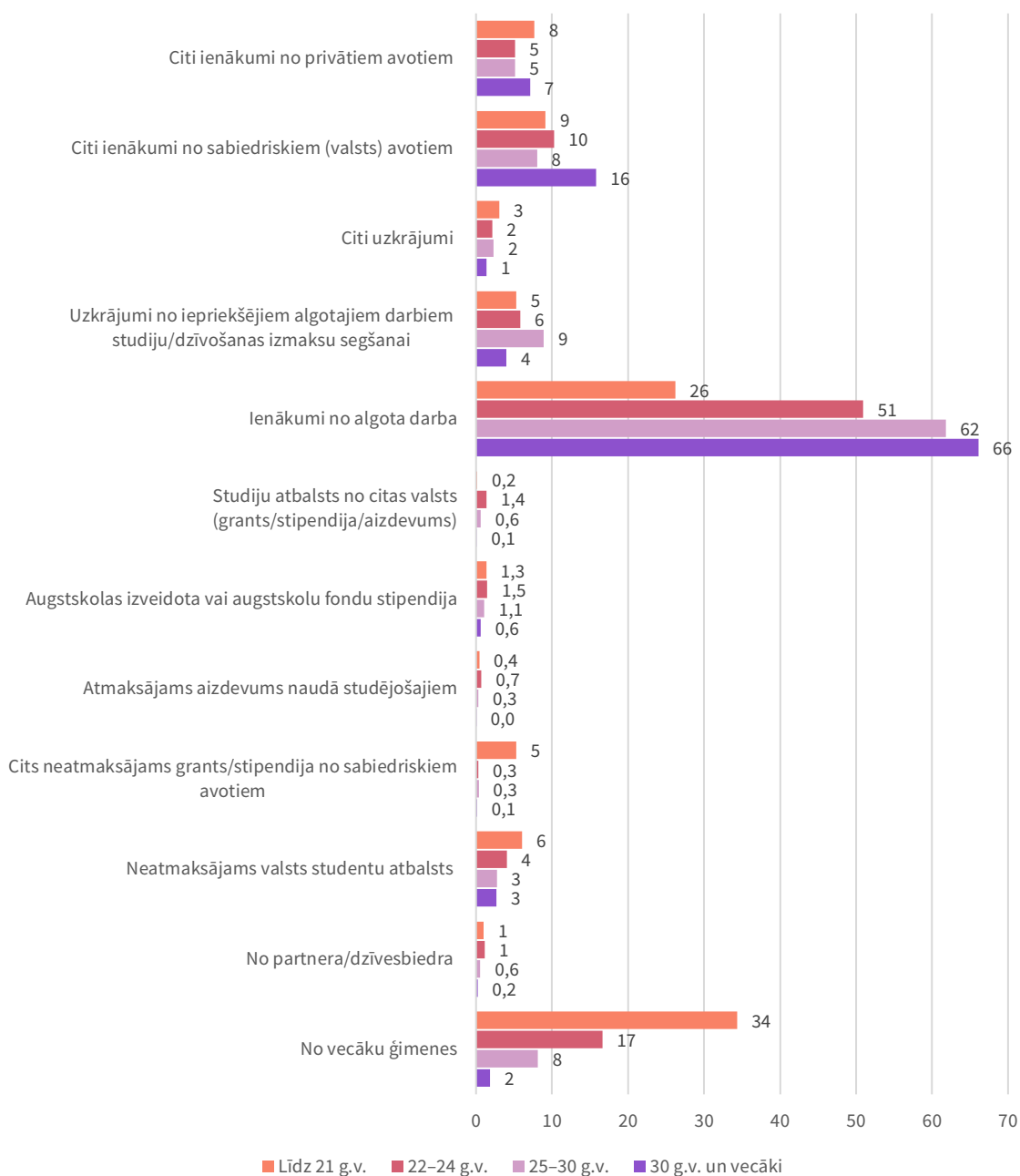
7.2. Ikmēneša ienākumu struktūra

Kā jau iepriekš norādīts, studējošo mēneša ienākumi veidojas no dažādiem avotiem. Vidēji aptuveni pusi ikmēneša ienākumu veido ienākumi no algota darba (48%), gandrīz piekto daļu — vecāku finansiālā palīdzība (17%), kam seko dažādi valsts budžeta pabalsti (11%).

29. attēls. Studējošo vidējo mēneša ienākumu struktūra pēc avota (%)

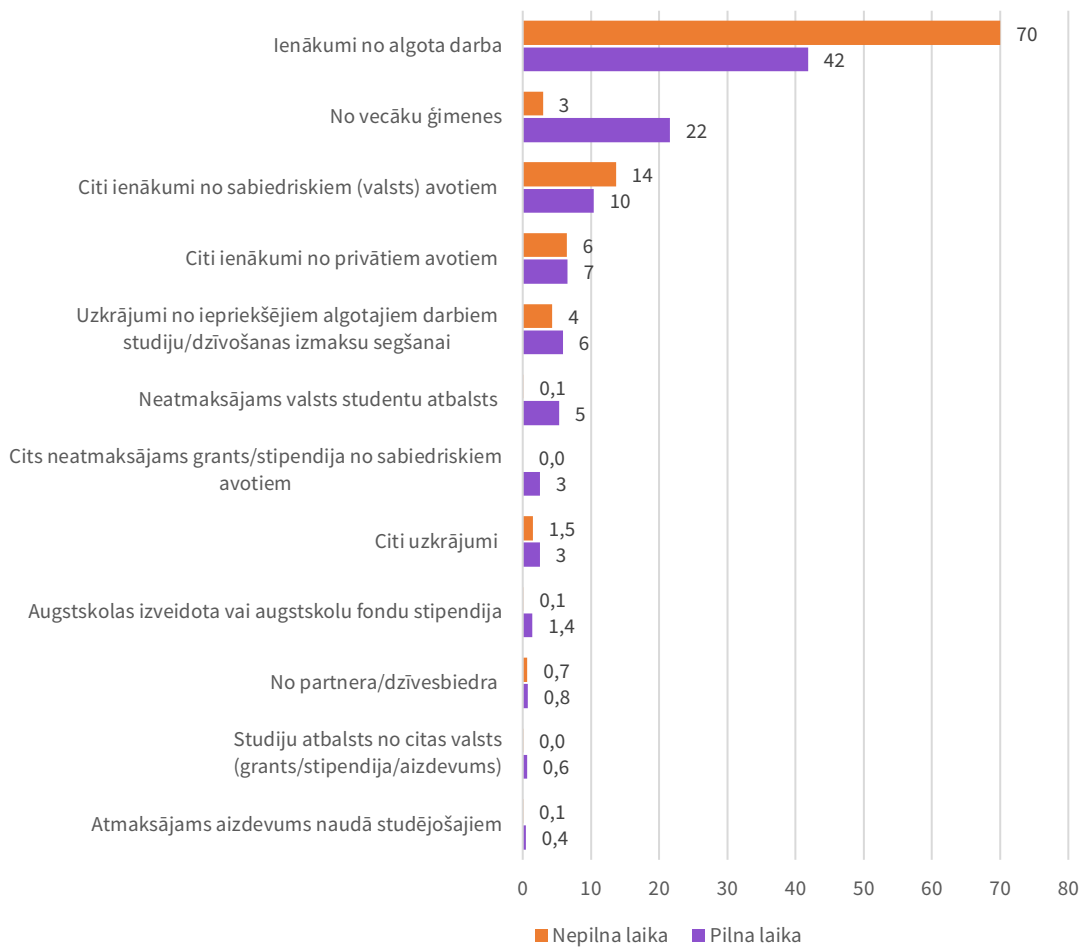
Bāze: respondenti, kuri saņēmuši ienākumus no atbilstīgā avota.

Dati liecina, ka ienākumu struktūra nozīmīgi atšķiras dažādās vecuma grupās. Tā vecāku finansiālais atbalsts veido vidēji trešo daļu mēneša ienākumu studējošajiem vecumā līdz 21 gadam (34%), bet, kā tas bija sagaidāms, šī atbalsta saņēmēju proporcija nozīmīgi sarūk, palielinoties studējošo vecumam. Studentiem vecumā pēc 30 gadiem vecāku finansiālais atbalsts veido vairs tikai 2% no vidējiem mēneša ienākumiem. Pilnīgi pretēja tendence vērojama, ja salīdzinām ienākumus no algota darba. Par 22 gadiem vecāko studējošo grupā darba alga veido vairāk nekā pusi no vidējiem ikmēneša ienākumiem: atbilstīgi 22–24 gadu vecuma grupā 51%, 25–30 gadu vecuma grupā 62%, bet 30 gadus sasniegušo grupā jau 66% ienākumu veido darba alga. Vecuma grupā 30+ ir arī vislielākais to respondentu īpatsvars (16%), kuriem daļu no mēneša ienākumiem veido dažādi valsts pabalsti, to skaitā grūtniecības un bērna kopšanas pabalsts. Uz uzkrājumiem no iepriekšējiem algotajiem darbiem studiju maksas un dzīvošanas izmaksu segšanai salīdzinoši visbiežāk paļāvušies studenti vecumā no 25 līdz 30 gadiem (9%). Citi ienākumi no privātiem avotiem, piemēram, naudas dāvinājumi, mēneša vidējo ienākumu struktūrā veido līdzīgu daļu jaunākajā (8%) un vecākajā (7%) studējošo grupā, bet vecuma ziņā vidējās studējošo grupās šim avotam bija identiska proporcija (5%). Visās studējošo vecuma grupās nelielu vidējo mēneša ienākumu daļu veido valsts budžeta stipendija, vidēji ar vislielāko īpatsvaru ienākumu struktūrā jauniešiem vecumā līdz 21 gadam (6%).

30. attēls. Studējošo vidējo mēneša ienākumu struktūra pēc vecuma (%)

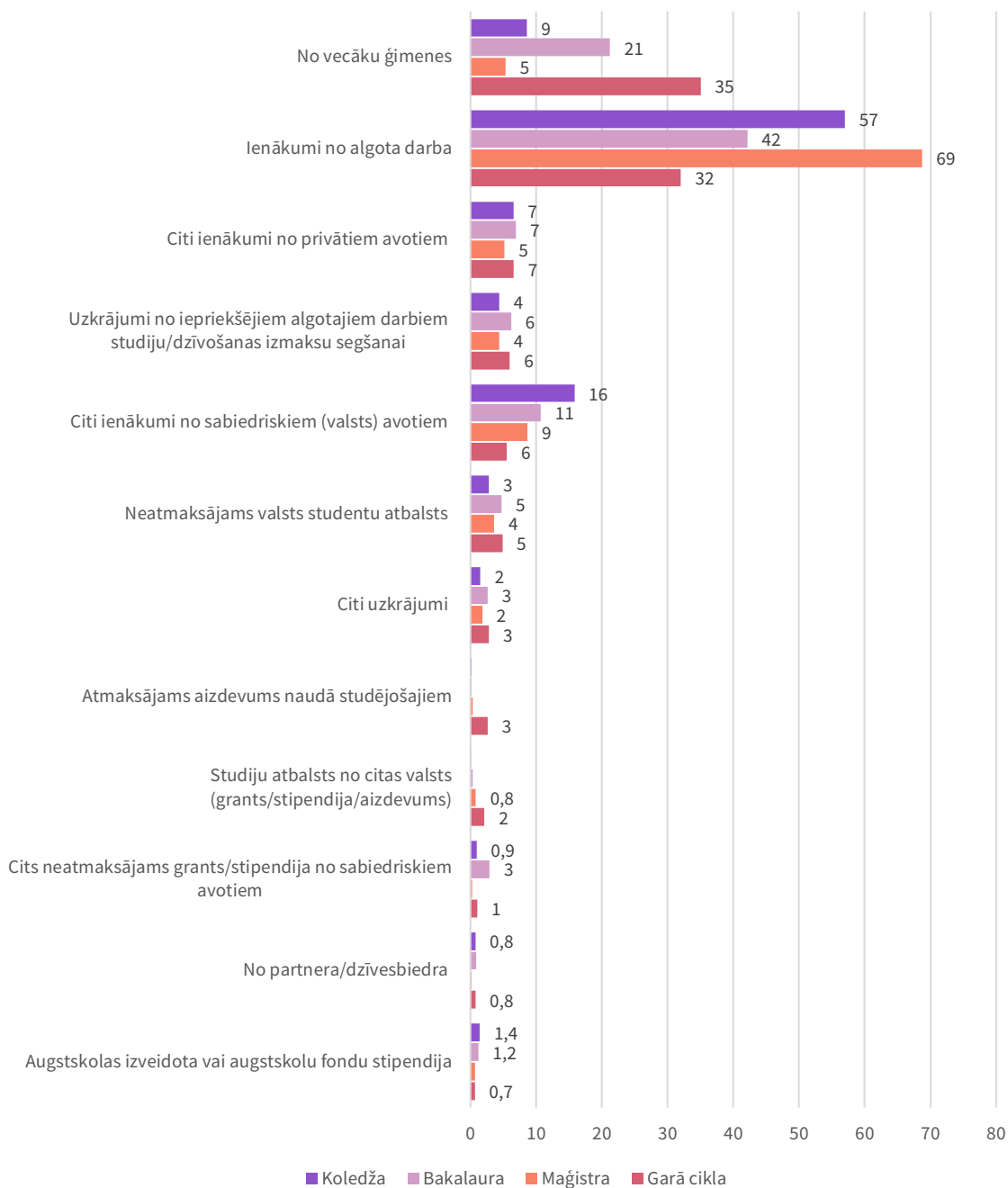
Bāze: respondenti, kuri saņēma ienākumus no attiecīgā avota.

Salīdzinot pēc studējošā statusa, atšķirības ienākumu struktūrā ir ļoti nozīmīgas. NL studējošo ienākumu struktūrā vislielāko daļu veido algotā darbā gūtie ienākumi (70%), kamēr PL studentiem šis rādītājs ir 42%. PL studentiem 22% gadījumu mēneša ienākumi veidojas no vecāku sniegtā finansiālā atbalsta, kamēr no NL studentiem šādu atbalstu saņem tikai 3%. Ienākumus no dažādiem valsts pabalstiem saņem līdzīga daļa studējošo, lai gan NL studentu grupā proporcija ir nedaudz lielāka (14%) nekā PL studējošo vidū (11%). Valsts budžeta stipendija PL studentu ienākumos veido vidēji tikai 5%.

31. attēls. Studējošo vidējo mēneša ienākumu struktūra pēc studiju programmas intensitātes (%)

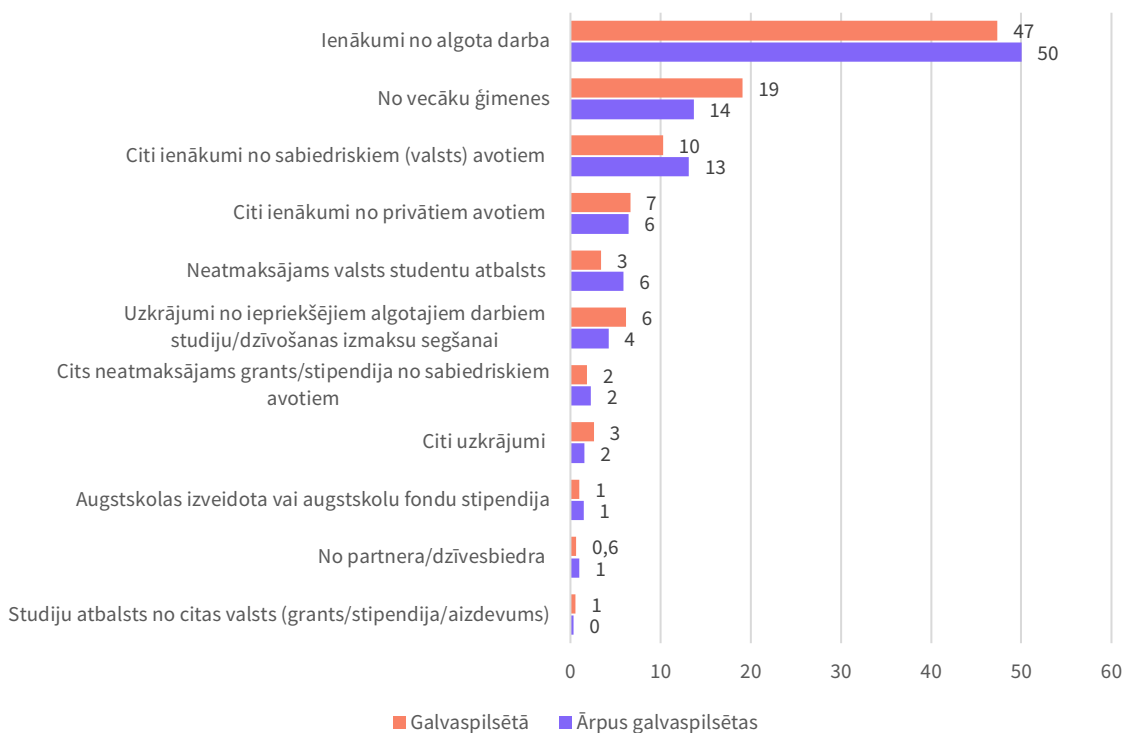
Bāze: respondenti, kuri saņēma ienākumus no attiecīgā avota.

Pēc studiju līmeņa, vislielākā ienākumu proporcija, kas veidojas no algota darba, ir maģistrantūras programmās studējošajiem (69%). Otrajā vietā pēc šīs ienākumu kategorijas nozīmības ierindojas koledžas programmu studenti (57%), bakalaura līmeņa programmā studējošo grupā ienākumi no šī avota ir salīdzinoši mazākai daļai studentu (42%). Garā cikla programmu studenti ienākumus no šī avota saņem trešdaļā gadījumu (32%). Vēl trešo daļu no mēneša ienākumiem garā cikla studiju programmās studējošajiem veido vecāku sniegts finansiāls atbalsts (35%), savukārt bakalaura programmas studentu grupā tas ir otrs nozīmīgākais ienākumu avots (21%). Līdzīgu vidējo ienākumu daļu — 5% līdz 7% apmērā visu studiju līmeņu studentiem veido ienākumi no dažādiem citiem privātiem avotiem un uzkrājumi no iepriekšējā algotā darba (4% līdz 6%). Valsts pabalstus savā mēneša budžetā visbiežāk redz koledžu programmās studējošie (16%), bet visretāk — garā cikla studiju programmu dalībnieki (6%). Valsts budžeta stipendija veido 3% līdz 5% no visu studiju līmeņu studējošo vidējiem mēneša ienākumiem.

32. attēls. Ikmēneša ienākumu struktūra pēc studiju līmeņa (%)

Bāze: respondenti, kuri saņēma ienākumus no attiecīgā avota.

Salīdzinot studentu ienākumu struktūru pēc augstskolas vai koledžas atrašanās vietas, redzams, ka vecāku finansiālais atbalsts nozīmīgāks bijis galvaspilsētā studējošo grupā (19%), savukārt ienākumiem no algota darba lielāks īpatsvars ir ārpus galvaspilsētas studējošo grupā (50%). Tāpat reģionālo augstskolu studentiem, salīdzinot ar galvaspilsētā studējošajiem, mēneša budžetu nedaudz biežāk papildinājuši dažādi valsts pabalsti (atbilstīgi 13% un 10%). Valsts budžeta stipendija veidojusi vidēji 6% no ikmēneša ienākumiem studentiem ārpus Rīgas un 3% tiem, kas studē Rīgā.

33. attēls. Ikmēneša ienākumu struktūra pēc augstskolas vai koledžas atrašanās vietas (%)

Bāze: respondenti, kuri saņēma ienākumus no attiecīgā avota.

7.3. Ikdienas izdevumi

Studentu izdevumos vislielāko apjomu veido izdevumi par mājokli (vidēji 365 eiro). Tiem seko izdevumi par pārtiku (372 eiro), citi regulārie maksājumi, kā apģērbs, higiēnas preces (207 eiro), izdevumi transportam (129 eiro), sabiedriskiem un izklaides pasākumiem (74 eiro), veselības aprūpei (47 eiro), sakariem (50 eiro), kredīta maksājumiem (34 eiro) un bērnu aprūpei (19 eiro).

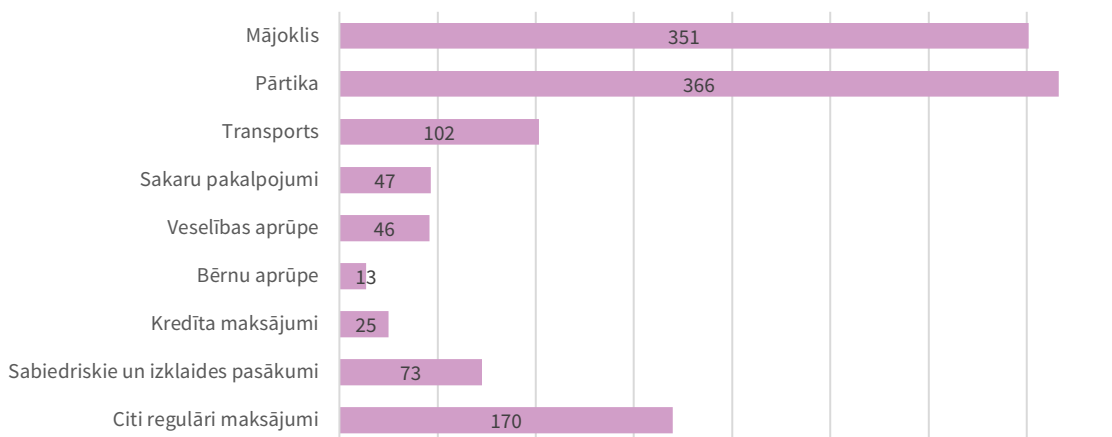
9. tabula. Studējošo ikdienas izdevumi (vid. eiro mēnesī)

	Vid.	Mediāna	St. nov.
Mājoklis	365	300	285
Pārtika	372	300	298
Transports	106	80	106
Sakaru pakalpojumi	50	35	47
Veselības aprūpe	47	40	49
Bērnu aprūpe	19	0	86
Kredīta maksājumi	34	0	86
Sabiedriskie un izklaides pasākumi	74	50	78
Citi regulāri maksājumi	171	100	197

Bāze: visi respondenti. Gan pašu, gan citu apmaksātie izdevumi.

Izdevumu struktūra PL studējošo grupā ir līdzīga kā visiem studentiem kopumā, iekļaujot arī NL studējošos. Vislielāko izdevumu kategoriju veido izdevumi par mājokli (vidēji 351 eiro), kam seko izdevumi pārtikai (366 eiro), citi regulāri izdevumi (170 eiro), transports (102 eiro), sabiedriskie un izklaides pasākumi (73 eiro), veselības aprūpe (46 eiro), sakaru pakalpojumi (47 eiro), kredīta maksājumi (26 eiro) un bērnu aprūpe (13 eiro).

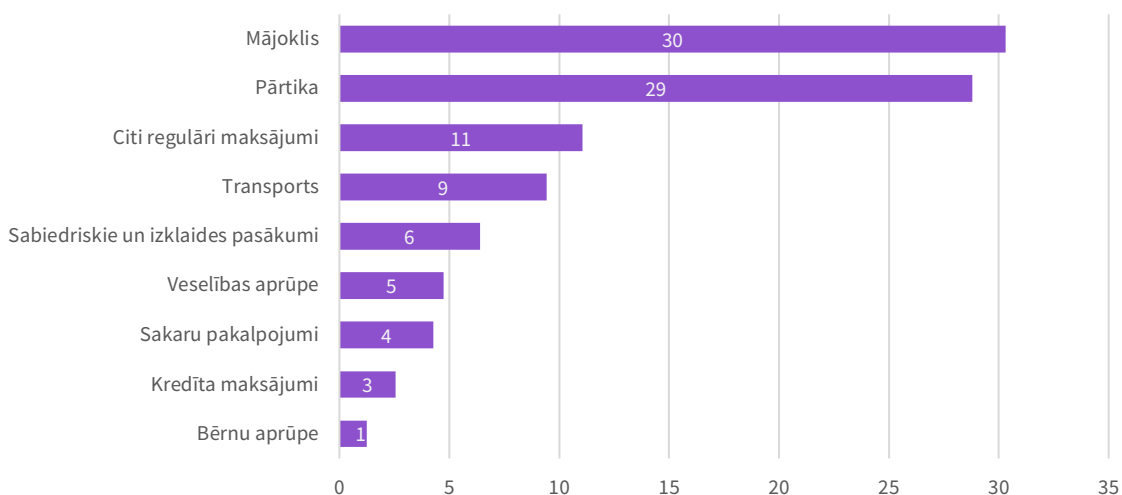
34. attēls. Pilnu laiku studējošo izdevumi (vid. Eiro mēnesī)

Bāze: PL studējošie. Gan pašu, gan citu apmaksātie izdevumi.

Izdevumi par mājokli veido aptuveni trešo daļu no ikmēneša izdevumiem (30%), un gandrīz tikpat liela līdzekļu daļa tiek tērēta pārtikai (29%). Visi pārējie, izņemot regulāros izdevumus par apģērbu un līdzīgiem pirkumiem (11%), katrs veido mazāk par 10% visu studējošo izdevumu struktūrā.

35. attēls. Studējošo izdevumu pozīciju īpatsvars mēneša izdevumos (%)

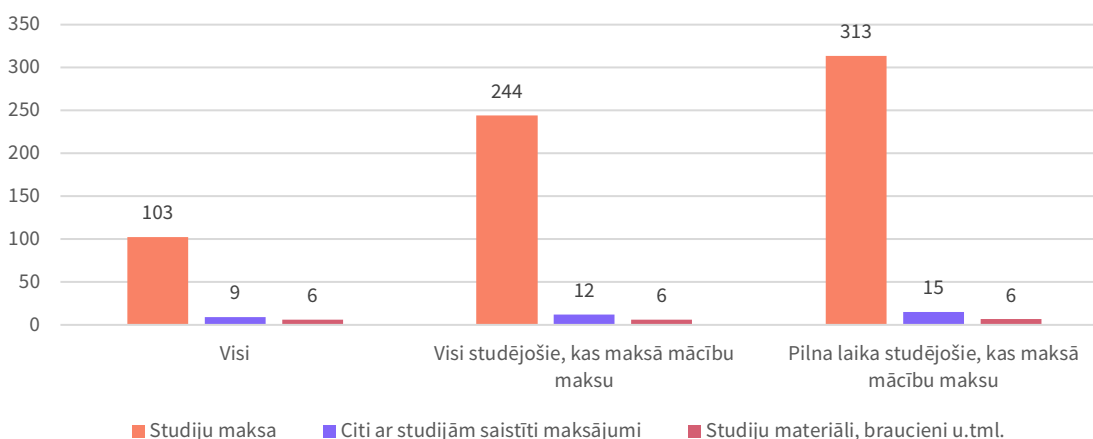
Bāze: visi respondenti.

7.4. Izdevumi studijām

Jautājums par izdevumiem, kas saistīti ar studijām, aptaujā tika uzdots atsevišķi. Atšķirībā no citiem izdevumiem ar studijām saistītās izmaksas respondentiem tika lūgts norādīt par semestri, pieņemot, ka mācību semestra ilgums Latvijā ir 5 mēneši. Lai iegūtu kopainu par visiem ar studijām saistītajiem izdevumiem, šeit aplūkotas izmaksu vidējās summas mēnesī. Jāpaskaidro, ka ar studijām saistītie izdevumi šajā pētījumā ietver šādas pozīcijas: studiju maksu un citus ar studiju procesu saistītos maksājumus, tādus kā maksa par eksāmeniem, studiju parādu kārtošanu; iemaksas studentu organizācijās vai citas ar studējošā aktivitātēm saistītas biedra naudas un dalības maksas; izdevumus par studiju materiāliem, piemēram, grāmatām, mācību materiālu kopēšanu, mācību izbraucieniem; citus ar studijām saistītus regulārus maksājumus, piemēram, privātstundas, papildu izglītošanos.

Atbilstoši studentu sniegtajai informācijai redzams, ka lielākā ar studijām saistīto izdevumu pozīcija iekļauj maksājumus par studijām, kas tiek maksāti augstākās izglītības iestādei, un tie veido vidēji 103 eiro mēnesī visiem studentiem, gan pilna, gan nepilna laika. Citi ar studijām saistītie izdevumi, ko norāda respondenti, vidēji veido 9 eiro mēnesī, bet izdevumi par studiju materiāliem, ar mācībām saistītiem braucieniem u.tml. — vidēji 6 eiro mēnesī. Ja aplūko to studējošo kopumu, kuri studē par maksu, tad redzams, ka ar studijām saistītie izdevumi šo studentu grupā pieaug vairāk nekā divas reizes — šie studējošie maksā vidēji 244 eiro mēnesī, bet atsevišķi PL studentu izdevumi par studijām sasniedz pat 313 eiro mēnesī.

36. attēls. Izdevumi studijām (vid. iro mēnesī)

Bāze: visi respondenti, kas snieguši atbildi uz jautājumu.

7.5. Kopsavilkums un secinājumi

Aptaujas dati liecina, ka, lai segtu ar studijām saistītos izdevumus, Latvijā studējošie lielākoties paļaujas uz savu darba algu. Tieši šis ienākumu avots ir gan visbiežāk minētais, gan arī proporcionāli nozīmīgākais studentu mēneša ienākumu struktūrā. Turklāt tas attiecas gan uz visiem studentiem kopumā, gan arī uz tiem, kas studē PL studiju programmās. Stipendijas ir pieejamas tikai nelielai daļai studējošo, un to apmērs studentu ienākumu struktūrā nav tik būtisks. Tipiski ir tas, ka liela daļa Latvijā studējošo ienākumus gūst no vairākiem avotiem vienlaikus.

Izdevumu ziņā galvenos tēriņus visiem studentiem prasa mājoklis un pārtika. Izdevumi par studijām vidēji ir daudz mazāki nekā izdevumi ikdienas vajadzību segšanai. Taču, ja raugās uz tiem studentiem, kas studē par maksu, kā arī uz PL studentiem kopumā, tad redzams, ka studiju izdevumi mēnesī šīm grupām ir vismaz divas reizes lielāki nekā pārējiem studentiem. Tas nozīmē, ka studiju izdevumi prasa būtisku daļu no studējošā ikmēneša budžeta.

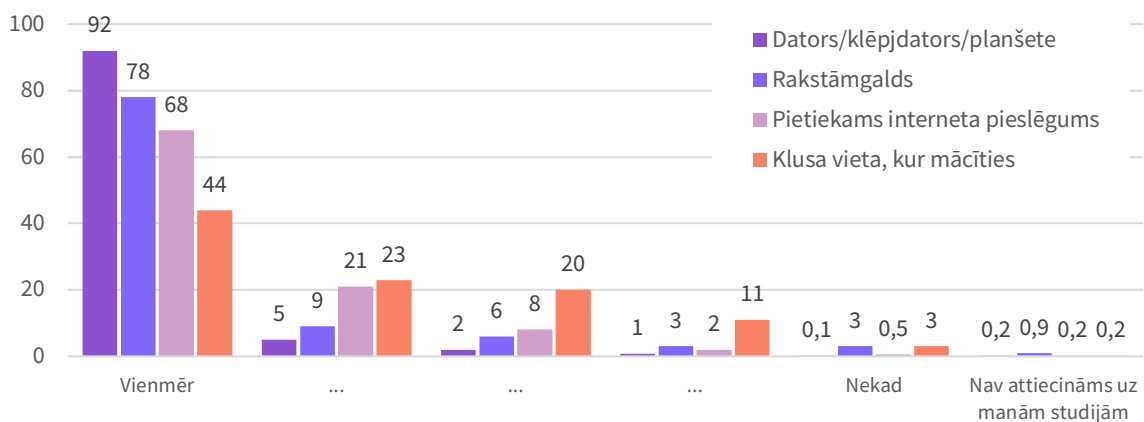
8. STUDIJU NOVĒRTĒJUMS

Augstākās izglītības kvalitātes vērtējums *Eurostudent VIII* pētījumā tika veikts Covid-19 pandēmijas kontekstā. Sākot ar 2020. gada martu, studijas Latvijas augstskolās notika attālināti. Ministru kabineta 12. marta rīkojumam Nr. 103 par ārkārtas situāciju valstī ar mērķi ierobežot Covid-19 vīrusa izplatību sekoja citi noteikumi par epidemioloģiskās drošības ievērošanu, kas turpināja ierobežot klātienē studijas augstākās izglītības iestādēs. Ierobežojumi studijām klātienē tika atcelti 2022. gada 1. aprīlī, studējošo aptaujas norises laikā. Ņemot vērā ārkārtas apstākļus, kādos augstākās izglītības iestādēm bija strauji jāpārorientējas izglītības nodrošināšanai attālinātā veidā, šim aspektam, apskatot studentu sniegto augstākās izglītības kvalitātes vērtējumu, šajā *Eurostudent* pētījuma posmā tiks pievērsta īpaša uzmanība.

8.1. Covid-19 pandēmijas ietekme uz studējošo pieredzi

Attālinātu studiju kontekstā īpaši svarīgs jautājums ir informācijas tehnoloģiju un interneta pieslēguma pieejamība. Abi šie faktori studējošajiem Latvijā nebija būtiski šķēršļi, mācoties attālināti. 92% studentu nepieciešamības gadījumā vienmēr bija pieejams dators vai citas digitālās ierīces. Pietiekams interneta pieslēgums vienmēr bija pieejams 68% studentu, bet 21% tas bija pieejams gandrīz vienmēr. Arī mācību apstākļi, piemēram, rakstāmgalds vienmēr bija pieejams 78% studējošo, un klusa vieta, kur mācīties, vienmēr bija 44% studējošo. Daļai studējošo rakstāmgalds un klusa vieta mācībām bija pieejami nedaudz retāk (atbilstīgi 15% un 43% studējošo). PL un NL studējošo atbildes šajā jautājumā bija gandrīz identiskas. Līdz ar to var teikt, ka infrastruktūra, kas nepieciešama attālinātām studijām, nebija būtisks šķērslis, lai mācītos.

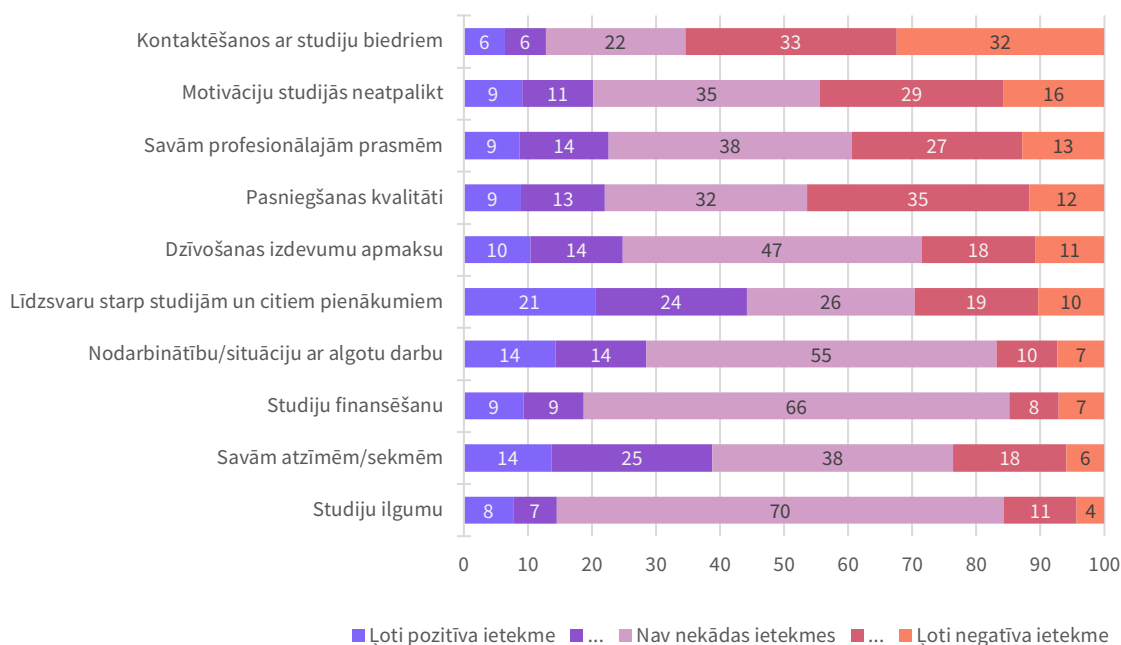
37. attēls. Attālinātām studijām nepieciešamās infrastruktūras pieejamība (%)

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Vērtējot Covid-19 ietekmi uz dažādiem augstākās izglītības studiju aspektiem, svarīgi atsevišķi aplūkot PL studējošo viedokli, jo pāreja no lekcijām un kontaktiem ar pasniedzēju klātienē uz attālinātajām mācībām visbūtiskāk mainīja studiju apstākļus tieši šajā studējošo grupā. Uz to skaidri norāda arī studentu atbildes – visnegatīvāk pandēmija ietekmēja studējošo iespējas kontaktēties ar saviem studiju biedriem (65%). Pozitīvu ietekmi šajā aspektā saskatījuši 12% studējošo. Salīdzinoši liela daļa studentu (46%) uzskata, ka pandēmijas laikā pasliktinājusies pasniegšanas kvalitāte. Negatīvu pandēmijas iespaidu uz motivāciju studēt izjutuši 44% studējošo, bet 39% studentu atzina negatīvu Covid-19 ietekmi uz savu profesionālo prasmju attīstību. Interesanti un svarīgi atzīmēt, ka 44% studentu Covid-19 radītie apstākļi ļāvuši rast labāku līdzsvaru starp studijām un citiem pienākumiem, bet 39% norādījuši uz savu sekmju uzlabošanos. Gandrīz puse vai pat vairāk studentu atzinuši, ka Covid-19 nav iespaidojis viņu dzīvošanas izdevumu apmaksu (47%), situāciju ar algotu darbu (55%), studiju finansēšanu (66%) un studiju ilgumu (70%).

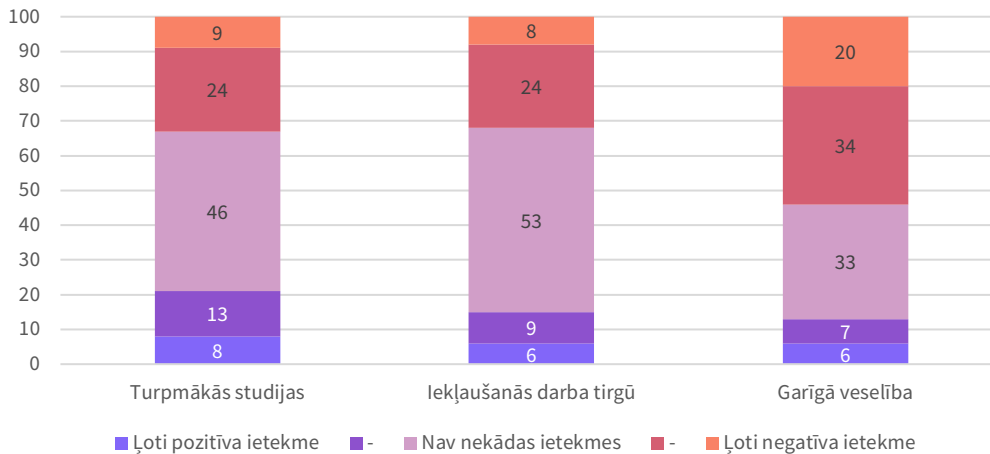
38. attēls. Covid-19 ietekme uz dažādiem studiju pieredzes aspektiem (%)

Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Domājot par pandēmijas ietekmi ilgtermiņā, studenti paredz, ka Covid-19 visvairāk ietekmēs viņu garīgo veselību. Tikai trešdaļa (33%) uzskata, ka šajā ziņā Covid-19 neatstās nekādas sekas, 54% pieļauj, ka ilgstošās pandēmijas sekas viņu garīgajai veselībai būs negatīvas. Aptuveni puse studējošo (53%) uzskata, ka Covid-19 neradīs ilgstošu ietekmi uz iekļaušanos darba tirgū, bet 32% domā, ka šī ietekme būs negatīva. Trešdaļa (33%) studējošo saskata ilgtermiņā negatīvu Covid-19 ietekmi uz viņu studiju plāniem, bet 46% nav izjutuši nekādu iespaidu šajā aspektā.

39. attēls. Covid-19 ilgtermiņa ietekme uz studijām, darbu un garīgo veselību (%)

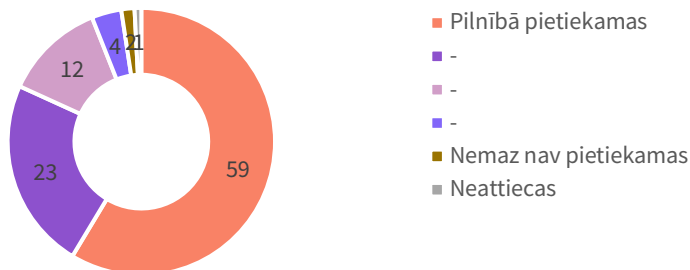

Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

8.2. Studiju vides digitalizācija un Latvijas studentu digitālās prasmes

Lai sekmīgi iesaistītos attālinātās studijās, kuru nepieciešamību diktēja Covid-19 radītie apstākļi, svarīgas bija studējošo digitālās prasmes jeb kompetences. 59% studējošo savas digitālās prasmes novērtē kā pilnībā pietiekamas, 23% — kā pietiekamas, 12% savas prasmes vērtē piesardzīgāk, bet par nepietiekamām tās uzskata 6% studējošo. Studentu pašvērtējums ļauj secināt, ka vairumam studējošo digitālo prasmju līmenis ir viņu studiju vajadzībām atbilstošs.

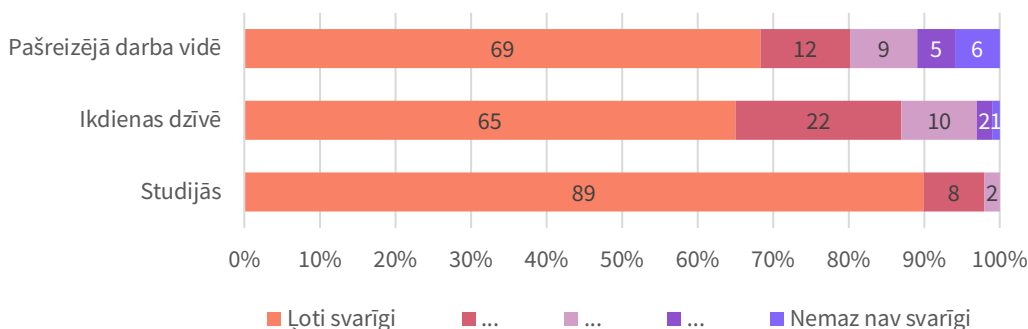
40. attēls. Studējošo digitālo prasmju pašvērtējums (%)

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Digitālo prasmju līmenis ir atkarīgs no digitālo ierīču lietošanas un pieprasījuma dažādās dzīves jomās. Absolūtais vairākums — 89% studējošo Latvijā atzīst, ka digitālo ierīču izmantošana studijās ir ļoti svarīga. Ikdienas dzīvē tā šķiet ļoti svarīga vai svarīga 87% studējošo, pašreizējā darba vidē — 81% studējošo. Lai arī studijās digitālo ierīču nepieciešamība tiek novērtēta visaugstāk, bet redzams, ka lielākajai daļai studējošo datoru un citu digitālo ierīču lietošana ikdienā un darba vidē ir tikpat nepieciešama un svarīga.

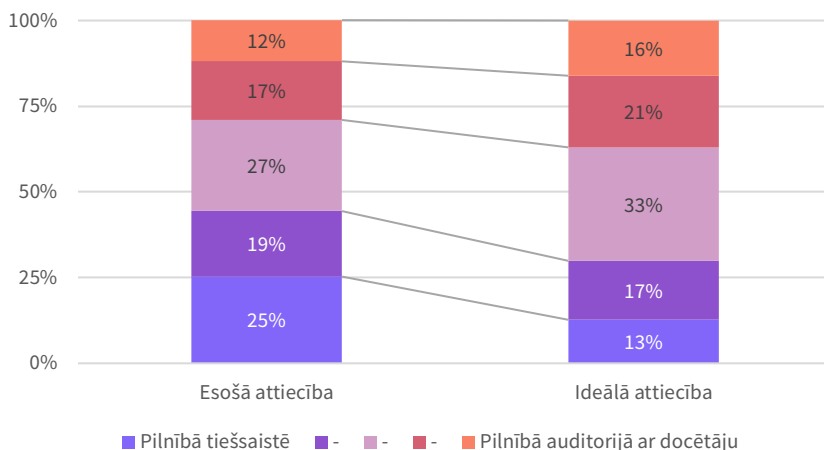
41. attēls. Datoru un digitālo ierīču lietošanas nepieciešamība (%)

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Atbildes uz jautājumu par esošo un ideālo attiecību starp dažādām studiju formām svarīgi aplūkot PL studējošo grupā. Eurostudent VIII aptaujas laikā 2022. gada pavasarī izglītības iestādēs attālinātās studijas tika kombinētas ar lekcijām klātienē. Lielai daļai studentu (44%) lekcijas un nodarbības noritēja pilnībā vai gandrīz pilnībā tiešsaistē. Kombinēts modelis starp studijām tiešsaistē un auditorijā bija nodrošināts 27% studentu, bet lielākoties vai pilnībā auditorijā ar docētāju nodarbības bija apmeklējuši 29% studējošo. Vērtējot ideālo studiju formu, aptuveni trešā daļa Latvijas studentu dotu priekšroku kombinētām studijām tiešsaistē un auditorijā ar docētāju — 31% par ideālu risinājums atzīst studiju formātu, kas vienmērīgi nodrošina studijas tiešsaistē un klātienē. Studiju formu, kurā nodarbības galvenokārt vai pilnībā notiek klātienē — auditorijā ar docētāju, atbalsta 37% studējošo. Savukārt 30% par ideālu risinājumu sliecas uzskatīt pilnīgi vai gandrīz pilnīgi attālinātās studijas tiešsaistē.

42. attēls. Pašreizējā un ideālā attiecība starp studijām tiešsaistē un klātienē (%)

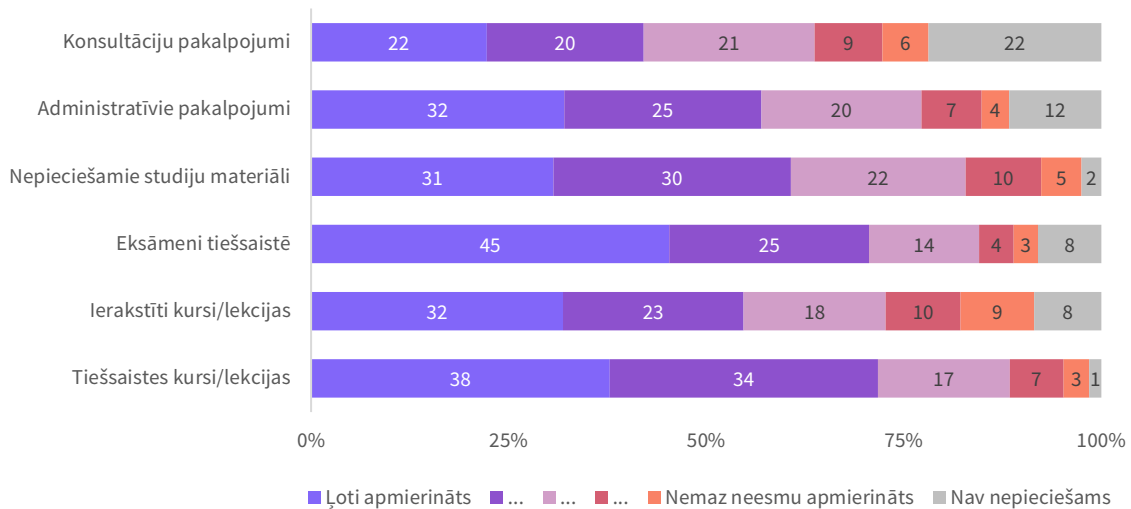
Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

8.3. Augstākās izglītības kvalitātes vērtējums

Ņemot vērā to, ka 71% PL studiju vismaz daļēji ietvēra studiju vielas apgūšanu tiešsaistē vai attālināti, svarīgi noskaidrot jautājumu par studējošo apmierinātību ar digitāli pieejamo studiju saturu, materiāliem un atbalstu. Salīdzinoši visapmierinātākie studenti bija ar

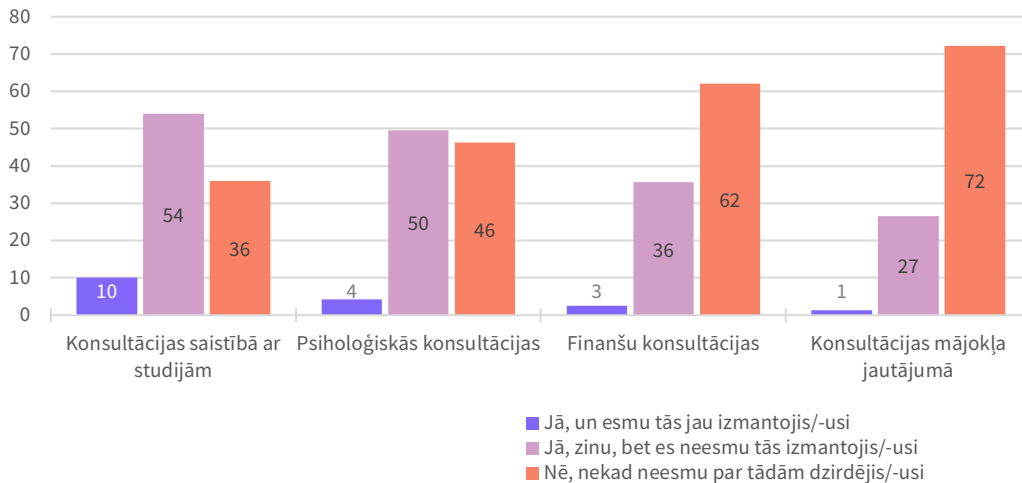
eksāmeņiem tiešsaistē — šajā studiju aspektā bija vislielākais to studentu īpatsvars, kas bija ļoti apmierināti ar šādu piedāvājumu (45%), tāpat salīdzinoši liela daļa studējošo bija ļoti apmierināti ar tiešsaistes lekcijām (38%). Vairāk nekā pusi studējošo kopumā apmierināja arī lekciju ieraksti (55%) un nepieciešamo studiju materiālu digitālā pieejamība (61%). Vairāk nekā puse studentu bija apmierināti arī ar digitāli saņemtajiem administratīvajiem pakalpojumiem (57%). Nedaudz mazāka daļa studentu pozitīvi vērtēja digitāli sniegtās konsultācijas (42%).

43. attēls. Apmierinātība ar digitālo pieejamību (%)

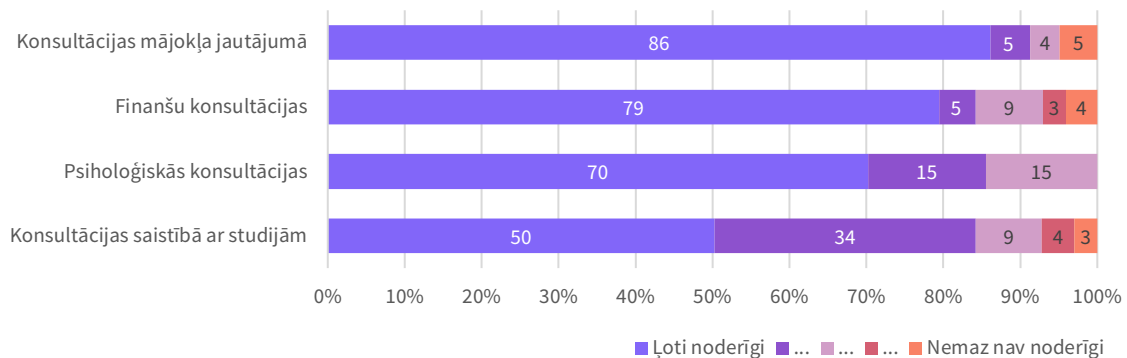
Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Psiholoģiskais atbalsts ir nozīmīgs sekmīgas studiju pieredzes gūšanai. Tāpēc *Eurostudent VIII* tika uzdoti vairāki jautājumi attiecībā uz studentu informētību par pieejamo atbalstu un tā vērtējumu. Konsultācijas saistībā ar studijām bija izmantojuši 10% studējošo, 54% par šādu iespēju bija informēti, bet nebija to izmantojuši, 36% nekad nebija dzirdējuši par šādām konsultācijām. Augstskolas piedāvātās psihologa konsultācijas bija izmantojuši tikai 4% studējošo, 50% par tādām bija dzirdējuši, bet lielai daļai — 46% studējošo par šādu konsultāciju pieejamību nebija informācijas. Saistībā ar studijām piedāvātās finanšu konsultācijas bija izmantojusi vēl mazāka daļa studējošo — 3%, informēti par šādu konsultāciju pieejamību bija 36%, bet 62% vispār par šādām konsultācijām nebija dzirdējuši. Saskaņā ar augstskolas sniegtu atbalstu mājokļa jautājumā bijusi vien dažiem studentiem — 1% izmantojuši konsultācijas par mājokli, 27% par tām bija dzirdējuši, bet lielākajai daļai studējošo (72%) nav bijusi nekāda informācija par šādu konsultāciju pieejamību.

44. attēls. Informētība par augstākās izglītības kontekstā pieejamajām konsultācijām (%)

Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Tā kā konsultācijas par studijām, par psiholoģiska rakstura, finanšu un mājokļa jautājumiem izmantojusi pavisam neliela daļa studējošo, šo pakalpojumu vērtējums ir drīzāk indikatīvs. Tomēr tas sniedz ieskatu, vai konsultācijas par šiem jautājumiem studentiem būtu nepieciešamas un noderīgas. Visbiežāk studenti atzina, ka ļoti noderīgas būtu konsultācijas mājokļa jautājumā (86%), un tieši par šāda veida konsultācijām studējošie bija vismazāk informēti. Konsultācijas finanšu jautājumos par ļoti noderīgām atzītas 79% gadījumos, psiholoģiskās konsultācijas — 70% gadījumos. Interesanti, ka tikai puse (50%) no tiem, kas izmantojuši, par ļoti noderīgām atzinuši konsultācijas saistībā ar studijām.

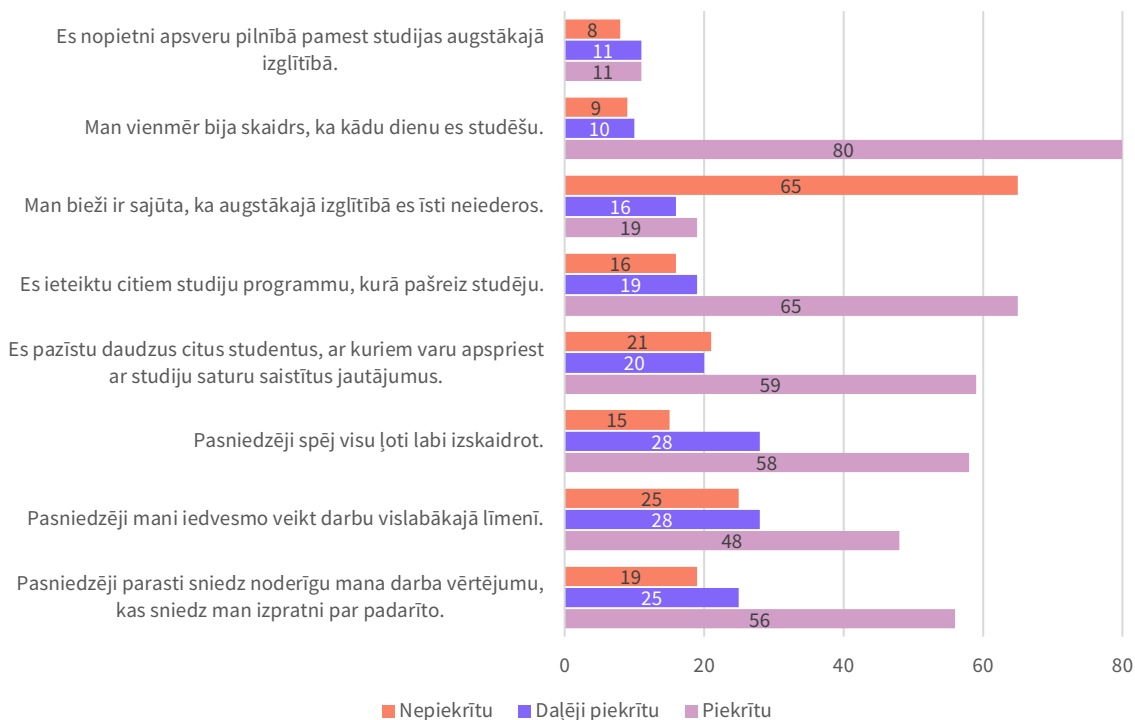
45. attēls. Augstākās izglītības kontekstā pieejamo konsultāciju vērtējums (%)

Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Studiju kvalitātes vērtējums *Eurostudent VIII* ietvaros tiek skatīts pasniegšanas un studējošo piederības izjūtu aspektos. Pasniedzēju darba vērtējumam tika piedāvāti sekojoši apgalvojumi, par kuriem studējošie varēja sniegt atbildi piecu punktu skalā, ranžējot atbildes no «pilnībā piekritu» līdz «pilnībā nepiekritu»: (1) pasniedzēji parasti sniedz noderīgu mana darba vērtējumu, kas sniedz man izpratni par padarīto; (2) pasniedzēji mani iedvesmo veikt darbu vislabākajā līmenī; (3) pasniedzēji spēj visu ļoti labi izskaidrot. Studējošo piederības sajūta augstskolai līdzīgā veidā tika mērīta ar šādiem apgalvojumiem:

(1) es pazīstu daudzus citus studentus, ar kuriem varu apspriest ar studiju saturu saistītus jautājumus; (2) es ieteiktu citiem studiju programmu, kurā pašreiz studēju; (3) man bieži ir sajūta, ka augstākajā izglītībā es īsti neiederos; (4) man vienmēr bija skaidrs, ka kādu dienu es studēšu; (5) es nopietni apsveru pilnībā pamest studijas augstākajā izglītībā.

46. attēls. Augstākās izglītības kvalitātes vērtējums (%)

Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Kopumā apgalvojumam, ka pasniedzēji parasti sniedz noderīgu studenta darba vērtējumu, kas sniedz viņiem izpratni par padarīto, piekrita vai pilnībā piekrita 56% studējošo. Kritiskāki šajā vērtējumā nekā pārējie bija garā cikla maģistra līmeņa programmās studējošie ($\chi^2(1915) = 76.03, p < .05$)²⁵. Pēc studiju jomām, daudz retāk nekā pārējie šim apgalvojumam piekrita datorikas un veselības aprūpes un sociālās labklājības jomās studējošie ($\chi^2(1914) = 84.90, p < .05$), no kuriem lielākā daļa ir garā cikla profesionālā maģistra programmas studenti.

58% studentu uzskatīja, ka pasniedzēji spēj visu ļoti labi izskaidrot. Būtiski sliktāka pieredze šajā ziņā, salīdzinot ar citu studiju līmeņu studentiem, atkal bijusi garā cikla maģistra līmeņa studiju programmās studējošajiem ($\chi^2(1915) = 72.97, p < .05$). Jāatgādina, ka garā cikla maģistra līmeņa studiju programmas ir profesionāli visvairāk fokusētas un liela daļa studējošo ir motivēti, studē augstā intensitātē un ir prasīgi attiecībā uz studiju kvalitāti. Šajās studiju programmās nereti studē jau gados vecāki un profesionāli pieredzējušāki studenti, kas varētu ietekmēt viņu attieksmi pret studijām un pasniedzēju darba kvalitātes vērtējumu. Pēc studiju jomām, līdzīgi kā iepriekš, neapmierinātāki ar pasniedzēju spēju labi izskaidrot

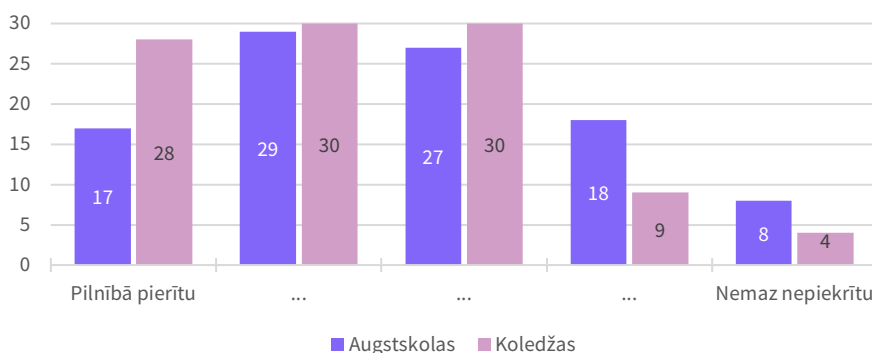
²⁵ Lai pārbaudītu analizējamo pazīmju atšķirības starp dažādām studējošo grupām, šeit un turpmāk izmantots hī kvadrāta tests. Statistiskā nozīmība novērtēta 0,05 nozīmīguma līmenī.

studiju materiālu ir datorikas un veselības aprūpes un sociālās labklājības jomās studējošie ($\chi^2(1919) = 92.39, p < .05$).

Apgalvojumam, ka pasniedzēji iedvesmo veikt darbu vislabākajā līmenī, piekrituši kopumā 48% studējošo. Šādu pozitīvu pasniedzēju iedvesmas efektu biežāk izjutuši koledžās nekā augstskolās studējošie ($\chi^2(1914) = 84.90, p < .05$). Eurostudent VI pētījuma posmā pasniedzēju iedvesmojumu pozitīvi bija novērtējusi nedaudz lielāka daļa studējošo (51%), bet vairāk bija arī to studentu, kas šim apgalvojumam piekrita tikai daļēji (36%). Šajā Eurostudent posmā palielinājusies arī kritiski noskaņoto studentu daļa, kurus pasniedzēji nebūt neiedvesmo veikt darbu vislabākajā līmenī (25%).

47. attēls. Pasniedzēji iedvesmo veikt darbu vislabākajā līmenī (%)

Bāze: PL studējošie, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

Raksturojot studiju vidi, 59% aptaujāto pazīst daudzus citus studentus, ar kuriem var apspriest ar studiju saturu saistītus jautājumus, tādējādi gūstot atbalstu studijām un iesaistoties studentu dzīvē. Taču piektā daļa studentu (21%) šim apgalvojumam nepiekrīt, bet katrs piektais (20%) piekrīt tikai daļēji. Iespējams, šis rezultāts ir tieši saistāms ar Covid-19 pandēmijas ierobežojumu ietekmi uz kontaktēšanos ar studiju biedriem arī klātienēs studiju formā. Tie studējošie, kas atzina ļoti negatīvu Covid-19 ierobežojumu ietekmi uz kontaktēšanos ar studiju biedriem, biežāk nekā pārējie norādīja, ka nepazīst studiju biedrus tik labi, lai vērstos pie viņiem pēc padoma ($\chi^2(1907) = 193.23, p < .05$). Tas liecina, ka arī augstākās izglītības sistēmā un gados jaunu cilvēku grupā sociālās izolācijas riskiem bijusi pakļauta gandrīz puse studējošo.

Par studējošo piederības sajūtu augstskolai un zināmā mērā arī apmierinātību ar studijām liecina fakts, ka 65% studējošo arī citiem ieteiktu studiju programmu, kurā viņi šobrīd studē. Salīdzinot ar 2017. gada aptauju, kad savu studiju programmu citiem būtu ieteikuši 60% studējošo, šis rādītājs ir nedaudz uzlabojies. Vienlaikus ir pieaudzis arī savu studiju programmu negatīvi vērtējošo studentu īpatsvars. Pilnīgi pārliecināti, ka to neieteiktu citiem, 2017. gadā bija 11%, bet 2022. gadā — 16% studējošo. Atbilstīgi samazinājusies ir tā studentu daļa (19%), kas nav īsti pārliecināti un daļēji piekrīt minētajam apgalvojumam (2017. gadā šādu “nepārliecināto” studentu bija 29%).

Apgalvojumam, ka viņi sajūtas neiederīgi augstākajā izglītībā, nepiekrīt 65% studējošo. Savukārt biežāk, nekā tika gaidīts, šādam vērtējumam piekrituši gados jaunākie studenti vecumā līdz 22 gadiem ($\chi^2(1915) = 34.71, p < .05$). Skaidrojums tam visdrīzāk meklējams

apstākļos, ka šie jaunieši augstākās izglītības sistēmā pirmo reizi savā dzīvē iesaistījās tieši Covid-19 ierobežojumu laikā. Jaunieši vecumā līdz 22 gadiem studijas pirmo reizi uzsākuši aptuveni 2020. gadā, kad spēkā stājās jau pirmie ierobežojumi studijām klātienē ($F(3, 1888) = 717.49, p < .05, \eta^2 = .53$). Klātienes studiju pieredzes trūkums ir negatīvi ietekmējis studējošo pieredzes sajūtu augstākajai izglītībai Covid-19 laika pirmreizējo studentu paaudzē. Pozitīvi tomēr ir tas, ka absolūtajam vairākumam (80%), tai skaitā jauniešiem līdz 22 gadu vecumam, vienmēr ir bijusi pārlicība, ka kādu dienu viņi studēs augstskolā. Šī motivācija var palīdzēt laika gaitā pārvarēt Covid-19 negatīvo ietekmi arī uz augstākās izglītības sistēmu un studējošo labklājību. Iespēju pilnībā pamest studijas augstākajā izglītībā apsver salīdzinoši neliela daļa — 11% studējošo.

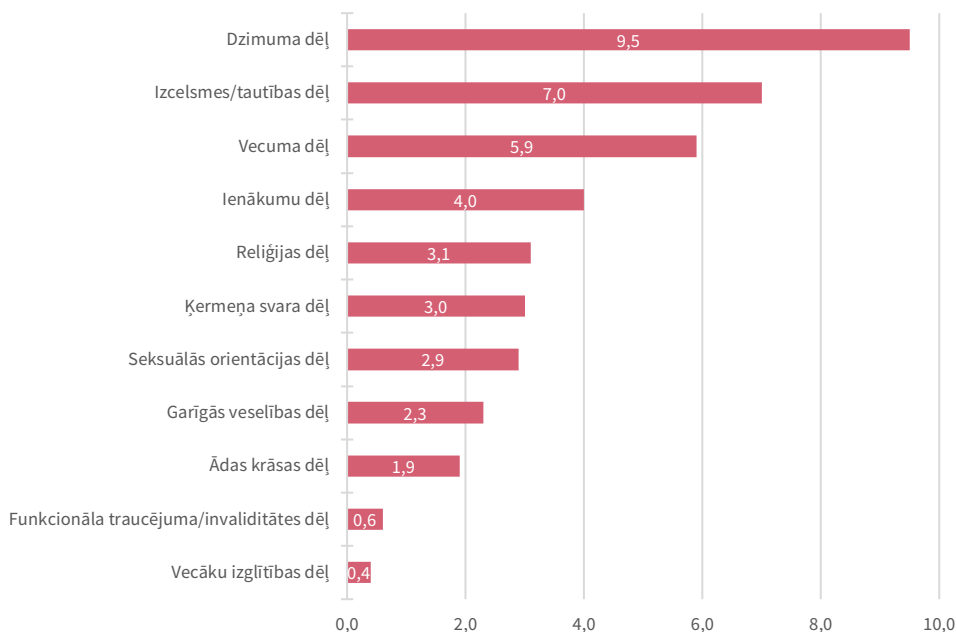
8.4. Diskriminācijas pieredze studiju kontekstā

2022. gada aptaujā tika iekļauts speciāls jautājumu bloks (modulis) par diskrimināciju, ko studenti varētu būt piedzīvojuši savu studiju laikā. Lai arī diskriminējoša attieksme studiju vidē Latvijā nav izplatīta, atsevišķi rādītāji liecina, ka dažās jomās tā tomēr pastāv.

Visbiežāk diskrimināciju studiju kontekstā studenti ir izjutuši sava dzimuma dēļ (10%). Diskriminējošu attieksmi savas izcelsmes vai tautības dēļ piedzīvojuši 7%, bet sava vecuma dēļ — gandrīz 6% studējošo. Citu iemeslu dēļ studējošie jutušies diskriminēti salīdzinoši vēl retāk: materiālā nodrošinājuma — ienākumu dēļ diskriminēti jutušies 4%, reliģiskās pārliecības dēļ — 3%, ķermeņa svara dēļ — 3%, seksuālās orientācijas dēļ — arī aptuveni 3%, mentālās veselības problēmu dēļ — 2%, ādas krāsas dēļ — gandrīz 2%, funkcionālu traucējumu un vecāku izglītības dēļ — tikai dažos gadījumos.

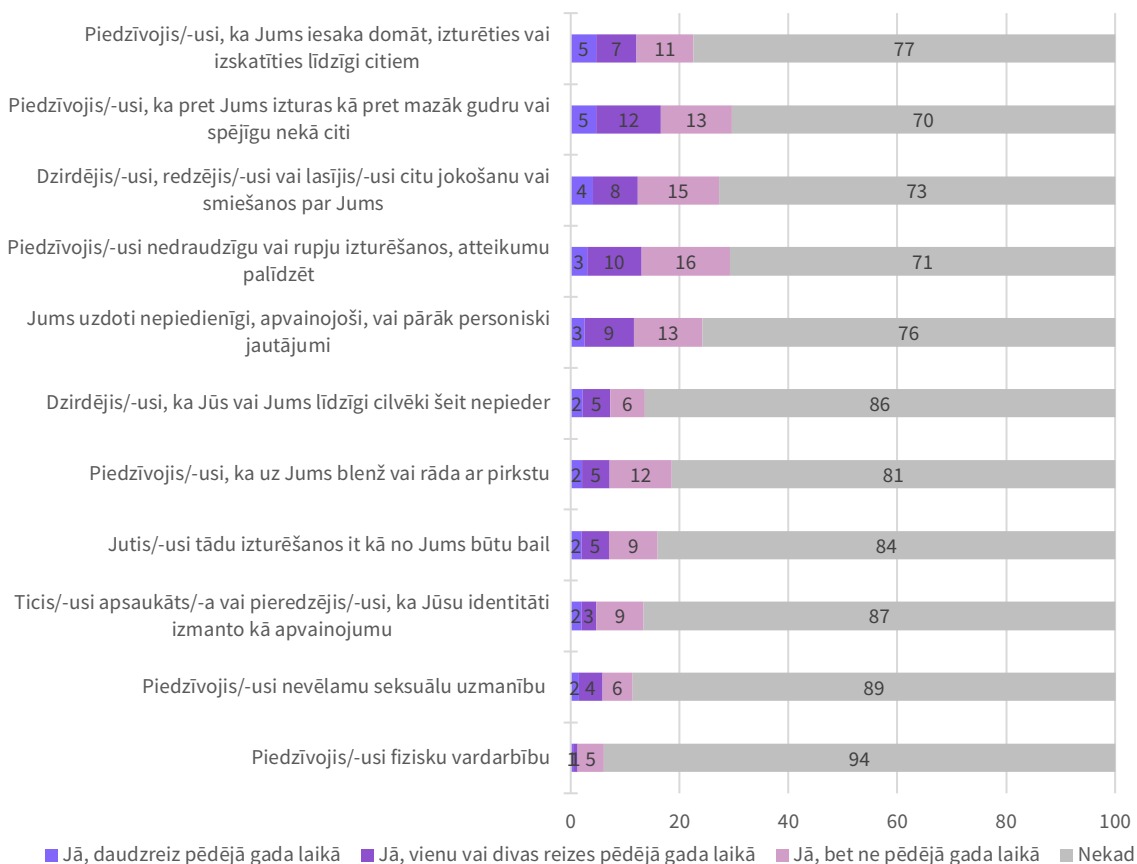
Studējošajiem, kuri pēdējā gada laikā izjutuši diskriminējošu attieksmi, visbiežāk bijis jāuzklausa ieteikumi gan domās, gan rīcībā vairāk līdzināties citiem (5%), jāpiedzīvo, ka pret viņiem izturas kā pret mazāk spējīgiem nekā pārējie (5%), un jāsaskaras ar apsmiešanu (4%). Papildus šai pieredzei kopumā aptuveni 10% studējošo pēdējā gada laikā savu studiju kontekstā ir piedzīvojuši nedraudzīgu izturēšanos vai atteikumu palīdzēt, saņēmuši nepiedienīgus vai aizskarošus jautājumus. Kopumā aptuveni 7% no diskrimināciju izjutušajiem studentiem norāda, ka pēdējā gada laikā ir dzirdējuši, ka viņiem līdzīgi cilvēki šeit neiederas, uz viņiem ir blenzts vai rādīts ar pirkstu, vai arī izjutuši, ka no viņiem baidās. Aptuveni 5% no viņiem ir tikuši apsūkāti, redzējuši, ka viņu identitāti izmanto kā apvainojumu, un piedzīvojuši nevēlamu seksuālu uzmanību, piemēram, komentārus, pieskārienus vai skūpstus. Atsevišķi studenti (nepilns 1%) pēdējā gada laikā ir piedzīvojuši fizisku vardarbību, tai skaitā daži — vairākas reizes un daži — vienu vai divas reizes. Studiju kontekstā ilgākā laika periodā (ne pēdējā gada laikā) ar iepriekš minēto negatīvo pieredzi, izjutot dažāda veida diskrimināciju, ir saskārušies vēl 5% līdz 16% studējošo.

48. attēls. Vai Jūs savu studiju kontekstā jebkad esat izjutis/-usi pret Jums vērstu diskrimināciju? (%)

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

49. attēls. Negatīvas attieksmes pieredze studiju kontekstā (%)

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

8.5. Kopsavilkums un secinājumi

Par spīti Covid-19 radītajiem apstākļiem, vairums studējošo Latvijā ir apmierināti ar savu pieredzi augstākās izglītības sistēmā. Studentiem Latvijā ir nepieciešamās digitālās tehnoloģijas un pietiekams interneta pieslēgums, lai sekmīgi iesaistītos studiju procesā arī attālinātā veidā. Pietiekamas ir arī studējošo digitālās prasmes. Trešā daļa PL studējošo uzskata, ka ideāls studiju formāts būtu tāds, kas vienmērīgi kombinē studijas tiešsaistē un klātienē. Lai arī studējošie Latvijā nesagaida lielu Covid-19 seku ietekmi uz savām turpmākajām studijām vai darba gaitām, vairāk nekā puse prognozē ilgstošu pandēmijas ietekmi uz savu mentālo veselību. Visnegatīvāk Covid-19 pandēmijas radītie apstākļi ietekmējuši kontaktēšanos ar studiju biedriem. Tas tiešā veidā negatīvi ietekmējis pirmo reizi augstākajā izglītībā studējošo iekļaušanos citu studējošo saimē, studentu sabiedrībā. Aptuveni divas trešdaļas studentu jūt, ka viņi iederas augstākajā izglītībā. Retāk nekā citi to atzīst jaunāka vecuma studenti, kuri studijas pirmo reizi uzsākuši Covid-19 ierobežojumu laikā. Pozitīvi ir tas, ka, par spīti šai pieredzei, vairums studējošo augstākās izglītības studijas pārtraukt nedomā.

Salīdzinot ar 2017. gadu, kad Latvijā tika realizēts *Eurostudent VI*, studenti ir kļuvuši izlēmīgāki, vērtējot dažādus izglītības kvalitātes aspektus. Lai gan saglabājas tendence kopumā visu vērtēt pozitīvi, palielinājusies ir dažādus studiju aspektus negatīvi vērtējošo studentu daļa. Iespējams, ka to var skaidrot ar Covid-19 ietekmi, kas paspīlgtināja atšķirības starp veiksmīgākiem un neveiksmīgākiem risinājumiem augstākās izglītības piedāvājumā. Iespējams arī, ka šajā pētījumā pārstāvētā studentu paaudze mazāk kautrējas izteikt kritisku vērtējumu. Jautājumos, kas saistīti ar pasniedzēju spēju labi izskaidrot mācību vielu, kritiskāku vērtējumu nekā citi pauduši garā cikla profesionālā maģistra līmeņa studenti, datorikas, kā arī veselības aprūpes un sociālās labklājības jomās studējošie.

Konsultācijas saistībā ar studijām, kas varētu sekmēt labāku studiju pieredzi, studējošie izmanto maz. Trešā daļa par šāda pakalpojuma pieejamību neko nezina. Vēl mazāka daļa studējošo ir informēta par psiholoģiskām, finanšu un mājokļa jautājumu konsultācijām augstskolās. Taču tieši šīs pēdējās trīs, pēc studentu domām, būtu vislietderīgākās. Tas rosina jautāt, vai augstskolu piedāvājums studentiem saņemt konsultācijas un padomus jautājumos par studiju saturu un organizāciju ir pietiekams?

Atbildes uz *Eurostudent VIII* iekļauto speciālo jautājumu kopumu par diskrimināciju, kuru studenti izjutuši savu studiju kontekstā, liecina, ka Latvijā augstākās izglītības sistēmā kopumā nav diskriminējoša vide, tomēr atsevišķos gadījumos studējošie jutušies diskriminēti savas izcelsmes, tautības vai vecuma dēļ, bet salīdzinoši visbiežāk diskrimināciju studiju kontekstā studenti ir izjutuši sava dzimuma dēļ.

9. STARPTAUTISKĀ MOBILITĀTE

Iesaistīšanās ārvalstu studiju apmaiņas programmās, prakse vai stažēšanās ārzemēs sniedz studentiem iespēju attīstīt starpkultūru saskarsmes prasmes, uzlabot svešvalodu zināšanas, iegūt jaunas sociālās un profesionālās iemaņas. *Eurostudent* pētījumi tradicionāli pievēršas tam, cik aktīvi studējošie izmanto starptautiskās studiju un prakses mobilitātes iespējas, kādu programmu ietvaros un ar kādiem rezultātiem. Tāpat tiek vērtēti iespējamie šķēršļi studējošo dalībai īstermiņa ārvalstu studijās. Šajā nodaļā aplūkoti visi minētie jautājumi.

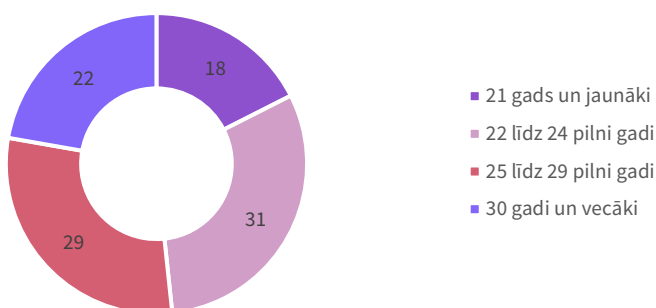
9.1. Starptautiskā studiju mobilitāte

2022. gada pētījumā studējošo proporcija, kas akadēmiskās mobilitātes ietvaros īslaicīgi studējuši ārvalstīs, bija 8%. Iepriekšējā pētījuma ciklā 2017. gadā ārvalstīs bija studējuši 9% studentu.

Starptautiskajā studiju mobilitātē primāri iesaistījušies universitātes tipa augstskolu studenti (94% gadījumu) un tikai 6% koledžās studējošo. Trīs ceturtdaļas no mobilitātē iesaistītajiem studentiem (76%) studē augstskolās Rīgā, bet 24% – reģionālajās augstskolās vai augstskolu filiālēs dažādās Latvijas pilsētās. Starptautiskajā studiju mobilitātē pamatā piedalījušies valsts augstskolu studenti (90%).

Statistiski nozīmīgi biežāk nekā vīrieši (32%) īslaicīgā starptautiskā studiju mobilitātē iesaistījušās sievietes (68%; $\chi^2(1908)=9.55, p < .05$). Retāk nekā gaidīts ārvalstu praksē iesaistījušies studējošie vecumā līdz 22 gadiem ($\chi^2(1908) = 72.55, p < .05$). Šīs vecuma grupas pārstāvji veidoja mazāko grupu starptautiski mobilo studentu vidū (18%). Visbiežāk starptautiskajā studiju mobilitātē piedalījušies 22–24 gadus veci studenti (31%), kam seko 25–29 gadus vecie (29%) un 30 gadus sasniegušie vai vecāki studenti (22%).

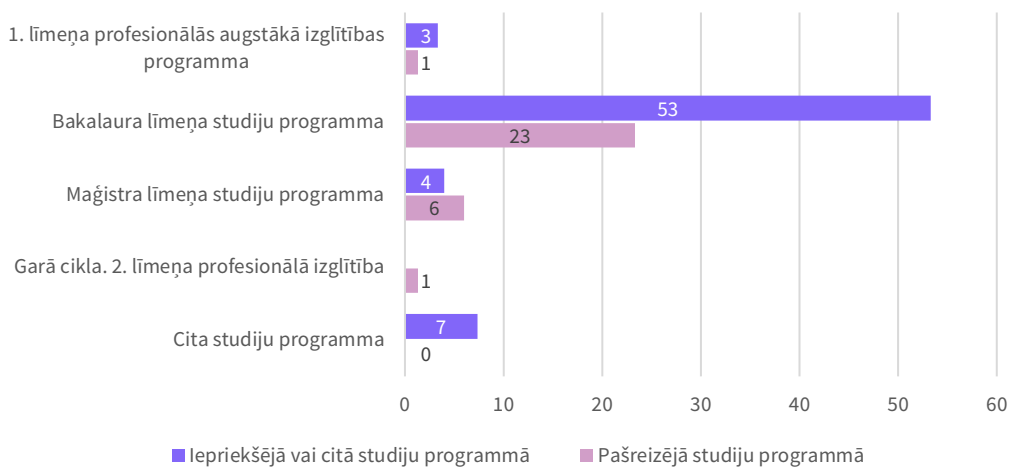
50. attēls. Studējošo vecums, kas piedalījušies starptautiskajā studiju mobilitātē (%)

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, $n = 151$.

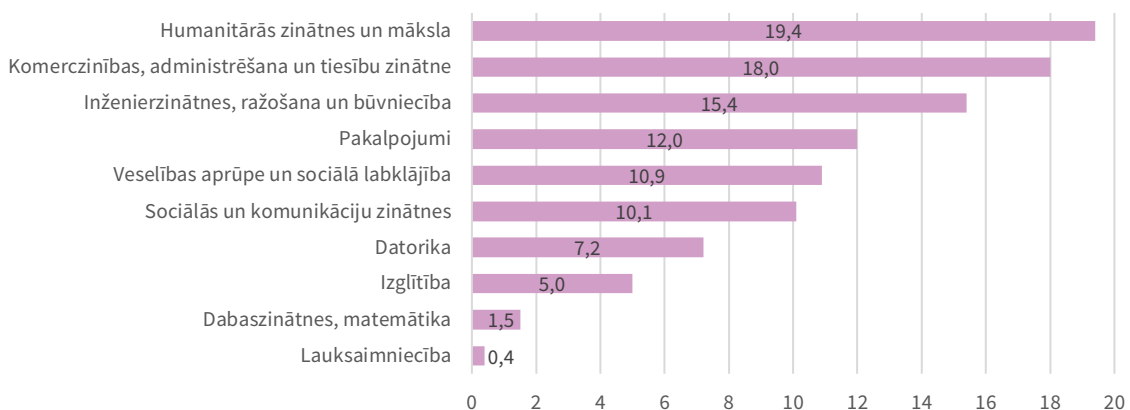
Pēc studiju līmeņa, visaktīvāk īstermiņa studiju mobilitātē iesaistīti bakalaura programmās studējošie (76%), kam seko maģistranti (10%). Pēc tematiskajām studiju jomām, visaktīvākie starptautiskajā studiju mobilitātē bijuši humanitāro zinātņu un mākslas studenti (19%). Pirmajā trijniekā pēc iesaistīšanās starptautiskajā studiju mobilitātē ir arī komerczinību, administrēšanas un tiesību zinātņu (18%) un inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības jomu studenti (15%). Pakalpojumu (12%), veselības aprūpes un sociālās labklājības (11%), kā arī sociālo un komunikāciju zinātņu (10%) studenti bijuši vidēji aktīvi starptautiskās mobilitātes dalībnieki. Visretāk uz īsām studijām ārvalstīs devušies datorikas (7%), izglītības (5%), dabaszinātņu un matemātikas (1,5%) un lauksaimniecības (0,4%) jomu studenti.

51. attēls. Studiju programmas līmenis, kad piedalījās starptautiskajā studiju mobilitātē (%)

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 151.

52. attēls. Starptautiskā studiju mobilitāte izglītības tematiskajās jomās (%)

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 151.

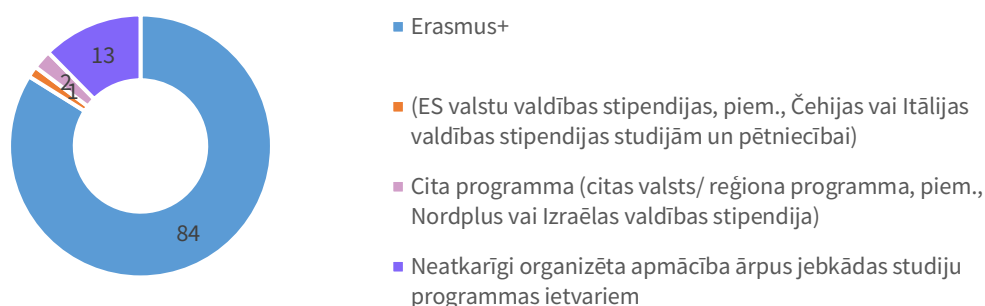
9.2. Ārvalstu studiju ietvars un kredītpunktu atzīšana

Tāpat kā iepriekš (Eurostudent, 2013, 2017), vairums studentu turpina izmantot Eiropas Savienības finansētās akadēmiskās mobilitātes programmas. No starptautiskajā mobilitātē

iesaistītajiem studentiem 84% studijām ārvalstīs izmantojuši *Erasmus+* ietvaru, kam seko neatkarīgi organizēta apmācība ārpus jebkādas programmas ietvariem (12%), citu programmu ietvaros ārvalstīs studējuši 4% mobilo studentu.

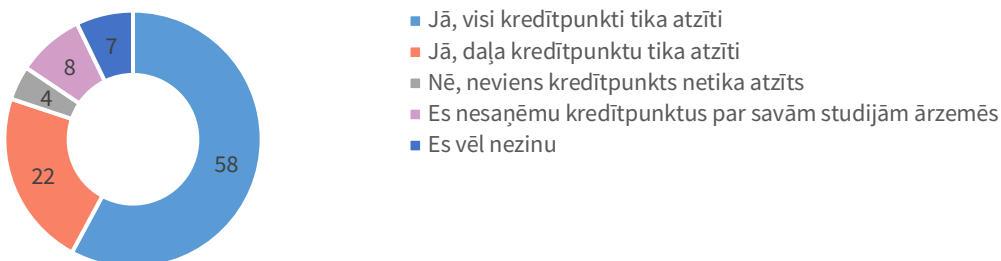
Lai izvērtētu, cik lielā mērā ārvalstīs iegūtās zināšanas tiek atzītas augstākās izglītības ietvaros Latvijā, studentiem tika lūgts norādīt, vai Latvijas augstskolas ir piešķirušas kredītpunktus par ārzemēs apgūto studiju vielu. Dati liecina, ka 58% studentu visi ārzemēs iegūtie kredītpunkti ir atzīti Latvijas augstskolā. Daļu kredītpunktu Latvijas augstskola atzina 22% studentu, 4% studentu atzīts netika neviens kredītpunkts, bet 7% vēl nebija informācijas par kredītpunktu atzīšanu (8% studentu kredītpunktus nesaņēma). Šis sadalījums ir līdzīgs tam, kāds tika konstatēts *Eurostudent VI* pētījumā.

53. attēls. Kādas programmas ietvaros tika organizētas studijas ārzemēs (%)

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 145.

54. attēls. Kredītpunktu (ECTS, sertifikātu u.c.) atzīšana un ieskaitīšana augstskolās Latvijā (%)

Bāze: respondenti ar studiju pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 144.

9.3. Ārvalstu studijas kavējošie faktori

Lai izvērtētu starptautisko mobilitāti kavējošos faktoros, studentiem tika piedāvāts četrpadsmit dažādu šķēršļu un apstākļu uzskaitījums, lūdzot atzīmēt, cik lielā mērā katrs no tiem ir vai ir bijis šķērslis studijām ārzemēs. No uzskaitītajiem apstākļiem kā šķērslis studijām ārvalstīs studenti visbiežāk norādījuši uz papildus finanšu slogu (55%). Tajā pašā laikā dati liecina, ka finanšu grūtībām nav bijusi izšķirīga loma, nosakot studējošo dalību starptautiskajā studiju mobilitātē. Finanšu grūtības līdzīgā apjomā atzīst gan tie, kas ir, gan tie, kas nav piedalījušies starptautiskajā studiju mobilitātē. Algota darba zaudēšanu prombūtnes dēļ kā lielu šķērslis ārvalstu studijām norādījis 31% studējošo. Tomēr arī šī faktora ietekme uz dalību starptautiskajā studiju mobilitātē būtu jāvērtē kontekstā ar citiem

apstākļiem. Tieši tie studējošie, kuri kādu laiku savu studiju ietvaros ir mācījušies ārzemēs, biežāk nekā gaidīts atzina šo starptautiskās studiju mobilitātes šķērslī ($\chi^2(1821) = 12.12, p < .05$).

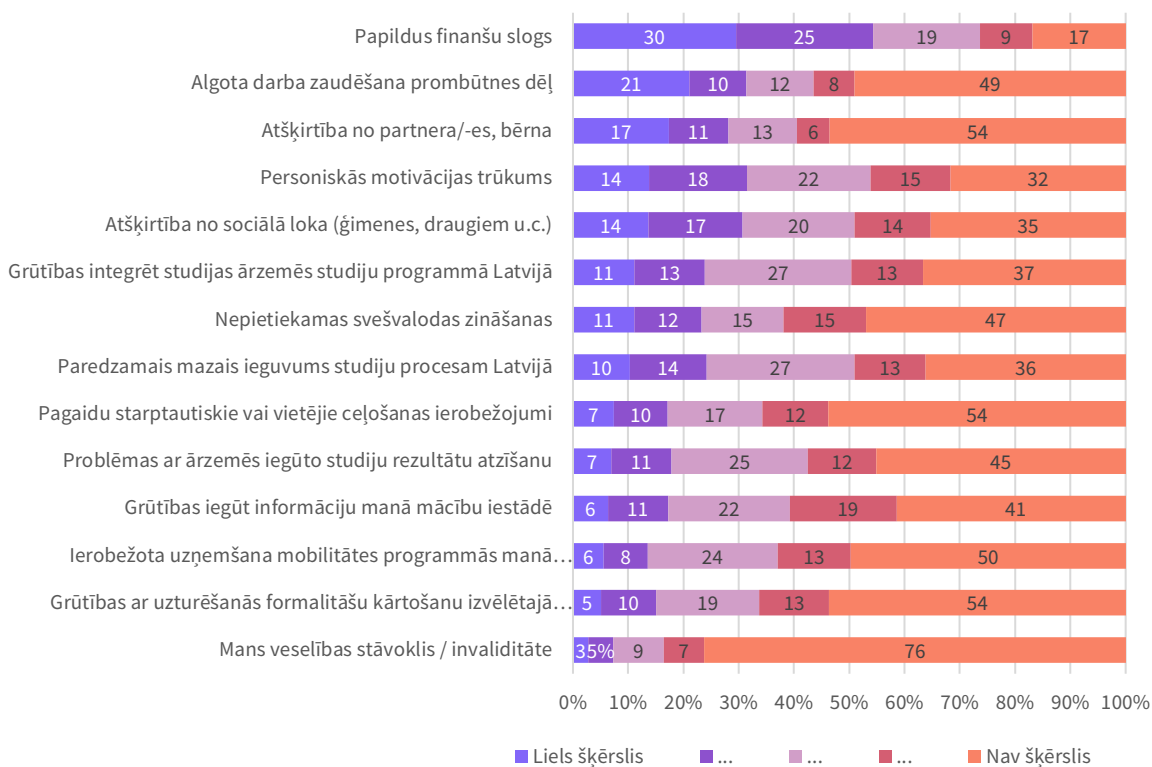
Atšķirtību no sociālā loka — ģimenes, draugiem kā lielu šķērslī mobilitātei norādījis 31% studējošo un retāk starptautiski mobilie studenti ($\chi^2(1828) = 15.87, p < .05$). Atšķirtību no partnera vai bērna kā būtisku šķērslī minējuši 28% studentu neatkarīgi no personiskās mobilitātes pieredzes.

Personiskās motivācijas trūkumu kā šķērslī ārvalstu studijām minējuši 32% studējošo. Salīdzinot starptautiski mobilos studentus un tos, kuri ārvalstu studiju apmaiņā nav bijuši, redzams, ka šim faktoram ir izšķiroša ietekme, nosakot dalību starptautiskajā studiju mobilitātē ($\chi^2(1820) = 61.99, p < .05$). Personiskās motivācijas trūkums nav bijis šķērslis tiem, kuri jau studējuši ārvalstīs. Šis aspekts, visticamāk, ir ietekmējis arī pārējo ar īstermiņa ārvalstu studiju organizāciju, lietderību un pieejamību saistīto iespējamo šķēršļu vērtējumu. Proti, paredzamo mazo ieguvumu savam studiju procesam Latvijā kā nozīmīgu šķērslī, lai iesaistītos starptautiskajā mobilitātē, minējuši 24% studējošo. Vienlaikus studiju lietderības apsvērumus ārvalstu studiju apmaiņā bijušajiem studentiem bijis mazāk ierobežojošs nekā gaidīts ($\chi^2(1811) = 18.56, p < .05$). Grūtības integrēt studijas ārzemēs savā studiju programmā Latvijā kā lielu šķērslī atzīmējuši 24%, bet retāk tie, kas ārvalstīs jau studējuši ($\chi^2(1815) = 11.81, p < .05$). Problēmas ar ārzemēs iegūto studiju rezultātu atzišanu Latvijā saskatījuši 18% studentu, un atkal — retāk studenti ar starptautiskās mobilitātes pieredzi ($\chi^2(1813) = 10.50, p < .05$). Grūtības iegūt informāciju par ārvalstu studiju iespējām no savas izglītības iestādes atzinuši 17% studējošo, bet 14% par nozīmīgu šķērslī nosaukuši ierobežoto uzņemšanu akadēmiskās mobilitātes programmās savā izglītības iestādē. Abos gadījumos šis ir bijis lielāks šķērslis to studējošo acīs, kuri ārvalstu studiju apmaiņā vēl nav bijuši. Kā objektīvs šķērslis starptautiskajai studiju mobilitātei saglabājas nepietiekamas svešvalodu zināšanas, to norādījuši 23%, biežāk tie, kuri ārvalstu mobilitātē nav piedalījušies ($\chi^2(1849) = 25.04, p < .05$).

Interesanti, ka grūtības ar uzturēšanās formalitāšu kārtošanu izvēlētajā studiju valstī, kā arī ar Covid-19 pandēmiju saistīto pagaidu ceļošanas ierobežojumu ietekmi uz dalību starptautiskajā studiju mobilitātē vairāk nekā puse studentu nav saskatījuši kā šķērslī (attiecīgi 67% un 66%), tomēr biežāk tos atzinuši studiju mobilitātē neiesaistītie.

Veselības stāvokli vai invaliditāti par šķērslī ārvalstu studiju mobilitātei neuzskata 83% studējošo. Tai pašā laikā fakti liecina, ka veselības traucējumi ir būtisks šķērslis dalībai starptautiskajā studiju mobilitātē, jo studenti ar studijas ierobežojošiem veselības traucējumiem ārvalstu mobilitātē iesaistījušies nozīmīgi retāk ($\chi^2(1884) = 4.27, p < .05$).

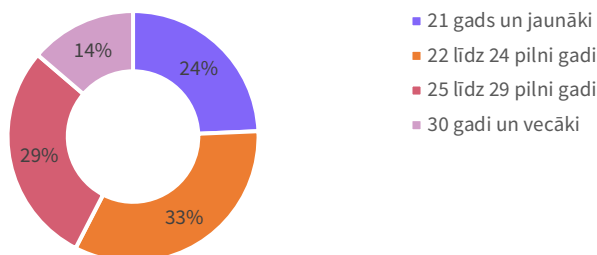
55. attēls. Cik lielā mērā zemāk minētie aspekti ir vai ir bijis šķērslis studijām ārzemēs (%)

Bāze: visi respondenti, kuri snieguši atbildi uz jautājumu.

9.4. Starptautiskā mobilitāte prakses ietvaros

2022. gada pētījuma dati liecina, ka, lai iegūtu praktisku pieredzi darba tirgū, praksē ārzemēs piedalījušies 7% studējošo. Praksē ārvalstīs primāri iesaistījās universitātes tipa augstskolu studenti (92%) un tikai 8% koledžās studējošo. Trīs ceturtdaļas šo studentu (77%) studēja augstskolās Rīgā, bet 23% — citās Latvijas pilsētās. Biežāk praksē ārvalstīs piedalījās valsts augstskolās studējošie (82%).

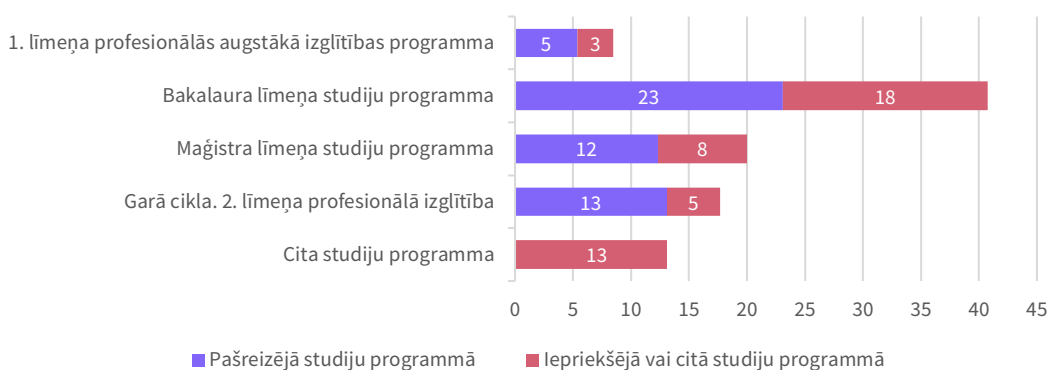
Statistiski nozīmīgi biežāk nekā sievietes (43%) ārvalstu praksē piedalījās vīrieši (57%) ($\chi^2(1914) = 10.88, p < .05$). Biežāk par citām vecuma grupām ārvalstu praksē iesaistījās studējošie vecumā no 22 līdz 30 gadiem ($\chi^2(1914) = 46.40, p < .05$). Šīs vecuma grupas pārstāvji veido 62% no ārvalstu prakses dalībniekiem. Studējošie vecumā līdz 22 gadiem ir trešā lielākā grupa (24%) ar ārvalstu prakses pieredzi, bet visretāk praksē ārvalstīs piedalījušies studējošie, kas vecāki par 30 gadiem (14%).

56. attēls. Ārvalstu praksē iesaistīto studējošo vecums (%)

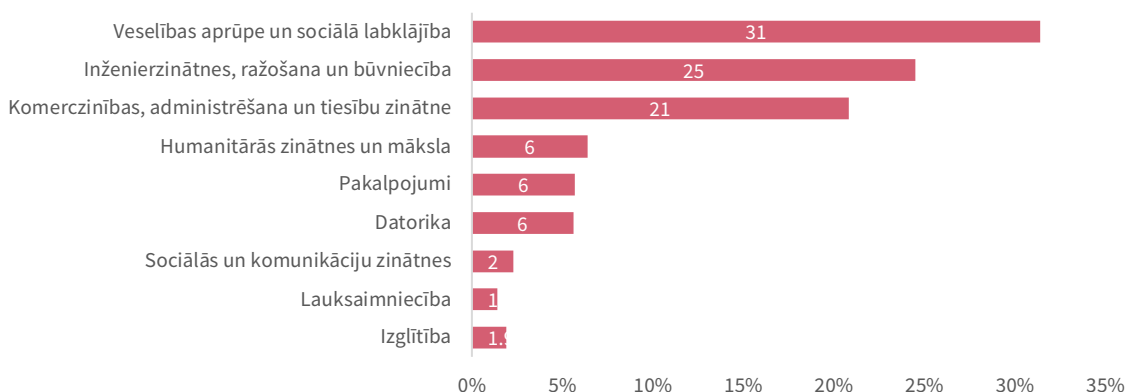
Bāze: respondenti ar prakses pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 130.

Pēc studiju līmeņa, visaktīvākie ārvalstu prakses dalībnieki bijuši bakalaura līmeņa programmās studējošie (40%). Tiem seko maģistranti (20%, n = 26), kas kopā ar garā cikla programmas maģistrantūrā studējošajiem (18%) veido vairāk nekā trešo daļu no ārvalstu praksē iesaistītajiem studentiem. Ārpus noteikta studiju līmeņa ārvalstu praksē bijuši iesaistīti 13% studējošo, koledžas programmas ietvaros — 8% studējošo.

Pēc tematiskajām studiju jomām, visaktīvāk praksē ārvalstīs piedalījušies veselības aprūpes un sociālās labklājības jomā studējošie (31%). Nākamie aktīvākie — inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības studenti (25%), kam seko komerczinības, administrēšanu un tiesību zinības studējošie (21%). Pārējās studiju jomas pārstāvētas retāk. Aptuveni 6% no humanitāro zinātņu un mākslas, pakalpojumu un datorikas jomā studējošajiem ir prakses pieredze ārzemēs. Visretāk starptautiskajā studiju praksē piedalījušies sociālo un komunikācijas zinātņu, lauksaimniecības studiju programmu un izglītības studiju programmu studenti (~2%).

57. attēls. Studiju programmas līmenis, kad piedalījās ārvalstu praksē (%)

Bāze: respondenti ar prakses pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 130.

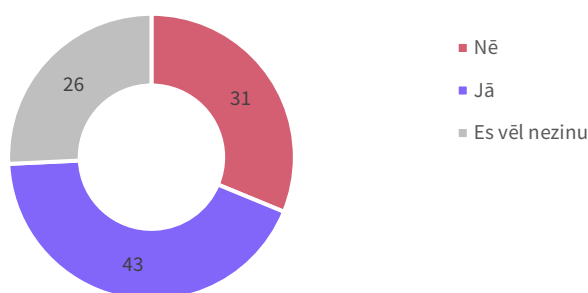
58. attēls. Ārvalstu praksē iesaistītie pēc studiju tematiskajām jomām (%)

Bāze: respondenti ar prakses pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 130.

9.5. Ārvalstu prakses ietvars un kredītpunktu piešķiršana

Puse no starptautiskajā mobilitātē iesaistītajiem studentiem (50%) ārvalstu praksē bijuši *Erasmus+* programmas ietvaros, tikai mazāk nekā 1% praksei izmantojuši kādu citu ES mobilitātes ietvaru, kā, piemēram, DAAD stipendiju. Otra daļa studentu — arī puse (50%) — piedalījies neatkarīgi organizētā praksē, ārpus institucionālām mobilitātes programmām. 53% studējošo prakse bijusi daļa no obligātās studiju programmas, gandrīz tikpat liela daļa studentu (47%) ārvalstu praksē iesaistījušies brīvprātīgi. Vairums studējošo par darbu ārpus Latvijas īstenotās prakses ietvaros ir saņēmuši atlīdzību (61%).

Lai izvērtētu, kā ārvalstu praksē iegūtās zināšanas tiek atzītas augstākās izglītības ietvaros Latvijā, studentiem tika lūgts norādīt, vai Latvijas augstskolas piešķir par to kredītpunktus. Dati liecina, ka 43% studentu Latvijas augstskolās ir piešķirti kredītpunkti par praksi ārvalstīs, 31% gadījumu kredītpunkti nav piešķirti, bet 26% studentu vēl nebija saņēmuši informāciju par kredītpunktu piešķiršanu.

59. attēls. Kredītpunktu (ECTS, sertifikātu u.c.) piešķiršana augstskolās Latvijā par praksi ārvalstīs (%)

Bāze: respondenti ar prakses pieredzi ārzemēs, kuri snieguši atbildi uz jautājumu, n = 130.

9.6. Kopsavilkums un secinājumi

Galvenokārt izmantojot *Erasmus+* ietvaru, starptautiskajā studiju mobilitātē aktīvāk iesaistījušās sievietes. Bakalaura programmās studējošie ārvalstu studiju iespējas

izmantojuši biežāk nekā cita līmeņa programmās studējošie. Pēc studiju jomām, biežāk nekā iepriekš (*Eurostudent VI* posmā) īstermiņa ārvalstu studijās iesaistījušies inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības jomas studenti. Šajā ziņā aktīvi, tāpat kā iepriekš, bijuši komerczinību, administrēšanas un tiesību zinātnes, kā arī humanitāro un mākslas zinātņu jomā studējošie. Vairāk nekā trīs ceturtdaļām studējošo ārvalstīs iegūtie kredītpunkti ir atzīti Latvijas augstskolās, kas ir līdzīgs rādītājs, salīdzinot ar iepriekšējo *Eurostudent* posmu.

Būtiskākais šķērslis studējošo dalībai īstermiņa ārvalstu studijās bija personiskās motivācijas trūkums. Tas arī visvairāk atšķir ārzemju studijās bijušos un nebijušos studentus. Papildus finanšu slogu kā šķērslī vienlīdz bieži norādījuši gan bijušie apmaiņas studenti, gan tie, kas tādi nav. Savukārt lielākā daļa citu šķēršļu vienmēr šķita pārvaramāki tiem, kas ārzemēs jau mācījušies. Objektīvs šķērslis studijām ārvalstīs, kuru arvien atzīst tie studenti, kas ārvalstu apmaiņas studijās nav bijuši, ir nepietiekamas svešvalodu zināšanas. Tāpat šīs aptaujas dati liecina, ka veselības traucējumi ir būtisks šķērslis dalībai starptautiskajā studiju mobilitātē, jo studenti ar studijas ierobežojošiem veselības traucējumiem ārvalstu mobilitātē iesaistījušies nozīmīgi retāk.

Atšķirībā no ārvalstu īstermiņa studijām uz ārzemēm praksē biežāk devušies vīrieši. Arī šeit aktīvākie bijuši bakalaura līmeņa studiju programmu dalībnieki. Katrs otrais students ārvalstu prakses iespējas bija atradis ārpus institucionālām mobilitātes programmām, kamēr puse izmantojusi *Erasmus+* programmas ietvaru. Kredītpunktus par praksi ārvalstīs Latvijas augstskolas piešķir retāk nekā par ārvalstu studijām.

Kopumā Latvijas studentu aktivitāte, iesaistoties īstermiņa ārvalstu studijās vai praksē, bijusi līdzīga aktivitātei 2017. gadā atbilstoši *Eurostudent VI* aptaujas datiem.

10. STUDĒJOŠO DZĪVES APSTĀKĻI UN VESELĪBA

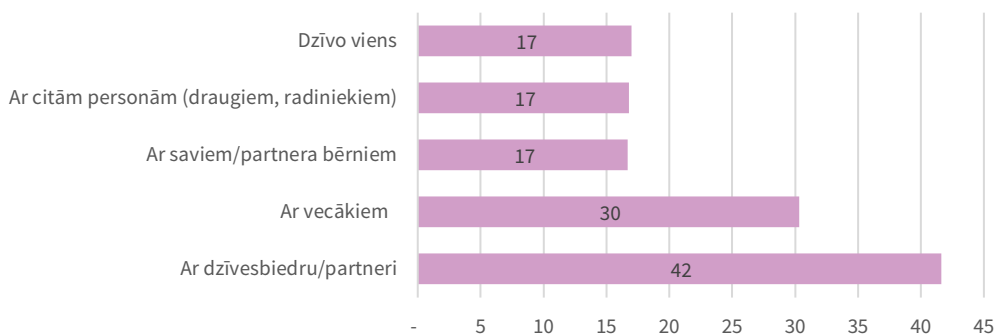
10.1. Mājoklis studiju laikā

Studējošo mājokļa situācija Eiropā ir diezgan dažāda — lielākā daļa studentu dzīvo kopā ar vecākiem vai vecvecākiem, tiek izmantoti arī citi mājokļu veidi, piemēram, dzīvošana studentu dienesta viesnīcā/kopmītnēs, dzīvošana pie draugiem vai īrētā mājoklī kopā ar citiem studentiem, dzīvošana kopā ar partneri un/vai bērniem.

Katrā *Eurostudent* pētījuma posmā tiek fiksēti konkrēti rādītāji, kas raksturo studentu dzīves apstākļus studiju laikā, t.sk. mājokļa apstākļus.

Vispirms tika noskaidrots, ar ko students dzīvo kopā semestra laikā tipiskā darba nedēļā no pirmdienas līdz piektdienai. 2022. gada dati liecina, ka gandrīz trešā daļa (30%) studentu dzīvo kopā ar vecākiem vai vecvecākiem, liela daļa (42%) dzīvo kopā ar partneri/dzīvesbiedru, bet aptuveni katrs sestais students (17%) dzīvo arī kopā ar saviem un/vai partnera bērniem. Līdzīga studentu daļa (17%) dzīvo kopā ar citām personām (draugiem, radniekiem u.tml.), un tikpat liela daļa (17%) dzīvo vieni paši.

60. attēls. Ar ko kopā students dzīvo studiju laikā, 2022. gads (%)

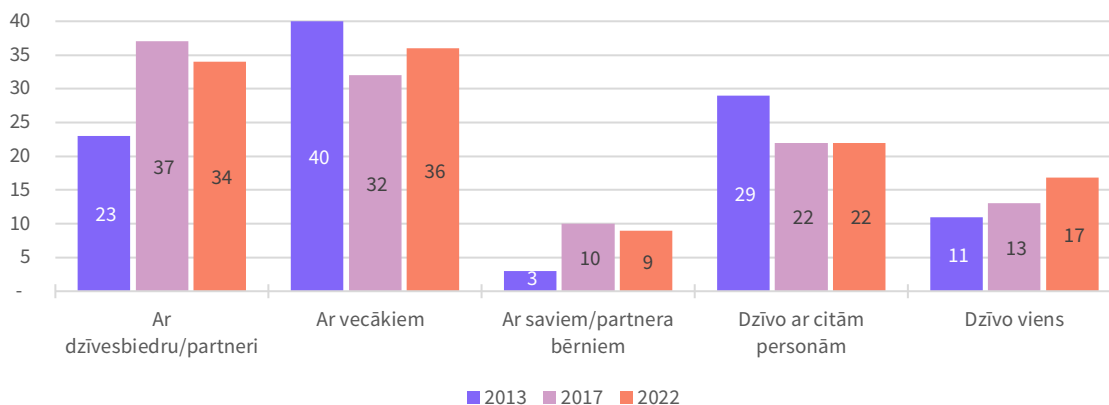
Bāze: visi respondenti; iespējamās vairākas atbildes.

Studējošo dzīvesvietas salīdzinājums pēc respondentu dzimuma rāda, ka vīrieši nedaudz biežāk nekā sievietes studiju laikā dzīvo pie vecākiem vai citiem tuviem radniekiem (attiecīgi 33% un 29%), vīrieši nedaudz biežāk izvēlas dzīvot kopā ar draugiem (apmēram 19% vīriešu un 16% sieviešu). Savukārt kopā ar dzīvesbiedru/partneri daudz biežāk dzīvo studējošās sievietes (gandrīz 48% sieviešu un atbilstīgi 33% vīriešu), arī kopā ar bērniem (saviem un/vai partnera) ievērojami biežāk dzīvo studējošās sievietes (22% sieviešu un 10% vīriešu).

Salīdzinot PL studējošo mājokļa datus ar datiem no iepriekšējiem pētījuma posmiem 2013. un 2017. gadā, novērojamas vairākas tendences:

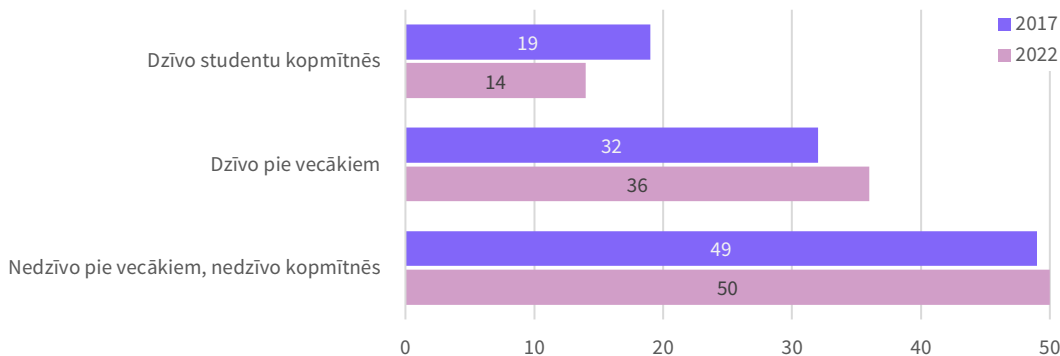
- Pirmkārt, saglabājas tendence mazināties kopmītnē/dienesta viesnīcā dzīvojošo studentu skaitam. Būtiskākais samazinājums bija vērojams laikā no 2013. līdz 2017. gadam, kad kopmītnēs dzīvojošo īpatsvars saruka no 26% līdz 19% studējošo. Līdz 2022. gadam kopmītnēs/dienesta viesnīcās mītošo studentu skaits turpinājis mazināties, krītoties līdz 14%. Tomēr, salīdzinot datus, jāņem vērā pēdējā posma aptaujas laiks, kad liela daļa studiju notika attālinātā režīmā.
- Otrkārt, pieaug to studentu īpatsvars, kuri dzīvo vieni paši (no 11% 2013. gadā un 13% 2017. gadā līdz 17% 2022. gadā).
- Treškārt, kopumā vērojama tendence mazināties to studentu proporcijai, kas studiju laikā dzīvo kopā ar vecākiem, vecvecākiem vai tuvākajiem radniekiem, lai gan, iespējams, pandēmijas ietekmē pie vecākiem dzīvojošo studentu skaits, salīdzinot ar iepriekšējo posmu, atkal ir nedaudz pieaudzis (no 40% 2013. gadā līdz 32% 2017. gadā un 36% 2022. gadā).
- Ceturtkārt, kopumā pieaugusi to studentu daļa, kas dzīvo kopā ar partneri, dzīvesbiedru (no 23% 2013. gadā līdz 37% 2017. gadā, nedaudz sarūkot līdz 34% 2022. gadā).

61. attēls. Ar ko kopā dzīvo studiju laikā: 2013., 2017., 2022. gadā (%)

Bāze: PL studējošie. Iespējamās vairākas atbildes.

62. attēls. Studentu sadalījums pēc dzīves vietas un apstākļiem (%)

Bāze: PL studējošie.

Kopmītnēs/dienesta viesnīcās studiju laikā biežāk dzīvo jaunākie studenti vecumā no 18 līdz 21 gadam, kuri studē 1.–3. kursā (kopmītnēs dzīvo līdz 40–50% studentu no atbilstošās vecuma grupas). Dzīvojot dienesta viesnīcās vīrieši izvēlas nozīmīgi biežāk nekā sievietes (vidēji 26% vīriešu, 11% sieviešu).

Ar dzīvesvietu un mājokli saistīts jautājums, kas tiek noskaidrots katrā pētījuma posmā: cik daudz laika studenti vidēji darba dienās pavada ceļā no dzīvesvietas (mājokļa) līdz studiju vietai. Šī informācija vairāk nepieciešama turpmākajā analīzē, jo raksturo studentu dzīves ekonomiskos apstākļus. Dati liecina, ka studenti ceļā uz augstskolu ikdienā patērē diezgan daudz laika: gandrīz puse studējošo (46%) no mājām līdz studiju vietai nokļūst 30 minūšu laikā. Aptuveni stundu ceļā pavada 30% studējošo, bet vairāk nekā stunda, lai nokļūtu līdz augstskolai, ceļā jāpavada aptuveni 25% studentu.

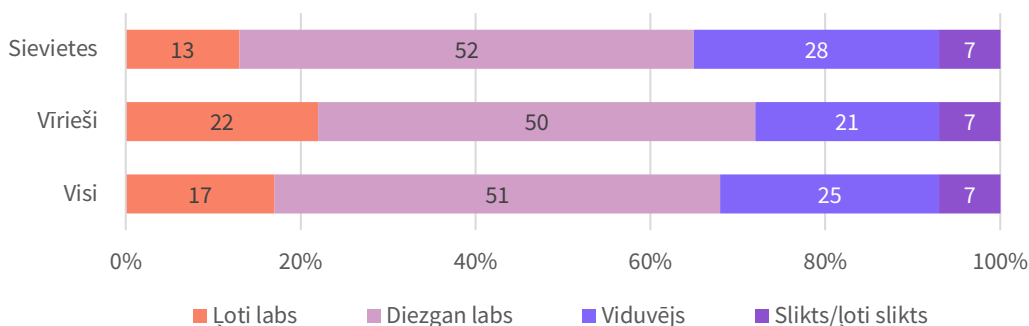
10.2. Studentu vispārējā veselības stāvokļa raksturojums

Studentu veselība *Eurostudent* pētījumā parasti netiek padziļināti pētīta, galveno uzmanību koncentrējot uz jautājumiem, kas saistīti ar studiju vides pieejamību cilvēkiem ar veselības traucējumiem un invaliditāti. *Eurostudent VIII* pētījuma plānošana un norise Covid-19 pandēmijas laikā rosinājusi pētniekus paplašināt veselības jautājumu bloku, fokusējoties galvenokārt uz studentu mentālās veselības stāvokļa izpēti. Ņemot vērā aptaujas norises laiku (2022. gada pavasara semestris), šīs tēmas aktualitāte nav apšaubāma, un iegūtie dati par gados jaunu cilvēku mentālo veselību ir nozīmīgi ne tikai *Eurostudent* projekta kontekstā, bet arī nacionālā mērogā.

Raksturojot vispārējo veselības stāvokli, lielākā daļa studentu (68%) savu veselību vērtē kā diezgan vai pat ļoti labu: puse studentu (51%) uzskata, ka viņu veselības stāvoklis ir diezgan labs, bet 17% — ka ļoti labs. Ceturtā daļa studentu (25%) raksturo savu veselības stāvokli kā viduvēju, bet kopumā 7% studentu atbilstoši pašvērtējumam veselības stāvoklis ir slikts vai ļoti slikts.

Vīrieši salīdzinājumā ar sievietēm savu veselības stāvokli raksturo kā labāku, 72% gadījumu vērtējot savu veselību kā labu (no tiem 22% — kā ļoti labu), kamēr no sievietēm līdzīgu raksturojumu sniedz 65% aptaujāto (to skaitā kā ļoti labu — 13%).

63. attēls. Veselības stāvokļa pašvērtējums (%)

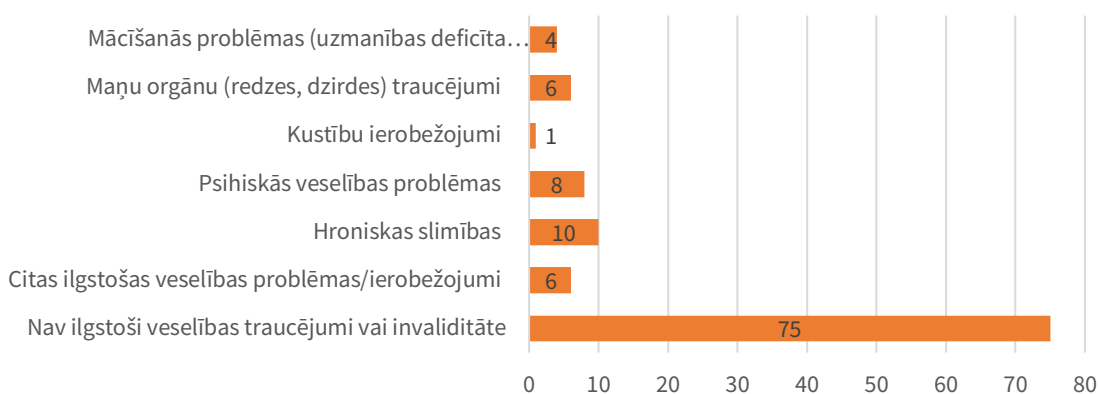

Bāze: visi respondenti.

Studentu veselības pašvērtējuma rezultāti neapstiprina prognozi, ka palielināta slodze, kas saistīta ar studiju un algota darba apvienošanu, negatīvi ietekmētu studentu kopējo veselības stāvokli, jo atšķirības pašvērtējumā starp šīm studējošo grupām nav statistiski nozīmīgas. Tas pats sakāms arī par vecuma ietekmi, proti, nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp kopējā veselības stāvokļa novērtējumu dažādās vecuma grupās.

Lai arī 2022. gada pētījumā savu veselību kā sliktu vai ļoti sliktu vērtējuši tikai 7% studentu, tomēr, taujāti par konkrētiem veselības traucējumiem, krietni lielāka daļa respondentu — kopumā 25% — ir norādījuši, ka viņiem ir kādi ilgstoši veselības traucējumi vai invaliditāte. No šī kopuma katram desmitajam studentam (10%) ir kāda hroniska slimība, bet 8% studentu norādījuši, ka viņiem ir arī psihiskās veselības traucējumi. Uz maņu orgānu (redzes, dzirdes) traucējumiem norāda 6% respondentu, bet 4% šīs grupas pārstāvju atzīst, ka viņiem ir kādas noteiktas mācīšanās problēmas (piemēram, uzmanības deficīta sindroms). Vēl 6% respondentu cieš no kādām citām ilgstošām veselības problēmām vai ierobežojumiem, bet 1% aptaujāto ir kustību ierobežojumi. Nozīmīgi biežāk dažādus veselības traucējumus minējušas sievietes (28%), no vīriešiem — 22%.

64. attēls. Veselības traucējumu veidi (%)

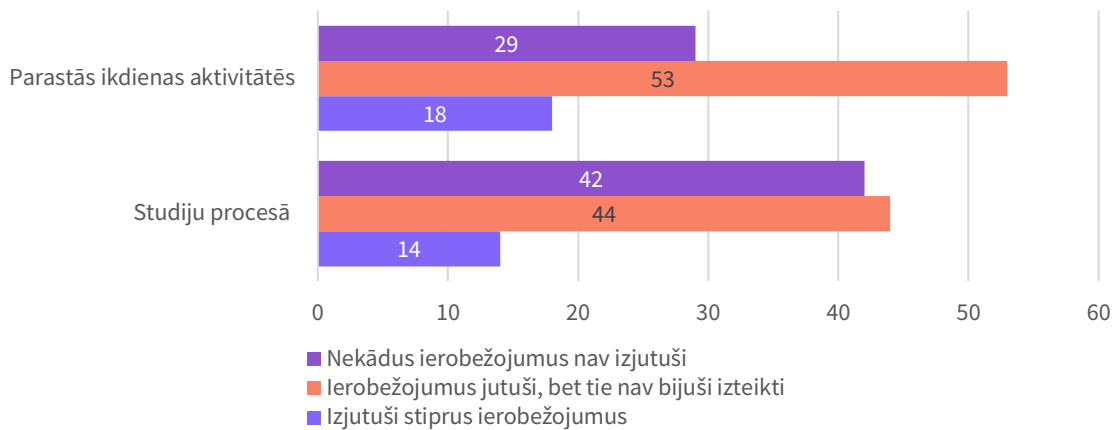
Bāze: visi respondenti.

Studentiem, kuri bija norādījuši uz jebkāda veida veselības traucējumiem, tika jautāts, cik lielā mērā pēdējo sešu mēnešu laikā viņi veselības stāvokļa dēļ ir izjutuši ierobežojumus studijās vai ikdienā. Gandrīz trešā daļa studentu (29%) ar veselības traucējumiem norāda, ka viņi šo traucējumu dēļ neizjūt nekādus ierobežojumus parastās ikdienas aktivitātēs, bet vēl lielāks skaits — 42% norāda, ka nav izjutuši ierobežojumus arī studiju procesā. Tāpat liela daļa studentu atzīst, ka veselības traucējumi ir bijuši jūtami, bet tie nav bijuši tik izteikti, lai viņi ierobežotu parastās ikdienas aktivitātes (53%) vai studiju procesu (44%). Tomēr ir arī studējošo grupa, kura veselības stāvokļa dēļ izjūt ierobežojumus — 18% šīs grupas pārstāvju norāda, ka veselības problēmu dēļ tiek traucētas parastās ikdienas aktivitātes, bet 14% veselības traucējumu dēļ jutuši ierobežojumus studiju procesā.

Līdzīgi kā iepriekšējā jautājumā, studentu vērtējumā netika novērotas statistiski nozīmīgas atšķirības atkarībā no vecuma un dzimuma.

65. attēls. Ierobežojumi ikdienas dzīvē un studiju procesā veselības traucējumu dēļ (%)

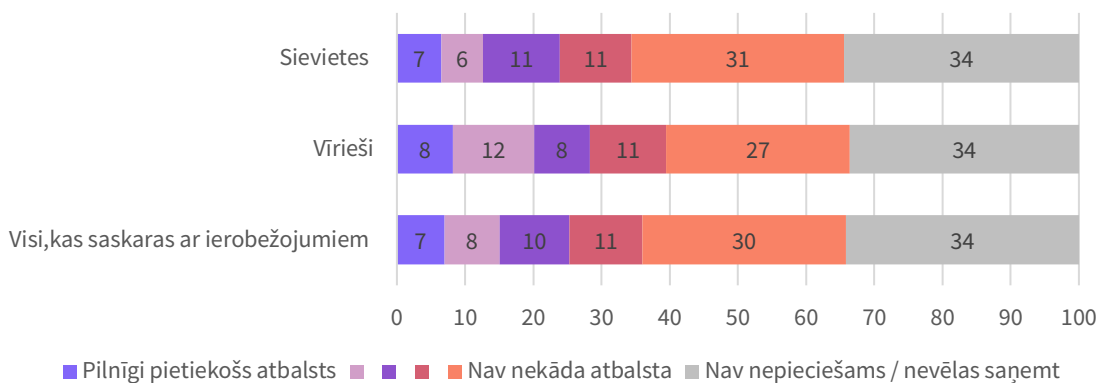

Bāze: visi respondenti.

Domājot par ierobežojumiem, ar kuriem nācies saskarties studijās savu veselības traucējumu dēļ, studentiem tika lūgts novērtēt sabiedrisko un institucionālo atbalstu, ko viņi ir saņēmuši, lai pārvarētu šos ierobežojumus.

Trešā daļa (34,2%) no šīs grupas studentiem norādījuši, ka viņiem nav nepieciešams atbalsts vai viņi vispār nevēlas to saņemt. Vērtējot 5 punktu skalā, kur 1 nozīmē «pilnīgi pietiekošs atbalsts», bet 5 — «nav nekāda atbalsta», var teikt, ka gandrīz trešā daļa studentu (30%) šādu atbalstu nesaņem: sievietes uz to norāda 31% gadījumu, bet vīrieši — 27%. Studenti vīrieši nozīmīgi augstāk nekā sievietes vērtē saņemto atbalstu: kā labu to vērtē 20% vīriešu un tikai 13% sieviešu.

66. attēls. Sabiedriskā un institucionālā atbalsta vērtējums (%)

Bāze: visi respondenti.

10.3. Studentu mentālā veselība

Pasaules Veselības organizācija veselību definējusi kā pilnīgu fizisku, garīgu (psihisku) un sociālu labklājību, nevis tikai stāvokli bez slimības vai fiziskiem trūkumiem. Savukārt, vērtējot Covid-19 pandēmijas ietekmi uz sabiedrības veselību, speciālisti aizvien biežāk runā par pandēmijas un tās radīto seku ietekmi uz sabiedrības un indivīda mentālo jeb psihisko

veselību. Šie jēdzieni bieži tiek lietoti līdzīgā nozīmē. Ar mentālo veselību parasti tiek saprasts emocionāls, psiholoģisks un sociāls labklājības stāvoklis, kurā cilvēks apzinās savas spējas, var tikt galā ar ikdienas dzīves stresu, var strādāt produktīvi un spēj dot ieguldījumu sabiedrībā. Savukārt psihiskā veselība ir labklājības stāvoklis, kad indivīds spēj īstenot savu potenciālu, tikt galā ar ikdienas stresu, produktīvi strādāt un dot ieguldījumu sabiedrībā.

Eurostudent VIII aptaujā pirmo reizi ir iekļauts jautājumu bloks studējošo psihiskās veselības mērījumiem. Vispirms jau studentiem, kuri iepriekšējos jautājumos bija norādījuši uz psihiskās veselības traucējumiem, tika lūgts atzīmēt, kādi tieši traucējumi viņiem ir bijuši, neatkarīgi no tā, vai tos ir vai nav diagnosticējis speciālists. Balstoties uz studentu atbildēm, aprēķināta mentālo problēmu summārā pazīme. Diemžēl lielākā daļa studentu, kas bija norādījuši uz psihiskās veselības problēmām (atgādināsim, ka tie bija 8%), nevēlējās precizēt, kādas tieši problēmas viņiem bijušas. Ņemot vērā nelielo atbilžu skaitu, šajā sadaļā atspoguļotajiem procentiem ir tikai indikatīvs raksturs, kas ļauj spriest par biežāk izplatītajiem psihiskās veselības traucējumiem. Balstoties uz sniegtajām atbildēm, var secināt, ka šīs grupas studenti biežāk izjūt tādus psihiskās veselības traucējumus kā trauksmi (21%), depresiju (20%), kā arī uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindromu (16%). Savukārt 6% norādīja, ka cieš no ēšanas traucējumiem, bet 5% — no atkarībām. Daži studenti norādīja, ka cieš no kādiem personības traucējumiem. Vēl 6% atbildēja, ka cieš no kādām citām, sīkāk neprecizētām psihiskās veselības problēmām.

No studējošajiem, kas minējuši, ka viņiem ir psihiskās veselības problēmas, vairumā gadījumu (83%) tās ir diagnosticējis medicīnas jomas speciālists, 40% no šīs grupas pārstāvjiem norāda, ka šobrīd ārstējas, bet 43% — ka neārstējas.

Studējošo mentālās veselības un labklājības novērtējumam *Eurostudent VIII* tika izmantots tests «Pasaules Veselības organizācijas labklājības indekss» jeb PVO-5 (īsa pašreizējās psihiskās labizjūtas pašraksturojuma aptauja).²⁶ Ar PVO-5 mentālās labklājības skalas (no 0 līdz 100) palīdzību tiek noteikts depresijas risks. PVO-5 indeksu aprēķina no atbildēm uz pieciem jautājumiem. Atbilžu skala no 0 līdz 6 ietver atbildes par psihisko labsajūtu pēdējo divu nedēļu laikā. Kopējais atbilžu sadalījums atspoguļots tabulā.

Aplūkojot uz testa jautājumiem sniegto atbilžu vienkāršu sadalījumu, var secināt, ka vispozitīvāk jaunieši jūtas saistībā ar iespēju dzīvot aktīvu, interesantu dzīvi, darīt lietas, kas viņiem patīk. Raksturojot subjektīvās izjūtas divu nedēļu laikā, 7% studentu katru dienu ir jutuši, ka viņu ikdiena ir bijusi piepildīta ar lietām, kas viņus interesē, bet 51% norādīja, ka divu nedēļu periodā viņi tā ir jutušies lielāko daļu vai vismaz pusi laika.

Tomēr nākamie mērījumi norāda uz to, ka samērā liela daļa aptaujāto divu references nedēļu laikā bieži nav jutušies mierīgi, relaksēti un enerģijas pilni. Šajā periodā mierīgi un relaksēti bijuši 46% (norādot, ka tā jutušies vismaz pusi no laika), mazāk nekā puse (47%) norāda, ka biežāk jutušies aktīvi un enerģiski. Vismācākais rādītājs, aprakstot savu labsajūtu, atklājas atbildē «pēdējo divu nedēļu laikā esmu pamodies sveigs un atpūties»: tikai nedaudz vairāk

²⁶ Pasaules Veselības organizācijas labklājības indekss (PVO-5) – *World Health Organization Well-Being Index (WHO-5)* ir viena no visplašāk izmantotajām aptaujām, kas novērtē subjektīvo psiholoģisko labklājību. PVO-5 veido īsa anketa, kurā ir 5 vienkārši jautājumi, kas skar respondentu subjektīvo labklājību pēdējo divu nedēļu laikā. Skala ir derīga gan kā depresijas skrīninga instruments, gan kā rezultātu mērs klīniskajos pētījumos. Tā veiksmīgi tiek izmantota daudzās pētniecības jomās (skat. Topp C.W., Østergaard S.D., Søndergaard S. et al. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: a systematic review of the literature. *Psychother Psychosom.* 84(3): 167–176).

nekā trešdaļa (36%) tā jutušies vismaz pusi laika un vairāk, bet aptuveni katrs desmitais (12%) pēdējo divu nedēļu laikā tā nav juties ne reizi. Iespējams, tas saistās ar palielinātu slodzi, mēģinot sabalansēt mācības, darbu, kā arī dažādas ikdienas aktivitātes. Var pieņemt arī, ka studenti ne vienmēr spēj saskaņot prioritātes, mēģinot vienlaikus risināt daudzus dzīves uzdevumus.

10. tabula. Psihiskās labizjūtas pašraksturojums, balstīts PVO labklājības indeksa (PVO-5) mērījumā (atbilžu sadalījums, %)

Pēdējo divu nedēļu laikā...	Visu laiku	Lielāko daļu laika	Vairāk nekā pusi laika	Mazāk nekā pusi laika	Laiku pa laikam	Ne reizi
... esmu juties priecīgs un labā noskaņojumā	3	27	33	21	15	1
... esmu juties mierīgs un relaksēts	3	18	26	24	23	7
... esmu juties aktīvs un enerģisks	3	18	26	29	20	4
... pamodos svaigs un atpūties	3	13	20	26	27	12
... mana ikdiena ir bijusi papildīta ar lietām, kas mani interesē	7	25	26	21	17	4

Bāze: visi respondenti.

Lai noteiktu depresijas risku, PVO-5 aptaujā sniegto atbilžu punktu skaits tiek summēts. Maksimālais punktu skaits var sasniegt 25, kas pēc tam tiek reizināts ar 4, iegūstot 100 punktu skalu. Aprēķinātājā skalā 0 nozīmē augstāko depresijas risku, bet 100 — zemāko depresijas risku. Pārvēršot šo skalu dihotomā mērījumā, visu respondentu kopa sadalāma divās grupās atbilstoši klīniskās depresijas riska pazīmei. Aprēķini parāda, ka atbilstoši šī testa rezultātiem 2022. gadā puse Latvijas studentu (51%) bijusi pakļauta depresijas riskam. Šeit gan uzreiz jāatgādina, ka aprēķins balstās tikai uz psihiskās labizjūtas mērījumu un runa ir tikai par iespējamiem depresijas riskiem, nevis saslimšanu. Turklāt, interpretējot rezultātus, jāņem vērā aptaujas laiks un notikumu konteksts. Pirmkārt, neskaitāmi pētījumi jau ir pierādījuši Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz indivīda psihisko veselību. Psihiskās veselības traucējumi tika novēroti visās iedzīvotāju grupās neatkarīgi no dzimuma, vecuma un citām pazīmēm. Arī jaunieši izjuta un viņiem nācās sadzīvot ar stresu, ko radīja Covid-19 pandēmija un tās izraisītā krīze, kas vistiešākajā veidā skāra ikdienas dzīvi un ietekmēja studiju procesu. Otrkārt, sociāli politiskā situācija un pieaugošā nedrošība Latvijā un visā pasaulē sakarā ar Krievijas izraisīto karu Ukrainā (aptaujas laiks sakrīt ar pirmajiem karadarbības mēnešiem). Tādēļ, aplūkojot šos depresijas riskus, mēs visdrīzāk runājam par pārejošu fenomenu, kam, iespējams, nebūs ilgtermiņa ietekme uz cilvēka mentālo veselību.

Tomēr nobeigumā svarīgi raksturot tās studentu grupas, kuras ir vismazāk aizsargātas — kuru pārstāvji, iespējams, biežāk izjūtuši mentālās veselības traucējumus un pieskaitāmi depresijas riska grupai. Atkarībā no dzimuma var novērot, ka depresijas riskam sievietes ir pakļautas biežāk (55%) nekā vīrieši (46%). Skatoties pēc vecuma pazīmes, nedaudz pārsteidz tas, ka depresijas riskam vairāk pakļauti tieši gados jaunākie studenti, vecumā līdz 21 gadam (54%), bet vecumā no 22 līdz 25 gadiem pat 59%. Var pieļaut, ka gados visjaunākās grupas studenti bez vai ar mazāku studiju pieredzi izjūt lielāku ģimenes un sabiedrības spiedienu gūt sekmes, iekļauties neierastā studiju vidē un studiju attiecībās. Vienlaikus daudzi pirmo reizi saskaras ar dažādām attiecību problēmām, piesātinātu mācību (un

reizēm darba) grafiku, iespējams, pirmo reizi uzsāk dzīvi atsevišķi no vecākiem. Šie faktori, kā arī nepieciešamo dzīves prasmju trūkums papildus jau minētajai pandēmijas un sociāli politisko notikumu ietekmei, iespējams, rada lielākus depresijas riskus tieši jaunāka gadagājuma studentiem. Savukārt vecuma grupā no 22 līdz 25 gadiem pieaug studiju intensitāte, nodarbinātība paralēli studijām u.tml. Jo augstāka studiju intensitāte, jo augstāks depresijas risks.

Tāpat nozīmīgs faktors ir studentu materiālais stāvoklis — depresijas riskus biežāk izjūt studenti ar finansiālām grūtībām (61%) nekā tie, kuri ir vidēji pārtikuši (51%) vai kuri finansiālās grūtības neizjūt vispār (43%). Dažādi veselības traucējumi ir nozīmīgs depresijas risku paaugstinošs faktors.

Jānorāda, ka tas, vai students strādā algotu darbu (pilna laika vai daļēji) vai velta sevi tikai studijām, minētos riskus būtiski neietekmē. Vienlaikus var novērot, ka zema studiju intensitāte ir tas faktors, kas depresijas riskus studentiem samazina. Zīmīgi, ka risku mazina ģimenes stāvoklis, bērnu esamība: studenti, kuriem ir viens vai vairāki bērni, ir mazākā mērā pakļauti depresijas riskam.

Novērojama tieša saistība starp Covid-19 pandēmijas radīto sociālo izolāciju un depresijas riskiem, proti, augstāks riskam pakļauto īpatsvars ir to studējošo vidū, kuri visu laiku vai bieži ir jutušies izolēti. Visnozīmīgāk riskus ietekmē izolētība no kursa biedriem un draugiem. Izolētībai no minētajām grupām ir pat spēcīgāka ietekme nekā izolētībai no ģimenes un citiem cilvēkiem.

Kā tas bija sagaidāms, pastāv ļoti augsta korelācija starp psiholoģisko labizjūtu un subjektīvās labklājības stāvokli, izteiktu laimes kategorijā (5 punktu skalā). Redzams, ka to vidū, kuri jūtas laimīgi, ir salīdzinoši zems depresijas riskam pakļauto īpatsvars (19%), kamēr to respondentu vidū, kuri nejūtas laimīgi, tas sasniedz vairāk nekā 80%.

11. tabula. Psihiskās labizjūtas pašraksturojums, balstīts PVO labklājības indeksa (PVO-5) mērījumā (atbilžu sadalījums, %)

		Īpatsvars depresijas riska grupā
Dzimums	Sievietes	55***
	Vīrieši	46***
Vecuma grupas	Līdz 21 g.v.	54***
	22 līdz < 25	59***
	25 līdz < 30	52***
	30+	41***
Studiju intensitāte	Zema intensitāte	47**
	Vidējā intensitāte	51**
	Augsta intensitāte	56**
Finansiālais stāvoklis	Studenti ar finansiālām grūtībām	61***
	Vidēji pārtikuši	51***
	Studenti bez finansiālām grūtībām	43***
Veselības traucējumi	Ar ierobežojumiem veselības traucējumu dēļ	70***
	Nav ierobežojumu	48***

		Īpatsvars depresijas riskā grupā
Algots darbs semestra laikā	Strādā regulāri	52
	Strādā laiku pa laikam	50
	Nestrādā algotu darbu	50
Studenti ar bērniem	Ir bērni	41
	Nav bērnu	54***
Subjektīvā laimes izjūta	Jūtas ļoti laimīgs	19***
	2	38
	3	70
	4	85
	Ļoti nelaimīgs	73

Bāze: visi respondenti. Piezīme: * $p < 0,05$; ** $p < = 0,01$; *** $p < = 0,001$.

10.4. Kopsavilkums un secinājumi

Salīdzinot PL studentu dzīves apstākļus un mājokļa datus ar iepriekšējo pētījuma posmu datiem, novērojamas vairākas tendences: turpina mazināties kopmītnē dzīvojošo studentu skaits. Pēdējais samazinājums, iespējams, skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas ierobežojumiem un studijām attālinātā režīmā. Kopumā mazinājusies to studentu proporcija, kas studiju laikā dzīvo kopā ar vecākiem, vecvecākiem vai tuvākajiem radniekiem, lai gan, iespējams, pandēmijas ietekmē šī tendence ir svārstīga. Turpina pieaugt to studentu īpatsvars, kuri dzīvo vieni paši. Kopumā palielinājusies to studentu daļa, kas dzīvo kopā ar partneri/dzīvesbiedru, kā arī to, kas dzīvo kopā ar saviem/partnera bērniem, lai gan šīs tendences ir mainīgas.

Studentu veselība *Eurostudent* pētījumā parasti netiek padziļināti pētīta, galveno uzmanību koncentrējot uz studiju vides pieejamību cilvēkiem ar veselības traucējumiem un invaliditāti. *Eurostudent VIII* pētījuma plānošana un norise Covid-19 pandēmijas laikā rosinājusi pētniekus paplašināt veselības jautājumu bloku, fokusējoties galvenokārt uz studentu mentālās veselības stāvokļa izpēti.

Savu vispārējo veselības stāvokli lielākā daļa studentu vērtē kā diezgan vai pat ļoti labu (68%). Vīrieši salīdzinājumā ar sievietēm ir labākās domās par savu veselības stāvokli. Studentu veselības pašvērtējuma rezultāti neapstiprina prognozi, ka palielināta slodze studiju un algota darba apvienošanas gadījumā atstātu negatīvu ietekmi uz studentu kopējo veselības stāvokli, atšķirības pašvērtējumā nav statistiski nozīmīgas, tas pats attiecas uz vecuma ietekmi — novērtējumos nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp dažādām vecuma grupām.

Lai arī 2022. gada pētījumā savu veselību kā sliktu vai ļoti sliktu vērtē 7% studentu, tomēr, taujāti par konkrētiem veselības traucējumiem, ceturtā daļa respondentu (25%) norāda, ka viņiem ir kādi ilgstoši veselības traucējumi vai invaliditāte. Biežāk tā ir kāda hroniska slimība, bet būtiski norādīt, ka nākamie minēti psihiskās veselības traucējumi, kā arī maņu orgānu (redzes, dzirdes) traucējumi.

Gandrīz trešā daļa studentu, kuriem ir bijuši kādi veselības traucējumi, to dēļ neizjūt nekādus ierobežojumus. Tomēr 18% šīs grupas studentu izjūt ierobežojumus parastās ikdienas aktivitātēs, bet 14% — studiju procesā. 30% no tiem, kam nepieciešams atbalsts ierobežojumu pārvarēšanai, šo atbalstu nesaņem, bet trešā daļa no šīs grupas studentiem uzskata, ka viņiem šāds atbalsts nav nepieciešams vai viņi to nevēlas saņemt.

Lielākā daļa studentu, kuri norādījuši uz psihiskās veselības traucējumiem, nevēlas precizēt, kāda rakstura traucējumi tie bijuši, bet sniegto atbilžu vidū biežāk minētie traucējumi ir trauksme, depresija, kā arī uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindroms.

Studējošo mentālās veselības un subjektīvās labklājības novērtējumam izmantotais «Pasaules Veselības organizācijas labklājības indekss» (PVO-5) norāda uz to, ka puse Latvijas studentu (51%) zināmā mērā ir pakļauta depresijas riskam. Šeit gan noteikti jāuzsver, ka aprēķins balstās tikai uz psihiskās labizjūtas mērījumu un runa ir tikai par iespējamiem depresijas riskiem. Turklāt, interpretējot rezultātus, jāņem vērā aptaujas laiks un notikumu konteksts. Pirmkārt, Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz indivīda psihisko veselību, kas pierādīta jau neskaitāmos pētījumos, otrkārt, sociāli politiskā situācija un pieaugošā nedrošība Krievijas uzsāktā kara Ukrainā dēļ. Šajā kontekstā visdrīzāk runa varētu būt par pārejošu fenomenu, kam nebūs ilgtermiņa ietekme uz cilvēka garīgo veselību.

Aplūkojot mazāk aizsargātās studējošo grupas, kuru pārstāvji biežāk ir izjutuši psihiskās veselības traucējošos faktorus, redzam, ka depresijas risks vairāk izplatīts starp sievietēm, pēc vecuma vairāk starp gados jaunākajiem studentiem. Depresijas riskam vairāk pakļauti augstākā intensitātē studējošie, kā arī studenti ar finansiālām grūtībām un dažāda rakstura veselības traucējumiem. Nodarbinātība studiju laikā, pretēji prognozēm, minētos riskus būtiski neietekmē. Zīmīgi, ka riskus mazina ģimenes stāvoklis, bērni: studenti, kuriem ir viens vai vairāki bērni, ir mazākā mērā pakļauti depresijas riskam.

Dati liecina par tiešu saistību starp Covid-19 pandēmijas radīto sociālo izolāciju un depresijas riskiem. Visbūtiskāk depresijas risku palielina izolētība no kursa biedriem un draugiem, kam ir nozīmīgāka ietekme nekā izolētībai no ģimenes un citiem cilvēkiem.

Atbilstoši prognozēm pastāv ļoti nozīmīga korelācija starp psiholoģisko labizjūtu un subjektīvās labklājības stāvokli, izteiktu laimes kategorijā. To vidū, kuri jūtas laimīgi, ir vairāk nekā četras reizes zemāks īpatsvars depresijas riskam pakļauto studentu, salīdzinot ar to respondentu grupu, kuri jūtas ļoti nelaimīgi.

eurostudent.eu
☆☆☆☆☆☆

eurostudent.eu | eurostudent.lv